

6

कोंकण टायम्स

दिवाळी अंक १९९१

एडस् केन्ना जायना ?

- १) हात दिवप (शेकहॅन्ड), स्पर्श करप, आनी वेंग मारप, असल्या समाजिक रितीरिवाजान हो रोग जायना.
- २) पेंवपाचो तलाव, खाणावळी, हॉटेला, कामाच्यो सुवाती, शाळा कॉलेजी आनी आगगड्यो, बसी सारक्या सार्वजनिक सुवातीनी आयिल्ल्या संपर्कान.
- ३) खोकल्यार, शिकल्यान आनी थुंकल्यार.
- ४) एकूच कपडे वापरल्यार, टेलिफोन, टॉयलेटा, ग्लास आनी आयदानां वापरल्यार

गोंयांत लागू केल्ल्या भौशिक भलायकी कायद्यान अशी तजवीत केल्ल्या.

- १) रक्तपेढ्यांनी एकाचें रगत दुसऱ्याचे कुडीत घालचे पयली रक्तपेढ्यांनी रगताचो नमुनो एडस्च्या चांचणीक धाडचो.
- २) आता मेरेन एडस्ची लक्षणा दिशील्ल्या रोग्याक एकांतात दवरताले. पूणून रोग जाल्ल्या रोग्यांक हेराभशेन जीण जगूंक येवची म्हण कायद्यान दुरुस्ती करुन एडस् जाल्ल्या रोग्याक सक्तीन कुशीक दवरपाक बंदी घाल्या.
तुमकां एडस् बरो करपाक येवचो ना. पुण तो तुमच्यान टाळूं येता.

निमाणेकडेन रोगापासून रक्षण करप हे आपले करणेचेर आसता. तुमकां कितें दुबाव आसल्यार वो तुमका अदीक माहिती जाय आसल्यार तुमी राज्य एडस् अधिकारी, भलायकी खाते, कांपाल-पणजी हांका ना जाल्यार लागीच्या इस्पितळांत, मुळाव्या भलायकी केंद्रांत, शहरी भलायकी केंद्रात वचचें, नाजाल्यार तांका बरोवचे.

उजवाडावपी :

भलायकी खातें

गोंय सरकार

कोंकण टायम्स

दिवाळी अंक १९९१

ह. ५/-

Regd. R. N. No. 39874/83

कोंकणीच्या मळांचेर वेवसायीक संस्था स्थापन जांवच्यो

नमस्कार.

○ संपादक :

तुकाराम शेट

संपादन पालक :

मिलबा खांडेकार

महादेव भोसले

○ उजवाडावपी :

हिरा शेट

○ छापपी :

रवि मुद्रणालय,

बेळगांव

फोन : २३०७९

○ कोंकण टायम्स पब्लिकेशन

बेती, बार्देश, गोंय ४०३१०१

भाताचें कणस कसो खूब जाणांच्या कश्टान पिकलेलो कोंकण टायम्सचो हो अंक भेटयताना आमकां खोस भोगता. कोंकणी सरस्पतीच्या सेवेखातीर कोंकण टायम्स अंकान बाराव्या वर्पांत पावल घातलां. कोंकण टायम्सान चडशें ललित, विचारीक साहीत्य वाचप्यां मुखार हाडलें आनी गोंयकारांच्या कल्याणाचे विचार किल्लयले आनी पसवयले.

कोंकणी भाशेच्या अस्तित्वाखातीर झगडपाचो काळ आतां फाटीं पडला आनी कोंकणीच्या विधायक वावराचो काळ आतां शेकानशेक आमच्या मुखार आसा. कोंकणीतली कितलीशीच मळां आजून पडोंग पडल्यांत. या विंगड विंगड मळांनी वावर जावपाची सामकी गरज आसा. या वावराखातीर स्वयंसेवी तश्योच खाजगी संस्था स्थापन जावपाक जाय. कोंकणी लोकवेद आनी लोककला हातूंत सतत वावर करपी संस्था जाय. आतांचे युग हे विडीओचें युग. या युगांत आमी फाटीं पडपाक उपकारना. कोंकणी फिल्मां, टी. व्ही. सिरीयली तयार करपी संस्था जायच जाय. नाटक तशेंच कलात्मक कार्यावळी तयार करून सादर करपी चडांत चड संस्था, स्वयंसेवी तश्योच वेवसायीक आसच्यो. कोंकणीच्या मळार वावुरपी वेवसायीक संस्था नाच म्हुटल्यार जाता. या मळांचेर जर वेवसायीक संस्था वावुरल्यो तर काम सेगीत आनी बरें जातलें आनी गोंयांत संस्कृतीक उत्थापन घडटलें.

— लेखांतली मतां त्या त्या लेखकाचीं

— संपादक

बरपावळ

- पिंपळ
 - चंद्रकांत केणी
- फिर्ग्याल्या लश्करी कोर्टांतली न्यायनीत
 - नागेश करमली
- लोकवेदांतली सृजनशिलता
 - श्याम वेरेंकार
- वोताची सांवळी
 - महाबळेश्वर सैल
- कावून व्हेले
 - गजानन जोग
- भुरगेंमन
 - गोकुलदास प्रभू
- चियर्स
 - निलबा अ. खांडेकार
- लिंकनाचें मुख्यध्यापकाक पत्र
 - उल्हास यशवंत नायक
- म्हाकां आवडलेलें कोंकणी नाटक
 - काशिनाथ अच्युत नायक
- हिंदू क्रिस्तांव एकवट
 - गोंयांत कसो वाडटलो
 - महेश पारकार
- म्हाकां आवडलेलें कोंकणी पुस्तक
 - ' पिसोळीं '
 - कु. स्मिता गोविंद हेदे
- गोंय आनी दूरदर्शन
 - गिरीश व्यंकटेश भट
- कोंकणी प्राथमीक शिक्षणांतल्यो गरजो
 - निळकंठ हळर्णकार
- हिंदू क्रिस्तांव एकवट
 - गोंयांत कसो वाडटलो ?
 - प्रकाश वि. तळवणेकार
- हिंदू क्रिस्तांव एकवट
 - गोंयांत कसो वाडटलो ?
 - सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार

- कोंकणी प्राथमीक शिक्षणांतल्यो गरजो
 - आन्तोनेता मास्कारेग्यश
- बालगीतां
 - तुकाराम शेट
- दारांत आयलो कल्पवृक्ष
 - डॉ. अनंत राम भट
- वेसनाच्या दुश्ट चक्रांत मनीसपण शेणलां
 - गीता हेदे
- चलो
 - डॉ. सिताकांत घागेकार
- एक चोर पड्ड्या फाटलो
 - माया खरंगडे
- कविता
 - शाणो
 - शंकर रामाणी
- दिवो
 - परेश नरेंद्र कामत
- माप
 - शांती प्रभू तेंडूलकार
- वाट
 - नरेश गुरुदास नायक
- दोळे
 - निळकंठ द. एकावडे
- मावोडेच्यान वजें
 - एकनाथ मंगेशकर
- येतलें जाल्यार अशेंच यो !
 - सुरेश कामत सातोस्कार
- इनाम
 - रामानंद तारी
- बालगीत
 - एन. सुहाम

बारावे निबंद सर्तींतली कोंकण टायम्स इनामां :

काशिनाथ अच्युत नायक, महेश पारकार, स्मीता गोविंद हेदे, गिरीश व्यंकटेश भट, निळकंठ हळर्णकार, प्रकाश वि. तळवणेकार, सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार

कोंकण टायम्सकडल्यान सगळ्यांक दिवाळी आनी नव्या वर्माची परबो !

कोंकण टायम्स दिवाळी अंक भेटयताना आमकां खोस भोगता !

- उजवाडावपी

पिंपळ

● चंद्रकांत केणी

स्वा

तीची खबर ही एके चलयेच्या मनांत खोल रोमून उरिल्ली एक खंत. खऱ्यानीच ते खबरे फाटल्यान एक कथा आसा आनी एक व्यथाय आसा. कथा आसा ती पूर्वपार चलत आयिल्ल्या चिवट संस्कारांची आनी मान्यतायांची. व्यथा एके चलयेची, जिका ल्हानपण जीण सरिल्ली तें घर... तो वाडो... तो वाठार सोडून परकीकडेन वचचें पडिल्ल्याची.

मडगांव शारालागसारच रोजामदीं एक रुंद बांद. बांदाचेर दोशीं माड. एके वटच्यान बांद रस्त्याक तेंकला. दुसरे वटेन तळ्याचे घडेमेरेन पावला. पावसाच्या दिसांनी ह्या बांदाचेर रावन खंयच नदर घाली जाल्यार शेंकानशेक पाताळिल्ली पांचवी शेतां, पोपटी रोपे गाड पांचवे जातात आनी फुडाराचें सपन मनशाच्या मनांत केळयतात. बांदाचेर रावन ल्हान भुरगीं केन्ना मिठफळ्यांनी जाल्यार केन्ना लोपयांनी खेळटा आसतना शेताचेर नदर वताली. काद्रे येवाळें, एकाद्री हरयाळी, एकाद्रो पाणसोरोप भुरग्यांच्या दोळ्यांमुखार वयल्यान शेतातल्यान बांदार येताली वा बांदावयल्यान सरपटत शेतांत रिगतालो. दुधाचे दांत अजून झडूक नाशिल्ले पिरायेचीं भुरगीं. पुण तांची भोवतणच्या संवसाराकडेन वळख-देख बऱ्यांतली. जिवणें पळोवन तीं भियेतासलीं वा तांकां मारून पातक घेवंक धननासलीं.

ह्याच शेताचो रंग श्रावणांतलें वत पडूंक लागनाफुडें हळडुवो जांवक लागतालो. रोप्याच्यो पातयो जातात जशो रंग बदलता तीच अवस्था त्या पांचव्या रोप्यां मदल्यान फुटपी कणसांयचीय जाल्ली पळोवंक मेळटालीं. आदीं पोपटी पुराय पोलीं कणसां, तीं पांचवीं जातासर भितर दूध दाट्टालें. आनी दुधाचो दाणो जातां जातां कणस पिकून भांगर जातालें.

ह्याच शेतांनी गिमाच्या दिसांनी फुटबॉल आनी क्रिकेटीच्यो मॅचीं जाताल्यो. केन्नाकेन्नाय घणसाबैल घेवन येवपी लोक तंबू ठोकून कांय दीस रावितो करताले. पावस लागीं येता तसो शेतांत काम करपी लोक देवंक लागतालो. मागीर पावसांत नडणी, लुंवणी आनी मळणी. दर एके अवस्थेचो एक परमळ बांदभर पाताळटालो. घरांत न्हिदिल्लेकडेन ल्हान भुरगें लेगीत मळणी सुरू जाल्या हें सावयल्यान वळखतालें.

शियाचे दीस आयले म्हणटकच ह्या शेतांत निखल्यो रोवपाक सर्त लागताली. शेतकार कोणीय आसूं, निखल्यांची कुणगी मागता ताका मेळटाली. कांदे, कणगां, भेंडे, विखोर, मिरसांगो, तरेकवार शाकभाजी आनी काळंगां. ल्हान भुरग्यान सकल देवन बाल्दो मडन हाडची इतल्यो उथळ बांयो. निखल्यो शिंपपाचें काम म्हळ्यार भुरग्यांक एक परंवली. आपल्या दोळ्यांमुखार झाडां फुलतात, फळटात तें पळवप म्हळ्यार सर्जनाचें कवीत अणभवपासारखे. बांदावेली भुरगीं हें सगळें करतालीं. तातूंतय एकाद्रें कणंग धुवरेत भाजून खावपांत वा काळींग फातराचेर चांचावन फोडपांत मजा आसताली.

ह्या वातावरणांत स्वाती ल्हानाची व्हड जाली. व्हड म्हळ्यार पिरायेचीं तेरा चोवदा वर्सां. पूण त्या वाठाराकडेन, थंयच्या रुखावळीकडेन, थंयच्या बदलत्या सैमाकडेन, दर एका ऋतूंतल्या रोप्याकडेन, तरेकवार सवण्यांकडेन आनी जिवण्यांकडेन हेर भुरग्यावांगडा स्वातीचेंय नातें निर्मल्लें.

बांदाच्या एका तोंकार आशिल्लें तळें हेंय लेगीत भुरग्यांचें व्हडलें आकर्शण. पावस सोंपतासर तळ्यांत साळकां फुलूंक लागतालीं. आनी चवथीच्या दिसांत तळ्यांत बुचकळ्यो मारून भुरगीं साळकां काडटालीं. बोंगे म्हळ्यार साळकांचीं फळां. तीं काडून तांतूतलें नाचणे ताणें लागसर खावपाची गोडी वेगळी. उवाळाच्या दिसांनी ह्या तळ्यांत म्हशी आनी भुरगीं हांचेमदीं बुचकळ्यो मारपाची सर्त लागताली. आनी तरेकवार सवणीं आपली तान भागोवंक त्याच तळ्याचेर येतालीं. गीम वाडलो तरी उदक आटत वता, रेबो दाटत वता, तेन्ना तळ्यांतलें नुस्तें मारपाची मजा आगळी.

स्वातीचें भुरगेपण ह्या वातावरणांत गेले. केन्नातरी जाणटेल्यांनी ह्या बांदाचेर एक ल्हानशें घर बांदिल्लें. मातयेचें घर गांवठी नळ्यांचें. घरचे लोक वाडले तशे चुडटांच्यो पाकेती लावन घराचो विस्तार जावत गेलो. ते दीस वेगळे आसले. भाटकाराक दिसतालें आपले माड राखूंक जाग आशिल्ली बरो एके मशेन स्वातीच्या आज्याच्या मुस्तींत लेगीत तो त्या बांदाचो भाटकारच आसलो. गोंय स्वतंत्र जातकच नदर बदल्ली तशे भाटकाराकडले संबंदय बदल्ले.

घरा फाटले वटच्यान एक म्हाळ म्हातारो पिंपळ. ते

पिंपळाच्या सावळेक एका काळार भाटकारान नाळ दवरुंक चार लोजां वांदिल्ली; स्वातंत्र्या उपरांत त्या चार लोजांनी आनीक चार बिराडां आयलीं. सगळो बांद ह्या पांच कटुंवाचे मालकीचो जावन बशिल्लो. निदान भुरग्यांक तरी तशें दिसतालें.

पिंपळाच्या भोंवतणी खंयचे मुस्तींत कोणे पेड वांदिल्लें देवाक खबर. दर वर्सा पावसांत ताची माती व्हावन वताली आनी चिरे मेळ्ळे जाताले. कोणेतरी एक खेपे त्या पेडाचेर पेटयली. रातीच्य वेळार घुगूम आनी पारावे बसून पांखां फाफुडटाले वा तरेकवार आवाज काडटाले आनी घरांत न्हिदिल्लेकडेन ल्हान भुरगीं भियेताली. कोणेतरी पिंपळाच्या खांद्याचेर तांकां सांगिल्लें त्या पिंपळाचेर देंवचार आसा. देंवचार कोणेव पळोवंक ना. पूण देंवचाराची एक कल्पना भुरग्यांच्या मनांत घर करून बशिल्ली.

दिसाचो पिंपळ म्हळ्यार सगळ्यांचोच आवडीचो जागो. दाट शीतल सावळी आनी पातां सळसळीं म्हणटकच तानपुरयाच्यो तारो झणकारिल्लो आवाज येवचो.

पिंपळाच्या मुळांत एक नागाचें जोडे रावता. तो वाठाराचो नाग अशें लोक म्हणटा. केन्नाकेन्नाय तो दिसतालो. केन्नाय दोगांय दिसतालीं. नागान फोंडो काडलो म्हणटकच भुरगीं किळांचून घरांत धांवताली. जाणटेंले दिवे पेटोवन ताका मागणी करताले.

लोकांचो नागाचेर मोटो भावार्थ. तो आमची राखण करता. आनी ताजे वाटेक गेले ना जाल्यार तो आपले वांकडे करचो ना. ल्हान भुरग्यांक पेडा भोंवतणी खेळपाची मेकळीक पूण गुंडे शेवटिल्यार

नागाचेर पडत म्हणपाची शिटकावणी.

ल्हवूल्हवू भुरग्यांचो सोरपाविशींचो कांव गेलो. भुरगीं आपल्या खेळांत गुल्ल आसतालीं आनी सोरोप आपले वाटेन वतालो असले घडलें. मागीर मोनजात आनी मनीसजात हांचे मदीं एक अलिखित सहजीवनाची कबलात थंय घडून आयली.

हे सगळे अणभव कंवळ्या पिरायेर स्वातीच्या मनांत गच्च भरिल्ले. एकेक अणभव म्हळ्यार भुरगेपणाची एकेक अवस्थ आसली.

एक दीस खूब पावस पडलो. आखांताचो वारो सुटलो. वांदावेले कितलेशेच माड करकरून भोडून पडले. कांय माडांचे कोळोवय उबून गेले. पिंपळापेडाकडल्या चार बिराडांचें घर खचलें आनी स्वातीच्या घराचे नळे पयस शेतांत शेंवटले. आखांताचो पावस. घर सारखे करपय शक्य नासलें आनी मागीर एक व्हड आवाज जालो. रातीच्या वेळार सगळे घरांतले लोक भायर उक्त्यार पावसांत आयले. म्हाल म्हातारो पिंपळ हुमटून पडटा तो ताणीं दोळ्यांचो पळयलो. पूण पिंपळाकय जाल्यार मनशांचो हुस्को आसलो. एक खांदो चार कुडींच्या लांजानी आनी दुसरो खांदो स्वातीच्या घराचेर अचळय दवरून पडटा पडटां पिंपळ उबो रावलो.

पिंपळ पुराय कोसळलो ना. पूण ताणें आवाजय केलो तो आखांताचो. जशी काय ताणें इशारत दिल्ली सगळ्यांक सादूर रावचेखातीर.

PURABHILEKH-PURATATVA (Archives~Archaeology)

A six-monthly research journal which deals with the history of Goa, its relations with British and the neighbouring kingdoms and covering descriptive account of ancient temples, forts, churches, etc. and which is acclaimed by the scholars of the world for its newer and newer reference data.

Available at our Office, PANAJI-GOIA.

A publication from :- **The Directorate of Archives,
Archaeology and Museum,
Govt. of Goa
Rua de Ourem, Panaji-Goa.**

Phone No. 3232

ते रातीकडेन घराक नकांचें रूप आयिल्लें. पावस घरांत रकतालो. रस्त्याचे पलतडीन दुसऱ्या शेताच्या पलतडच्या धडेर शाळेची एक इमारत आसली. पांचूय बिराडांची मनशां रात सारुंक ते शाळेच्या व्हरांदारांत गेलीं. त्या अवस्थेंतय स्वातीक आनी हेर मुरग्यांक मजा आयली.

‘आतां कितें जातलें?’ स्वातीन आवयक विचाल्लें.

‘कांय हुस्को करचेलें कारण ना. फात्यां भाटकारांक सांगून आनी घर सारखे करून घेतलीं आनी परत थंयच रावंक वतलीं.’ आवयन जाप दिली.

ते पिरायेचेर स्वातीक एक उमेद दिसली. ह्या निमित्त्यान नव्या घरांत रावंक मेळटलें म्हणपाची ताका खुशी जाली.

घर सारचे करतलो जाल्यार पिंपळ मारचो पडटलो. स्वातीच्या बापायन शेजाऱ्यांची बसका घेतली आनी विचार केलो. जो पिंपळ मारता ताजो कुळक्षय जाता अशे शास्त्रवचन आशिल्ल्याची गवाय भटान दिली. भाटकारान तांकां सांगलें ‘हांव तुमकां घराभायर काडूंक सोदीना. पूण पिंपळ माल्ले बगर तुमची घरां सारकी करूंक मेळची नात. एकूय घर अशें ना ज्याचेर पिंपळाच फांदी देविल्ली नासत. तिज्या भारतळा मातयेच्यो वण्टी चड दीस उब्यो उरच्यो नात. तेन्ना कितें करपाचें तें तुमीच थारायात.’

आयच्या युगांत भाड्याचें घर सोडटना भाडेकाराक कायद्याची जी कितें राखण मेळटा ती सगळे भाडेकार जाणा आसले. हाटी फुडें भाटकार त्या बांदाचेर बिल्डींग बांदतलो आनी आपणाक फुकट प्लॉट मेळटलो अशें सपन ताणीं पळयिल्लें. पूण हे विपरतच घडिल्लें.

खूब जाणांकडेन ताणीं विचारून घेतलें. पिंपळ मारपाचे कल्पनेक कोणेच तेंको दिलो ना. घर जायतें कुटुंबाक स्वस्तकाय उरची हे खातीर. पिंपळ मारिल्ल्यान कुळक्षय जालो जाल्यार घराचो उपेग कितें?

कोणेतरी देवाचो प्रसाद घेवपाची बुद्ध दिली. प्रसाद जालो ना. पूण प्रसाद घेतल्या भटान एक आडवाट दाखयली. ताणें म्हळें, ‘तुमी पिंपळ आपल्या हातांनी मारवो न्हय दुसऱ्या कोणेय तो माल्लो जाल्यार तुमकां कांयच वादचें ना.’

परत बसका जालो कोणाकडच्यान तरी पिंपळ मारून घेवपाचो विचार फुडें आयलो. झाडां मारपी जायते लोक आसात. पूण खंयच्याय जातीचो वा धर्माचो मनीस पिंपळार कुराड लावंक कबूल जायना.

मजगतच्या काळांत भाडेकाराक खंयतरी निवारो जाय आसलो. ते जळामळाक शिपडले आनी पावसाळो थांबसर तांची घरां मातयेभरवण जालीं.

स म्हयन्या उपरांत भाटकारान खंयच्यान मनीस हाडले ताकाच खबर. ताणें पिंपळ मुळा सयत मारून उडयलो. आनी त्या बांदाचेर प्लॉट तयार करून लाखांनी रुपया जोडले.

ही सगळी खबर सांगून स्वातीन म्हळें, ‘आतां थंय सोबीत सुंदर बंगले उबे रावल्यात. बांदावयल्या रस्त्याक डांबर घाला. आनी दोशीं शेतां भरून काडून बांद रूंद केला. आतां तो बांद कसो दिसा.’

एकाद्र्या झाडाक आपले भूंयेतल्यान हुमटावन दुसरे भूंयेत रोंवचें तशी स्वातीच्या मनाची आवतीकाय जाल्ली हें म्हाका समजतालें. पूण मनाच्यो ह्यो भावना उक्तावचे खातीर तिचेकडेन उतरां नासलीं.

‘तुका वायट कित्याचें दिसलें?’ हावें तिका विचाल्लें. ‘बांदार नवी घरां आयली तें वायट दिसलें कांय पिंपळ माल्लो हें वायट दिसलें.

खीणभर स्वातीन येवजिलें आनी म्हळें, ‘म्हाका आमकां तो बांद सोडचो पडलो म्हणपाचे चड वायट दिसलें. पिंपळ मारिल्ल्याचे वायट दिसलें. पूण त्याच बरोबर अजापूय दिसलें कि तो भारतल्याचे भाटकाराचे वा थंय रावतल्याचे कांयच वायट जावंक ना. कुळक्षयाचो धाक आमकांच कित्याक घालो?’

स्वातीच्या प्रस्नाक हांव जाप कितें दितलो? तरी हावें म्हळें ‘कांय संस्कार अशें आमतात कि जे आमच्या मनांत घर करून रावनात. पिंपळ मारिल्ल्यान खंयचीच वायट जाता काय कितें तें हांव नकळ. पूण तुमी पिंपळ मारून घेतिल्लो जाल्यार तुमचें मन सदांच कांचवेळे उरपाचें आनी त्या कांचाक लागून घरांतली सवस्तकाय भंगपाची.

‘पूण म्हजो एक प्रस्न आसा.’ स्वातीन म्हळें, ‘एकाद्री गजाल वायट आसत जाल्यार ती अमक्या धर्माच्या लोकांकच वायट पडटा, दुसऱ्या धर्माच्या लोकांक बाधना अशें कशें जावं येता?’

हांव हांसलो म्हळें ‘धर्म वेगळो आनी संस्कार वेगळो. लासप हो उज्याचो धर्म आनी भिजोवप हो उदकाचो. भेदभाव करीता आसतना उजो लासता आनी उदक भिजयता. संस्कार ही मान्यताय जो जशें मानता वा ज्या कुळांत जी मान्यताय चलत आयल्या ते संस्कार. पिंपळ माल्ल्यार पातक लागता अशें मानपा फाटल्यान असो समज आसा कि पिंपळाच्या झाडाचेर कृष्ण रावता अशें आमी मानतात. घडये पिंपळा सारकेले झाड ओगीच मारचें न्हय म्हणून तसो भंय घाल्लो आसूं येता. शेनवाराक चणे खाल्ल्यार शनी बादता वा हुंदराक माल्ल्यार गणपतीक राग येता अशें म्हणपासारकोच तो प्रकार आसूं येता.

हांवें सांगलें तें स्वातीक सारकें समजलें ना. तिज्यो भावना हांव वळखता आनी तिची म्हाका काकुळट दिसता. पूण दुसरें कांयच करप म्हज्या हातांत ना.

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services, Panaji-Goa

Offers Various Programmes for Eligible Farmers Like;

1. DAIRY-FARMING
2. POULTRY FARMING
3. PIG - REARING
4. GOATERY
5. RABBIT AND DUCK FARMING ETC.

A) To improve farmers earnings and to increase production of Milk, Meat, Eggs, Fur and other Dairy Products.

B) Improve and augment Agricultural Products by providing Bullock for Draft Power and improve Soil Fertility by providing valuable manures from Cattle and other Livestock for their Crop Production.

Needful infrastructure is created in Goa State in the form of Veterinary Hospitals, Veterinary Dispensaries, Livestock Farms, Hatchery, Dairy Plants. Breeding Stations and Diagnostic Laboratories where Livestock Health Cover and Breeding Facilities and provided Cross Breed Calves/Heifers/Poultry by the General Public.

Avail of the facilities provided by the Department for creating Healthy and Productive Livestock for various Animal Husbandry Programmes, Technical Advice.

Contact the Director of

ANIMAL HUSBANDRY AND VETERINARY SERVICES.

Project Officer, Special Livestock Programmes and the Taluka Level Veterinary Officers for details of various Programmes to improve the lot of Weaker Sections, Scheduled Castes, etc.

ISSUED BY :-

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services
GOVERNMENT OF GOA, PANAJI - GOA

फिर्ग्यालया लश्करी कोर्टांतली आडांगी 'न्याय-नीत'

● नागेश करमली

एकुणिसशें चौपन्न वर्सा, गोंयचे मुक्तीचो निमणो पर्वकाळ सुरू जालो आनी पुर्तुगेजांच्या बंदखणीचीं रिकामी कुडां सुटके झुजाऱ्यांनी परतून एक फावट भरूंक लागलीं. त्या वर्साच्या पंद्रा आगस्टाक जाल्यार संबंद वातावरण आखांतच तापिल्लें. गोंयचे फिर्गी सत्तेचो तर सामकोच आवरो उडिल्लो. खरें म्हळ्यार, त्या दिसा, रासवळ सत्याग्रहाच्या एका नव्या संग्रामाक आरंभ जावपाचो आसलो. पुणून फिर्गी सत्तेक, त्या दिसा फकत सत्याग्रहीच न्हय तर प्रत्यक्ष भारतीय फौजच गोंयांत भितर सरतली आनी आपणाली पोटली बांदतली अशें दिशिल्लें.

पूण, पुर्तुगेजांक जें कितें दिसतालें तो तांचो एक निव्वळ भ्रम आसलो, हें तांचे तांकांच कळपाक वेळ लागलो ना. कारण आयले ते सामके निःशस्त्र सत्याग्रहीच. जालो तो महात्मा गांधोजीन जाचो आदर्श घालून दिल्लो तो सत्याग्रहच.

पंद्रा आगस्टाचो सत्याग्रह जावंचे आदीं कांय सुटके झुजाऱ्यांक पुर्तुगेजांनी धरून पयलींच बंदी केल्ले. तांतूंत मागीर नव्या आयिल्ल्या सत्याग्रहींची भर पडली. ते उप्रांत, भूमीगत रितीन वावर करपी तशेंच नवे नवे सत्याग्रही हांचीय भर पडूंक लागली. बंदखणीची कुडां उणें पडूंक लागलीं. ते बराबर, ते वेळार पणजे आलितनार, नव्यानच बादिल्ल्या मॅटल हॉस्पिटल इमारतीचो उपेग पुर्तुगेजांनी सुटके झुजाऱ्यांक बंदी करून दवरपाक 'बंदखण' म्हूण केलो. हांवय हे बंदखणींत सात-आठ म्हयने उल्लें.

बंदी केल्ल्या सुटके झुजाऱ्यांचो आंकडो वाडत वतालो. सत्याग्रहीच न्हय तर भूमीगत चळवळींत आशिल्ल्याच्या दुबावा-वयल्यान धरून हाडिल्ले तशेंच उप्रांत सशस्त्र चळवळींत वांटो घेतिल्ल्यांकय हे बंदखणींत दवरताले.

सुर्वेक, जेन्ना चळवळींत वांटो घेवन, सुटके झुजारी बंदखणींत पावले तेन्ना, फुडें आपलें कितें जातलें, कितलो काळ बंदखणींत काडचो पडटलो, ख्यास्त जावंक पावतली वा ना हे विशीं कोणेंच कांयएक चिंतूक नासलें. एका उदात्त ध्येयान प्रेरित जावन सगळे सुटकेचे वेदीर फुडें शेवटल्ले. ना, म्हळ्यार सगळ्यांच्याच मनांत एक अदमास मात आसलो तो म्हळ्यार चळवळ जर तापत गेली तर

ताका लागून देशांत तयार जावपी दबावाखाला तशेंच साम्राज्य सत्तेआड आशिल्ल्या स्वातंत्र्यवादी राष्ट्रांच्या फाटबळाक लागून भारत सरकार फिर्गी सत्तेआड कारवाय करतलो आनी गोंयची सुटका जातली. पूण, तशें कांय घडलें ना. १९५५ च्या आगस्टांत निःशस्त्र सत्याग्रहींचेर फारपेट जालो, कितलेशेच जाण धारातिथी पडले, कितलेशेच रगत व्हावलें. तरी पूण भारत सरकारान कडक धोरण आपणावन, गोंयची अर्थीक नाकेबंदी करपाभायर फिर्ग्याआड कसलीच कारवाय केली ना. उरफाटी, आंतर्राष्ट्रीय मळार वाटा-घाटी करूनच गोंयची सुटका करपाची नीत चालू दवल्ली. ताका लागून पुर्तुगेजांच्या आडांगीपणाक आनी दडपणुकेक एक नवो नेट मात चडलो. भारत सरकारचे वाटाघाटीचे राजनितीची तर तांकां ते पयलींच सुलूस लागिल्ली. कारण-

१९५५चो पंद्रा आगस्ट येवंचे पयलींच गोंयांत पुर्तुगेजानी, बंदी केल्ल्या सुटके झुजाऱ्यांक कोर्टांत उबे करून न्यायनीत करपाचो एक फास सुरू केला. हे खातीर जें कोर्ट ताणीं थारायिल्लें तें हेरां न्यायलयांसारकें न्हय तें आसलें लश्करी कोर्ट-म्हळ्यार पुर्तुगेज भाशेंत त्रिबुनाल मिलितार. खरें म्हळ्यार असलें त्रिबुनाल हें खासा फौजेंतल्या मनशांखातीर आसता. पूण सालाझाराचे फॅसिस्ट राज-वटकेन साध्या सत्याग्रहींकय ह्या त्रिबुनाला सुवादीत केल्ले.

त्रिबुनाल मिलितार म्हळ्यार लश्करी कोर्टांत आतां सगळ्यांची झट्टी जातली म्हणिनाफुडे, सगळ्यांमुखार आशिल्ल्या 'आतां मुखार कितें जातलें?' ह्या प्रश्नाची एक जाप मेळळी. कारण, पुर्तुगेजांक कसलीच न्यायनीत करिनासतना, सुटके झुजाऱ्यांक वर्सांची वर्सां बंदखणीत दांमून दवरपाचो संवय आसली. लश्करी कोर्टांत व्हरचे पयलीं, कोणाक कितली ख्यास्त जातली हाचो अदमास नासलो. कोर्टांत उबे करचे पयलीं दर एकाक आरोप-पत्राय दिवपाचे दोळ्यांक उदक लावपी सोपस्कार जाताले. आरोप-पत्रांत बवावा-खातीर स्वताचो वकील बी दिवपाचीय सुचोवणी आसताली. पूण तिका अर्थ नासतालो. कोणे वकील दिवचो न्हय आनी दिवपाचोय जाल्यार तो प्रत्यक्षांत दिवूंक मेळचोच न्हय अशेंच तरेचें तिचे स्वरूप आसतालें.

एक दीस म्हाकाय एक आरोप-पत्र मेळ्ळें. ते आदीं, सुमार

सात म्हयने हांव बंदखणीत आसलों. आरोपपत्रांत हांवें केल्ल्या आनी करूंक नाशिल्ल्याय कामाची वळेरी करून म्हजेर देशद्रोहाचो आरोप दवरिल्लो. आनी म्हजो लेखी बचाव करपाचो आसल्यार तसो करूंक, गवाय दिवपाचे आसल्यार ते दिवूंक, फक्त तीन दिसाची मुजत दिल्ली. वकील दिवपाकय तितलीच मुजत दिल्ली. गवाय दिवपाचे ते जंय कोर्ट चलता थंयचे म्हळ्यार पणजेंतलेच दिवपाचे वा ते भायले आसल्यार हांवें जावन तांकां पणजेत हाडपाचें अशें बंधन आसलें. बंदखणींतलो सर्वसाधारण सुटके झुजारी मनांत आसल्यार लेगीत तीन दिसांमदे हांतली खंयचीच गजाल करूंक शकनासलो. कारण, एकतर पणजेपासून पयस आशिल्ल्या घराकडच्या मनशाक कळयतलो जाल्यार, आलितनार जंय पुलिसेच्या ताब्यांत आमकां दवरिल्ले. थंयच्यान पत्र बरोवप वा तार धाडून कोणाकय आपोवप ही सवलतच नासली. कोणूय थंय सोंपेपणान मेळूंक येवपय कठीण आसलें. एक पान दुडू लेगीत आमकां स्वताकडेन दवरूंक मेळनासलो. आनी तरी आसतना, वकील बी दिवपाचें केलेच जाल्यार, बंदखणींत भितर आशिल्ल्या मनशान तें कशे करपाचें हाका जाप नासली. त्रिबुनाल मिलितार, तागे दिल्लें आरोपपत्र; तांतूंतली कायद्याची संभावीतपणाची भास हें सगळें कागदार बरे चोख दिसतालें. आमी न्यायनीत करतात म्हणून संवसाराच्या दोळ्यांक उदक लावपाचो फॅसिस्ट सालाझारशायेचो तो एक देखावो आसलो. ते भायर, आमचे मदल्या कोणाकच बचाव, गवाय, वकील ह्यो गजाली करपाच्योय नासलो. ह्यो गजाली साधारण परिस्थितींत करपाच्यो आसतात. झुजावेळार आनी झुजामळार असल्याभोंवस्ताळ्यांक अर्थ नासता. आमचे नदरेन आमी झुजामळार उबे आसले. आमी सुटकेझुजाऱ्यांनीं फिर्गी सत्तेआड झुज मांडिल्ले. आमकां तांगेलो कायदो घेवन, ताचो कीस काडीत तांगेलें वनावट रुजवातेक मान दिवपाचो नासलो. 'आमी तुमच्या चपक्यांत सांपडल्यांत, सत्तेच्या बळार जायतें तुमच्याची करूं येता; आमी आमचेपुरतें स्वतंत्र मनाचे, जुलमी कायदे मोडपी आनी साम्राज्यसत्तेक नाकारपी होच एक आमची तेवेळावयली भूमिका आसली आनी तिका धरूनच आमची वर्तणूक आसली. वकील कोणेंय भायल्यान दिल्यारय आमकां नाका आसलो. गवाय, बचाव हांची तर गरजच नासली. ह्या गजाली आडावन कसलें न्यायनितोक आनी रुजवातीक तोंड दिवपाचें ?

आरोप-पत्रां ब्री दिवपाचे सोपस्कार जावन कांय दीस गेले. उग्रांत एक दीस, सकाळीं सकाळींच माजाळो-पोळेंच्या वट्यां सत्याग्रह करून आयिल्ल्या अँथनी उर्फ टॉनी डिसोज जानी ताच्या वांगड्याक लश्करी कोर्टांत व्हेले. थंय तांची कांय बरांभितरच झटपट, अट्टो-रुजवात कितें म्हणटात तो फास जालो. सांज मेरेन सगळ्याक न्यास्ती सांगून जाल्यो. चडशा जाणाक चार/चार, पांच/पांच वर्सांची बंदखणीची ख्यास्त जाली. एकल्या टॉनीक- तो सत्याग्रही पंगडाचो फुडारी, तें भायर नॅशनल काँग्रेस (गोवा) चो सरचिटणिस अशें धरून ताका अठ्ठावीस वर्सांची बंदखणीची ख्यास्त जाली. टॉनीक जाल्ले खूनमाऱ्यांक दितात ते तरेची ख्यास्तीची गजाल आयकून फिर्गी सत्ता बरीच मुडार आनी हटोपणान चलूंक सोदता म्हणपाचो अदमास

मेळ्ळो. टॉनीक आनी हेरांमदें मार्क फेर्नादीस आनी आल्फोंस हांकां बंदखणीची ख्यास्त जायनाफुडें, चड वर्सांची ख्यास्त जाल्ल्यांक १९४६ त आनी उप्रांत भायर व्हेल्ल्यां प्रमाण आफ्रिकेक वा पुर्न-गालच्या बंदखणीनी व्हरून दवरतले अशीय खबर कांय दीस आयकूंक येताली. पूण फुडें तशें कांय घडलें ना.

इतलेंमदें, लश्करी कोर्टांतल्या न्याय-नितीचे रुजवातीचे भोंवंस्ताळे चालूच आशिल्ले. बारा एप्रील १९५५ ची तारीक आशिल्लें आरोप-पत्र म्हाका ताचेवयले तारके उप्रांत एक वा दोन दिसानी मेळिल्लें. लश्करी कोर्टांतलो फार्स म्हज्या आनी म्हज्या सांगात्यांच्या वांट्याक केन्ना येतलों हें कळूंक नासलें. तशें तें कोर्टांत व्हरपाक येसर निर्माणे मेरेन कोणाक कळय नासलें. एक दीस अकस्मात म्हळ्यार ४ मे १९५५ दिसा सकाळीं सकाळींच म्हाका आनी म्हज्या सांगात्यांक- भिको देविदास, दामोदर प्रभू, नरेशिव हेगडो देसाय, प्रभाकर भेंब्रो, गुणी जांबावलीकार, बाबल वस्त, नाना कोरेगांवकार, श्रीकांत फटो आनी उत्तम सांबडेकार हांकां पुलीशेचे बंद गाडयेंतल्यान कोर्टांत व्हेले. तें कोर्ट म्हळ्यार फिर्गी त्रिबुनाल मिलितार. आतां पणजे, एलडोराडो सिनेमा थेंटर आसा ताचे मुखावयल्या कोनशार आशिल्ल्या एका घरांत तें आसलें. आज तें घर थंय ना.

ह्या त्रिबुनाल मिलिताराचो जुबीज आसलो तो जुझे ज्योझाकीं मिलितांव द क्वाद्रुश. तो पोंपकार. पूण तो पुर्तुगेजांपरसय पुर्तुगेज कसो वागतालो. सुटके झुजाऱ्यांच्या संवधांत ताची वर्तणूक सामकी निश्ठूर आनी एके तरेच्या क्रूरपणाची आसताली. तो न्यायावेल्मानव सुटके झुजाऱ्यांक अपमानकारक उतरां दितालो. आपूण एक जुबीज, मनांत कितेंय आसूं, दाखोवपाक तरी आपूण एक नितीदार दिसूंक जाय हें मान त्या मनशाक नासलें. कोणाक तरी कोंवून खावंक वेता, अशेंच तरेचे नदरेन तो आपणामुखावयल्या 'आरोपी'क पळयतालो. क्वाद्रुशा संबंदान हो दुसऱ्याचो अणभव. त्रिबुनाल मिलितारार, अर्थांतच म्हाकाय बी आयलो. जुबीज क्वाद्रुश हो त्या त्रिबुनालाचो एकलोच अ-लश्करी जुबीज. बाकीचे सगळे लश्करी अधिकारी.

जुबीज क्वाद्रुशा भायर, त्रिबुनालार झट्टीरुजवात करूंक आनाक दोग-तीग पांकले लश्करी अधिकारीय थंय आसले. तांतल्या एकल्याचो हुद्दो पुर्तुगेज भाशेन प्रोमोतोर द ज्युस्तीस. म्हळ्यार न्यायनितीचो प्रवर्तक. ताका सरकारचे वतीन खटल्याचे काम पळोवपी प्रॉक्थ्युटर अशें म्हणूं येत. तो आरोपीचें गुन्यांव दाखोवपी ह्या भायर दुसरो एक लश्करी अधिकारी आसलो तो देफेंसो आफिसियाज म्हळ्यार सरकारान आमचो 'बचाव' करूंक नेमिल्लो मनीस. हो मनोस सामको म्हज्या लक्षांत उल्ला. ना तेनेंत (म्हळ्यार लेफ्टनंट) विद्गोर पुर्तूगाल द सिल्वैर. ह्या सिल्वैरान आमच्या 'बचावा'चें म्हूण जें नाटक केलें तें पळोवन तेच परिस्थितीत आमकां हासूंक आयलेबगर रावलें ना. तो आंगान फोफसो आडलो. उलोवपाक तर सामकोच लापीट. जुबीजामुखा हे वटेन, ते वटेन फाटी-फुडें सरत आनी हात वावडीत, आवा

सकयल वयर करीत तो जे तरेन उलयतालो तें पळयल्यार कोणाकय दिसपाचें, हो सगळ्यांकच सोडून घालपाक आयला. पूण सांगतालो तें सगळें उरफाटेंच. आपणाल्या 'बचावा'चे नाटक जातकीच, कशीच्या लश्करी अधिकाऱ्याक तो परत परत पुर्तूगेजींत विचारतालो, 'पुरो न्हय सांगलां तें ? आनीक उलोवपाची गरज आसली ?' मागीर तो अधिकारी उद्गारतालो. 'पुरो, पुरो ! खूब सुंदर जालें !'

अशा ह्या त्रिबुनाल मिलितारार आमची झट्टी-रुजवात सुरू जाली. एक मोठे नाटकच कशें ! सुर्वेक, सगळ्यांक धरिल्ले तेन्ना पुलिशेन मारून धपटून मेळत तशे वदोवन घेवन बरयिल्ले त्या निवेदनाक धरून आशिल्ले ते 'आरोप' कितें ते सांगले. जुवीज क्वाद्रुशान, दुभाश्यावरवीं म्हाका विचारलें, 'तुंवें जें कितें सांगलां ते प्रमाण, तुजेवयलें आरोप तुका मान्य आसात ?'

हांवें म्हळें, 'पुलिशेन आपणाक जाय तें बरयलां. हांवें म्हजे नदरेन कसलोच गुन्यांव करूंक ना.'

जुवीज क्वाद्रुश तापलो, 'कसलोच गुन्यांव करूंक ना ? आनी पुलिशेन आपणाक जायतें बरयलां म्हण्टां ? तूं फटी मारता ! तुजी निशाणी आसा ताचेर...'

'हांव फटी मारिना. जीव वचसर, वरांची वरां मारधपट करून, चार-चार जाणांनी धरून, बळजबरेन म्हजी सय घेतल्या ताचेर.' हांवें खुळासो केलो.

जुवीज क्वाद्रुश आनी दुसरेय लश्करी अधिकारी रागान म्हाका पळोवंक लागले. क्वाद्रुशान म्हळें,

'अशें केन्नाच जावं नजो. पुलिशेचें नांव वायट करिनाका.' आनी आवाज चडोवन ताणे म्हळें, 'पुरो पुरो. तूं चड उलयता.' त्याच वेळार अधिकाऱ्याकडेन धुंवन ताणे म्हाका लेखून पुर्तूगेजींत अजून निवळूंक ना हो. मालांद्र 'अशें ल्हव आवाजांत म्हणिल्ले तेंय हांवें आयकलें.

फिर्याचे हे अजब न्यायनितीचो जो प्रकार हांवें अगमवलो, तशेंच म्हज्या बरोबरच्या हेर सांगात्यांच्या संबंदांतय घडलें. दामोदर प्रभूक क्वाद्रुशान जेन्ना विचारलें, 'तुका सोडून घाल्यार तूं कितें करतलां ?' तेन्ना ताणे जाप दिली :

'हांव परत पुर्तूगेज सत्तेआड झुजतलों !'

दामोदराची जाप आयकून, एक पुलीस, भर त्रिबुनालार, जुविजामुखार ताचेर धांवन गेलो. जुवीज क्वाद्रुश ते वेळार मुमुर-खोच हासतालो तें आमचे नदरेंतल्यान सुटलें ना.

असली ही धा जाणांची झट्टी-रुजवात दोन अडेच वरांतच सोंपली. मदे, तो देफेंडोर ओफिसियोज मरगिल्लो प्राणो आपणालें आमच्या 'बचावा'चें नाटक करून गेल्लोच.

जेवणाउप्रांत दनपारा अडेजांक आमकां परते त्रिबुनालार हाडले. तेन्ना जुवीज क्वाद्रुशान, आमच्यांतल्या दर एकाक, 'तुका आनीक कितें सांगपाचें आसा ?' असो प्रश्न विचारलो. हांवें

खडपसूक जावन सांगलें, 'म्हाका तुमकां कितेंच सांगपाचें ना. हांव ह्या न्यायसनाक न्यायासन म्हूण मानीच ना. 'तुमकां जाय ते करात'...

जुवीज क्वाद्रुश परतो गरम जालो. ताणें म्हळें, 'कितें मानता तें आनीक थोड्याच वेळान सेंटेंस मारतकीर कळटलें तुका.' आनी कशीच्या अधिकाऱ्याकडेन तोंड करीत परत एक फावट ताणे म्हाका 'मालांद्र' म्हळो. तेन्ना सकाळी दापोदराचेर धांवन वचपी पुलीस आतां म्हजेर जुडून आयलो. ताणें म्हळें, 'चड सुर्वेक जालाय रे ? दाखयतां तुका.' म्हाका दिसलें, जुविजा मुखारच म्हाका हो मारतलो. पुण ना. ताणें थंय कांय एक केलें ना. ख्यास्त सांगून जातकीच, त्रिबुनालावयल्यान परत बंदखणींत व्हरतना वोगीच, बेगीन चल म्हणीत ताणे म्हजेर एक-दोन बुटाच्यो खोंटो घाल्यो. आनी बंदखणीच्या दारांत, गाडयेंतल्यान देंवता आसतना, मुद्दाम ओडून म्हाका भूंय आपटिलो आनी म्हजे गोमटेक धरून चार-पाच खेपो गाडयेच्या दाराक आपटायलो.

त्रिबुनालार, आमकां आनीक कितेंय सांगपाचें आसा हें विचारून जातकीच, थोड्याच वेळान ख्यास्त सांगपाचें काम जालें. तशें कितें ख्यास्त दिवपी-सेंटेंस पयलींच बरोवन दवरिल्लें. ख्यास्त सांगतना आमकां उब्रे करून आमच्या फाटल्यान, बंदुको जोखून पंद्रा वीस शिपाय उबे राविल्ले; जशे कितें आमकां उखलून व्हरूंक आयिल्ले यमदूतच ! ख्यास्त सांगून जातकीच शिपायांकडल्यान बंदुको वयर सकयल करपाचो खडखडाट जालो. त्याच बोवाळांत आमच्यांतल्या कोणे तरी मोठमोठ्यान 'भारत माता की जय' म्हळे पाकले अधिकारी घडीभर आमकांच पळोवंक लागले. जुवीज क्वाद्रुशान आनी थंय आशिल्ल्या दुभाष्याक ते घोशणेचो अर्थ कळळो. क्वाद्रुशान तोंड वांकडें करून कितें तरी म्हळें, सकाळसून आमकां दवरपाचें काम करपी पुलिसानय कोणे म्हळां हें, कोणे म्हळां हें 'करीत आमकां परत एक फावट तापयाले आनी भितल्ले भितर चार गाळी घाल्यो. इतल्यात कोणे तरी जनावरांक बी लेखून म्हणिनात तसो हुकूम सोडलो, 'व्हरात हांकां !' हे सगळे भर कोर्टांत !

त्रिबुनाल मिलितारावयले आमनेळें झट्टी-रुजवातेचो फास सोंपिल्लो. ह्या फासाची विशेताय म्हळचार, रुजवातेवेळार कोण कितें सांगता वा उलयता ताची हेर कोर्टांतल्या सारकी थंय कोणूच नोंद करून घेनासलो, सगळो उतरांचो खेळ आनी न्यायनितीच्या नांवान घाल्लो संवसाराच्या दोळ्यांक उदक लावपाचो घोळ.

आमच्यांतल्यांक आठ म्हयने धरून धा वर्सां मेरेनच्या बंदखणीच्यो ख्यास्ती जाल्ल्यो. म्हाका आठ अदीक दोन, धा वर्सांची बंदखण जाल्ली.

पुर्तूगेजांली निवठुर, रानवटी पुलीस राजवट आमी पळयिल्लीच. त्रिबुनाल मिलितारार तांगेली रानवटी, आडांगी न्याय-नितय पळोवंक मेळिल्ली.

लोकवेदांतली सृजनशिलता

● श्याम वेरेंकार

लोकवेदांची निर्मिती लोकमनांत जाता. 'लोकांच्या' उतरां-करण्यांनी ह्या निर्मितीचो आविश्कार जाता. होंवयो, काणयो नृत्य, गीतां खेळ, म्हणी, उमाणीं, गुडां, फालां, सण-परबो, मयरोजोळप, मुतावळ, प्रसाद, अंबसर... बी तरेकवार माध्यमांतल्यान; लोकमनाची सृजनशिलता पारखूंक येता.

खंयच्याय कुळयेची समान भास, समान भूंय, समाननिति-कल्पना आनी समान सौंदर्य भावनांच्या संस्कारांतल्यान लोकमन कमायश जाल्लें आसता. मागीर केन्नातरी आदिम काळासावन पुंजायल्या रासवळ अणभवांक जाण येता आनी तांचे मंत्र जावन लोकवेदांतल्यान घुमूंक लागतात.

मनशाकुळयेचें गिरेस्त दायज घोळोवपी लोकमनाक नवनिर्मणेची अप्रुपाची तांक उरता. त्या कुळयेच्या जण एका वांगड्याची नाळ ह्याच मनार पोसलेली आसता. आप-आपले कुवती प्रमाण जण एका लोकवेदांनीं स्फूर्त घेता. नवनिर्माण करून तांतूंत भर घालता; राखण, पोसवण करता. तांतूंत एक झरो आसता. Continuity आसता. देखूनच घडये अशें हें साहित्य सामनाचें तिगून उरता.

लोकवेदांतल्यान लोकांजीण अणभवक मेळटा. हांतले 'लोक' परंपरेचें दायज सांबाळपी, लोकवेशाचो मंत्र जिवेर घोळोवपी... थळावे, मुळावे संस्कृतायेचो कुळावो.

जीण जियेतना आयल्ले अणभव ताणीं उतरांनी गायले. भोंवतणी किदें नियाळलें तें मतींत वेणायलें, केळयलें आनी पिळग्यानीं घोळयलें.

जिवितांत किदें भोगलें, जाणलें; तेंच आयलें तशें गायलें. आनी अशे तरेन लोकसाहित्य चंवरलें. नवी जाण आनी नवी नातीं जोडीत, अणभवांचे नवरंग शिवरले.

लोकवेदाची प्रेरणा थळां सटकन नदरेक भरता. भोंवतणचो रंगरंगयाळो सैम, ऋतूचक्राचें तांडव, चंद्रिम नखेत्राचें चान्ने; जीव-जिवाणू, किड्या मुयांचे अप्रूप संसार, बी संवेदनशील मनाक प्रतिमा आनी प्रतिकां भेटयता तांचो कुरवांनो वापर करित लोकवेद तस्तरता.

नाती-गोती; राग-मोग, दया-माया, अर्थी-लवतुबाय, भंय,

सुख-दुख, वास, अजापां हांवेस, धादोसकाय... तरेकवार अणभव ! मौसाचे अणभव... धा जाणांनी जतन केले. अणभवाचें गाठलें वाडत रावलें. एके पिळगेकडल्यान दुसरे पिळगेकडेन घोळत आयलें.

मुळावे संस्कृतायेचे धागे हातूंत घुस्पल्यात. अमूक एका समाजाचे मौशीक जिणेची सासाय लोक वेदांत जाणवता. तो समाज आपले मौशीक संस्कृतायेची जाण तांतल्यान उक्तायता.

हे रचपी भोंवतणच्या सांस्कृतिक आनी सामाजीक अस्मितेक दशिल्ले आमता देखूनच घडये लोकसाहित्य म्हळ्यार एक मौशीक निर्मणी जाता.

लोकवेदांत वग्यावांगडा वायटूय आसता. तांतलें खूपशे साहित्य हळशिकावणें, पोजडें, उगमणें आनी मतीक (बुद्धीक) फाटयां खेंचून धरपीय आसता.

लोककाव्य, लोकनृत्य, लोकनाट्य इत्यादींतली 'कला' आनी तांतली 'प्रतिभा चडकरून वयल्या पातळेची नासता-देखूनच लोकसाहित्याची विस्कटावणी करतना तांतलीं सगळीं आंगां सारखीं पारखून घेवंक जाय.

लोकमानस घडटा, तेच वांगडा लोकवेद ह्यो दोनूय प्रक्रीया एकाच वेळार घडून येतात. देखूनच तातूंत जशी ओलमाण आसता, तशी हूनसाणूय आसता. अणभवाच्या जिवसाणेचो धग हांतल्यान जाणवता. लोकवेदांतली सृजनशिलता तोलतना, आमी जीं जोखां-मापां वापरतात तीं गिड्डीं-पोकीं थारतात, उणीं पडतात.

शास्त्रीक नदरेन आमी लोकवेदाची विस्कटावणी, पारखणी करतात तेन्ना मागीर ताका अडेचें रूप येता. आमची नदर आनी बुद्धी हांचे कुवतीप्रमाण आमी ताजेर माध्य करतात. लोकवेदांत समाजदर्शन पळयतना आमी ताका आमची मनां दमयतात. ताचें शास्त्र करतात.

पूण, लोकवेद 'स्वयंभू' आसता. ताची खरी वळख तो वेद जिवेर घोळयल्याकूच जाल्ली आसता.

लोकवेद लोकांचे जिणेतूच पळोवंक जाय. वेगळो काडून ताची किसवणी करीत वमत जाल्यार लोकांजिणेचो खरो दिश्टावो जावंक पावचोना. निर्मणेचो मूळ झरो वळखूंक येवचाना.

लोकवेदाची सृजनशिलता आनी ताचो आस्वाद, एक समिश्र प्रक्रीया आसता.

लोककथा, लोकगितां, लोक-नृत्य बी लोकसाहित्याच्या देखिची सृजन प्रक्रिया घडटना उतरां, सूर, ताल, लय, पावल्यां, हातवारे, मुद्रा आनी वाजपाची साथ हांचो सगळ्यांचो मेळ जाता आनी अणभवतल्याच्या मनार वांगडा परिणाम करता. तांतलोच एक वांगडी जावन मागीर तोय निर्माणे प्रकीयेक साथ दिता.

हातली कला उंचले तेमकेक तेकूंक जायच अशें नासता. म्हावेल्या लोकांक आशय परिणाम कारक तरेन समजूंचो म्हूण हे कलांचो फावो तितलो वापर केल्लो आसता ह्या कलां घटकांक आपणाली स्वतंत्र सुवात नासता.

पूण आयकतल्याक तनरी लावपी जादू मात तांतून दडिल्ली आसता. तातूंत संगीत, नृत्य, चित्र, उमाळे, वाद्य, शब्द... हे सगळ्यांचो एकठांवल्लो आस्वाद मेळटा.

लोकवेदाच्या अंत प्रवाहाचो विचार करतना तांतल्यान फुलून येवपी आशय, प्रतिभा, ताचो दर्जो तांतल्यो आवडी-निवडी, नव्यो-पोण्यो कल्पना... बी जे आसता, ताजी घडण लेगीत रचनाकाराच्या संहितेचेर विसवन आसता.

समान सौंदर्य जाणिवानीं एकठांय आयल्ल्या लोकानीं केल्लो, लोकसाहित्याचो आविश्कार, आपसूक Spontaneous आसता. तांतून, मौखिक परंपरा आनी थळा काळाप्रमाण आपणायल्लो जिवन मुल्ल्यां, भोंवतणच्या वाठारासयत कुरवांच्या माध्यमांतल्यान प्रगट जाता.

लोकवेदाची निर्मिती प्रक्रिया समजून घेवपाखातीर गोंयच्या लोकवेदाच्यो कांय पती पारखुंया.

गोंयचो सैम, वाठार, अस्मीताय, धर्म, संस्कृताय सामाजीक जडण घडण, इतिहास इत्यादीच्या संस्कारांतल्यान गोंयचो लोकवेद आकारा आयला.

तरेकवार रूपानी लोकवेद अवतरला. होंवयो, धालो, शिगमो, कालो, घेणलो, जागर, धवळां, फालां, उमाणीं, काणयो; इंगूज, नातलां, मांडे, धुलपदां, देखणीं... अशीं कितलित्च रूपां. ह्या गळोवन काम करतल्या कष्टकारांच्या मनाची कवनां... जिणेची खोशी !

गोंयच्या सैमाचो 'कॅनवास' ताका अप्रूप सोव हाडटा. तांतल्यान स्फूर्त घेवन उमाळ्यांचीं उतरां जातात, कवनां येतात.

मह्याद्री दोंगरावळीच्या हांडीर, खुळखुळपी फेसाळ दर्याचे कुशीक, माणकुलें गोंय वसलां. कुचकुचीत माड, आंबे, काजू, पणस... तांबडी माती, पांचवी रानां... शेतां... पाचूचो वाठार ! - फुलां फळांनी परमळीत, हुन-पावसाचें वर-दान आशिल्लो सैम ! ! -

शेतकार, खारवी, तारवटी, रेंदेर, कुळवाडी आदी घाम गळोवन काम करपी कष्टकार हे हांगचे मूळ गांवकार. ताची जीण, सपनां, हांवेस आनी उमाळे; हांगचें लोकमन पितारता. भोंवतणच्या शांत, सोबीत सैमाचें पडबींब सगळ्या लोकवेदांत उफेता.

झिळमिळ्या, फांत्यापारार, तांबशी फुट्टना; गांवचे लक्षुमीक जाग येता. बेगोबेग शेण-सारवण, न्हाणें-धुणें जाता. सुर्या किरणां आंगणांत रांगोळ घालता. सवाशिण दातें मांडून दळूंक बसता.

संसार चक्राची सुरवात जाता. होंवयाची रचना जिवेर घोळटा.

‘ सोनयाचें दातें गे
रुप्याचें खाणयें
आपले हातीन मागलें गें
धरतरी वनदेवते मायेन.’

फांत्यापारार दांत्यासुरार गायिल्ल्या होंवयांनीं जिवाभावाचे उत्कर्ष आसतात.

गितांतले लये वांगडा, हड्ड्यांतले कळवळे शब्दरूप घेतात. भावाभयणीची माया, कुळ-कुळाचार, अर्थी, आल्लयो बी भरिल्ल्या उमाळ्यांक वाचा फुट्टा.

सण पर्वांचे दिसा जाल्यार सवाशिणीं बायलांनी गायिल्ल्या होंवयांक हुंवार येता. मागीर तांचे देव-देवस्कां लेगीत येवन तांचे वांगडा पालव धरतात. कामाक लागतात.

आच्या पित्यांचें पांव गोणे
णव रत्नांची बाली
हे गे तेल चडो आली
कुळाची माया.
तेलशें चडयतना सोळा सत्रा राणीयो
फाटीर विणयो गे रश्माचे दोरे.

होंवयो आयावण घसघशीत करतात. सण कार्यावेळार होंवयो रचपाच्या गावपाच्यो सर्ती लागतात.

कोण दळटात जाल्यार कांय मुसळां घेवन काडटात.

‘ व्हड आमचीं घरां
भांगराचे पाटु
तेजेर खेयटा नातु
मोरुलो.
हबी हबी SS’

हातान काम. तोंडात गीत. हीच गांवची रीत. हेवटेन गोठ्यांत दायीं सळसळटात. घुंगराचे तालार हांबेर घालित गोरवां तळ्या मळाची वाट चरतात. राखण्यांले कुळाण्यांनी रानां गाजतात. शेतकार शेतां कसयतात. कामेऱ्यां नडटात, गीत काणयांनीं भुरकुट्टात. माडावेलो रेंदेर साल्फां घोळयत वाऱ्या तालार कवनां रचता. फोफळीतल्यान वन झिरपता. खोपीतली भुती घुंवरेता. आमील आंबशेता.

वेळेवेलो रांपणकार जाळांनी ल्हारां पागयता .. सकाळ जांव सांजवेळ. सोबीत सैमाचीं कवनां जावन मनांत रिगतात, ओंठार फुलतात.

गांव, गांवकी, गांवपणां, देव-धर्म देवपणां रितरिवाज, भयरोजोळप, कुळ-कुळाचार हांचे आयटी भितर लोकांजीण पोसता.

देववार, हापसी, म्हाह, नास, रोवदिरो, खेत्री, समंद, आळवांटीण, निमो बी भुतावळीचो संसार ताणीं रचला. तांची सत्ता आनी करणी आयकून तो अजाप आता. तांका खूश दवरुंक खेत्र, मान-भोवमान करता. भुताटकीच्या संस्कारांत गुल्ल जाता.

गोंयची सासाय जागरूक. भावार्थ मात जाय ! ... घाडी,

भगत, गोंसाय, देवळी, पेरणी, जल्मी... सासाय जागरूक दवरतात. देवपण जागरूक आसल्यार गांवची एकी तिगून उरता, अशें ते मानतात.

खूप पावस, खूप पीक, मागीर चार जाणांक जमोवन तो खोशी मनयता. ऋण, परबो, जात्रा, फेस्तां आनी तरेकवार उत्सव मनोवंक उमेदी जाता.

सैमाचें चक्र घुंवता, तशे हांगाचे उत्सव जातात. दर एका म्हयन्याक कसलोय तरी उत्सव आसताच.

दर देवळाच्यो हांगा जात्रा आसतात. दर इगर्जेचे फेस्त आसता. वर्सभर ह्यो जात्रा आनी फेस्तां चलिल्ली आसतात.

चवथ, दिवाळी, दसरो, लक्ष्मी पुजन, धेणलो, शिगमो, नातलां, कार्नावाल, रतीब बी सण हांगचें दायज.

अशे तरेन उत्सव मनश्याचें सैमाकडलें नातें घट्ट करता. ताचे मूळ दायज दाखोवन; फाटल्या घडणूकांची परतून याद करता.

पौश म्हयन्यांत चान्ने रातीं घालां जातात. चाफीं, कांदळां, ओंवळांचो शिवर; आंव्या-काजूचो चंवर... खळें भरून परमळटा. गंध-धुंद जाल्ली सवाशीण पदर खोवन नाचूंक लागता. फुगड्यो खेळटा. कवनां घडयता.

‘ शेवकां बाये शेवकां
तांबड्या माडाची शेवकां
थळा माणाची पांचय देवतां
तीं आयलीं धावतां
तेंका मुवार आतां...’

धालांच्या गितानीं, फुगड्यांनी वा उमाण्यानी-नांव घेवपाच्या प्रकारानी जें काव्य निर्माण जाता तांतली प्रतिभा शक्त अजापीत करपासारखी आसता.

धालांच्या माणार लजत, मोडत, सवाशिणी वायलां वा आंकवार चलयो नांव घेतात तें आयकतना जोव भुरकुट्टा देखीक :

‘ काळ्यो पिड्डुको गळेभर
X X X X पळेन दोळेभर
वा

‘ लाव न्हेमण, मानेर खोचण
X X X X बरोबर पंडरेक ववन

धालांच्या कवनांनी गोंयचे वायलेचे मन आनी आदर्श वारकायेन कोरांतल्यात.

फाल्गुनांतले नमीन शिगमो मुरू जाता. मेळ येता. रोमटां वाजतात.

‘ वर्सा दिसाचो शिगमो खेळोंया
खेळत्या गड्या SS माज्या
काय हो दिवया.
गंदा धुपान तेंची पुजा करूंया
पांचा नाल्लांची तळी दिवूंया.
तळी बाये, तळी गे सामवम
तळी दिली आयानी
उतरली खेळ्यानीं
तुजें घर जेंसव

आमी तिळां तांडकांनी ’

..... गोयींदा !

गोंफ, जोत, मुरांटो, चौरंग, तालगचो, तळी, लेझीम गीता बी तोखणाय करपासारखे नाच. सुरबूस कवनां. कांय वेळां हीं कवनां आपसूक स्फुरतात. वाद्य-मेळ तोरणां, हप्तागीरां... बी साधनांक लागून वातावरण निर्मीती जाता. प्रतिभावंत वांगड्या वांगडा नाचूंक लागता. कवनां, खेळ आपसूक रंचूंक लागता.

जिणेच्या वळसून वळसून आयिल्या अणभवांतले शाणेपण तांणीं काव्याच्या वळिनी चितारून दवरलां. हेवळींतल्या उतरांनी फकत अर्थच गंवसना जाल्यार समाळ्यांक वोतो येता. तांतली भास (उतरावळ) मोठी निगा वेवनकपाईस केल्ली आसता. तांतली भास भोवव उजळ, चितळ, सादी-सोपी, सुती (Precise) अलंकारी आनी गोड देखून ती तांचे पिळगेच्या तोंडांत फकत एकमेकालागीं आयकून घेवन अजून वेर जिवी उरल्या.

त्याच फाटभुयेंच्या आयटी भितर लोकवेदाच्या रचनाकाराच्या भावविश्वाची निर्मीती जाता. परंपरा अणभव, हावेस, उमाळे, कल्पना, विचार बी प्रतिमा प्रतिकां जावन उतरानी बंदिस्त जाता. म्हणी, खेळ गीतां, काणयांतल्यान, काळा वेळा प्रमाण अचळय प्रगट जाता.

लोकवेदाची कोठी भरून वोत्ता. नवनिर्मणेची बियां वाच्यार शिवरतात. तांतल्यानूच लिखित साहित्य स्फूर्त घेता. जिवनाची लांबाय, खोलाय वाडयत साहित्य तरतराक पावता. —❀—

With Best Compliments From :

**Mondovi Traders
and
Mondovi Ice Plant**

PANJIM-GOIA.

Phone : 5171

वोताची सावळी

● महाबळेश्वर सॅल

लो

क कितलो तेच सांगतालो, 'आगो, ताका व्हरून हास्पितलात घाल म्हण.' पूण ललिताक ताका पयस करच्या वितनानच थर्त भिरांत दिसं. कसली कसली म्हण भिरांत, रित्या घराची भिरांत, घरांतल्यान भायर पडची भिरांत, दारांतल्यान येत्यावयत्या लोकांची भिरांत. आनी सोताच्या मनाचीय भिरांत. चोयवटेन दाणग्यादुणग्याचे राज्य आनी हांवें एकल्या अबुद् भुरग्याक घेवन घरांत कशें रावप !

ताणे अचकित कपलावेलो कुंकुम सांसपिलो. गळ्यांतली गळसरी ताणे हातांत धल्ली. ताका इल्लो धीर आयलो आनी तें सुखावले. भितल्ल्यान इल्ली ओलसाण झिरपिल्लेवरी दिसली.

दोन वर्सांफाटी घोवाल्या दाव्या बोटाचेर एक धवशे तामशें खत दिस्टीक पडले. ताचेवेल्यान केम भोवंडायलो, व्हीर भोवंडायलो पूण घोवाक ते कळनासले. ताचेर आंकान. ते घोवाक घेवन बेगीबेगीन हास्पितलात गेले. थंय दोतोरान सांगले तो कुश्ट रोग म्हण ! तांचे मळब थंयच तांचेर तुटून पडलें. आदीच कुकुल्या काळजाचे ललित तांतून हें अरिष्ट !

दोतोरान सांगिल्ले ताका हास्पितलांत दवरचे पड्टले म्हण. पूण तें कशेक आयकोक तायर नासलें. दोतोरान समजायले, बरे मागल्यान समजायले पूण ताणे कांय एक आयकोक ना. म्हळे, घरांतच दवरून घेवन हांव सगळे करतलें.

खरेच ते तागेले सगळे करताले. हास्पितलात वचून वखदां हाडटालें. ताका वेळार दिताले. भायर वचून मामळी, भाजी, सामानसुमन हाडटाले. वेळ आसल्यार खंयूय कामाक वच्चेलीय तागेली तयारी आसली. सदाक तरी पूण तो जंय काम करतालो. त्या कंपनीतल्यान दर म्हैऱ्याक कांय पयशे मेळटाले. लोकांक एक अजाप दिसताले. ह्या म्होंका, मॅग्या चेडवान ही घटसाण खंयच्यान आयली. हे पाड दुयेंस घरांत घेवन बसल्या. फाल्या हें आसा. हागेलो चोडो आसा, ताका दुयेंस लागल्यार !

पूण तें खऱ्यानीच खंवीर आसलें. कोणाक कांय पाचारी-नासताना सगळे करताले. आपणाक वेळवकताक खंयूय कसलें काम मेळत कांय म्हणय खबर काडटालें.

पूण घोवाच्या उपचारांत खंय किते चुकतालें नकळ, दुयेंस दीसानदीस वाडूकच लागिल्ले. एक दीस उजव्या पांयाच्या एक बोटाच्या नाकटासरी धवी रगशेल्ली खाचशी पडली आनी तांतूल्यान

उदकशे व्हावंक लागलें. पूण ते घोवाक हास्पितलात काय घालूक तयार नासलें.

हांव एक कुश्ट रोग्याची बायल आनी आंगार हे जुवानपण. आठ वर्सां जाली लग्नाक, एक दीस तो नासताना हांव घरांत एकले रावले ना. घरांत म्हज्या भोंवतणी ताचो वास, ताजो आवाज- ना तर हांव थतरवितर जातालें. तो घरात नासताना फक्कत ताचो वाट पळोवप. घरांत आसलो म्हणटकीर ताज्या भोंवतणी गणमण. भाजी चीरंक, सोय कातूक, नुस्ते सुटे करूक बसल्यार तो मुखार बशिल्लो जाय आसलो. ताका विचारले बगर ताज्या पसंतीबगर केन्ना हाताक एक कांकण घाले ना.

कुठरा त्यो तीग भयण्यो. बापूय भुरगेपणाकच भायर पडिल्लो. आवय तशी धडधाकड आसली पूण सदाच पिरंगत रावताली. रातचे कोणेय दारार मारल्यार सगळी थरथरत भियेताली. मगेर एकएकले उठून दारासरी येताली. आईक जागयताली आनी दारांत दाटी करून रावन ल्हवच विचारताली, 'कोण ?' दार काडटाच सगळ्यांच्या काळजांत धाकधूग. घरांत भायर वावुरताना सदाच भिरांत चेपण आनी ताण. व्हडान उलोवंक हांसकुय भिरांत दिसं. आई सदाच म्हण, दादलो नाशिल्ले घर म्हळ्यार गावचावडी. कोणय येवन तेकूक पळेता. केन्ना माम येतालो. चार आठ दीस रावतालो. तेन्ना आमी भयण्यो खूब बोवाळून घेताल्यो. थंय भिरांत विरयत वावुरताल्यो. माम पर्थी गेलो म्हणटकीर पर्थी अवतिकाय.

दारांतल्यान वचताना शिळोणी घालतल्याक, आशीकुशीक गणमणटल्याक हटकुवपी, विचारपी कोणच नामलो. आई सदाच दुयेंतशी आनी भयण्यो तर सामक्यो लजे व्हंकलो. सडसडीत घरांतल्यान भायर पडपाची धिटाय कोणांत नासली. सगळ्यांचेच शिकप अर्दकुटे-पांचवी मातवी आठवी मेरेन. पूण वयार येतकीर एकएकल्याच्या आंगार सोबीतकाय इतली फुलून आयिल्लो, आईक राखूक नाका पुरो जाताले. तांतून भोव गरिबी.

सांजचे 'रघुवीर कसो आसा गो ?' म्हणत शेजारचे गोकूळ भीतर सरले. रघुवीर वोगणी न्हीदिल्लो. उक्त्या दोळ्यान वेल्या आड्याक पळतालो. सांजची काळीसाय भायर भीतर पातळिल्ली. वयर पाख्याक हुमकळत एक धुंवरेल्लोसो विजेचो दिवो पेट्टालो ताजो क्षीण उजवाड काळखावांगडा भरसून गेल्लो.

हे गोकूळ सकाळ सांज खबरेक येवन वयता. 'रघुवीर

बरो आसा मुगो' म्हणत येदेशे तोंड करून खंती उबे रावता, आपल्याच सावळेत उबे राविल्लेवरी. आपलेच दुकक पर्थें एक फावट भोगत राविल्लेवरी.

गोकूळ हें रांडाव. ताचे वय तीस चाळीस कांय ताचेपरस उणें कांय चड हें ललिताक केन्नाच कळ्ळेंना. ललिताक केन्नाकेन्ना दिसता खूपखूप दुककां भोगपी मनशां सगळीं एकाच सारखीं आसतात काय किते ? कमर आंकुळिल्लीशी पोट फाटीक लागिल्लीशी आनी हड्डे जिरिल्लीशी. तांचो चैरोय असो मक्क सपाट आसता, मनाचो थावच लागना. गोकूळ सारखीच ती हांसच्या रडच्या पेल्यान गेल्ली आसतात तरीय ती कित्याक जियेतात. हो एक प्रस्न शिल्लक उरताच. सद्या गोकूळ येवन गेले म्हणटकीर ललिताच्या मनाक हूस्को बादिल्लेवरी जाता आनी हरूचच मरता.

गोकूळ घरच्या वांगडा झगडून हटान घरातल्यान भायर पडून आपल्या मोग्यावांगडा लग्न जाल्ले. लग्न जाल्ल्या दोन वर्सांच एका अपघातांत घोव भायर पडलो. पूण गोकूळ पर्थें कुठारा गेले ना. एकलेव सगळे सोसत परिस्थिती वांगडा झगडत रावले. पूण एक दीस भर दनपरा चोयवटेन लोकांचो रात्रिती आसताना घरांत ताजेर बलात्कार जालो. तेन्नासान ताजीं जिवितावेली वानसाच मेली. कूड मितल्लेभीतर जर्जरत गेली आनी ते कांटये झोप कशे सुकत गेलें. आतां ते संसाराक स्नाप दिल्लेवरी जियेता.

केन्ना सांज पडटकीर ते कोणाची तरी खर उमळशिकेन वाट पळेत बशिल्लेवरी दारांत बसता. केन्ना आपल्या थरथर सारांत आपली एकाद्री मोगाची खबर ललिताक कानांत सांगिल्लेवरी सांगता. ललिताचे काळीज काकुटयेन भरून येता तर एकाद्रेवेळा ताची तिडक मारता. कित्याक हाणे म्हजे भोंवतणी फेर धल्ल्या ! आतां तर घोव दुयेंत पडतमान तें चडच लागीं आयल्या. पूण त्या दुयेंसावरीच गोकूळाक पयम करचे ताच्या हातांत उरूक ना.

रघुवीराच्या फाटीवेलें तामशें चवन पुराय रमतात वळिल्ले. ताज्या पायाची बांटां कुसूक लागली तेन्ना ललिताक दिसलें, आतां धर्तरी आनी मळब हांच्या पोकळेंत आपणाक इल्लाय मेकळा श्वास शिल्लक उरूक ना. सगळे हाताभायर गेल्या आनी रडटलो म्हळ्यार दुककांय ओली उरूक नात.

आसा तर अशे जावंक लागिल्ले, गोकूळा एक सोडल्यार कोणच आपलोसो दिसनासलो. सगळे चोभ्याचोभ्यांनी पयम धावंक लागल्यात आनी आपणाक एकल्याकच एका पडिग जुंव्यार सोडल्या. आमचो श्वास आमचो स्पर्श आमची वाट तांका विखाळी जाल्या आनी ताणीं आमकां एकल्याकच मरूक सोडल्या. वेल्यान सगळ्यांचा एकच घोश, 'ताका हास्पितलात व्हरून उडय.'

हालीहालीमेरेन ताका एक प्रस्न पडिल्लो. घोव मेल्या उपरांत झोपडेच्या दारांत बसून हड्डे बडोवन घेवन हुयेल्यांनी रडपी बायल आनी नवेताल्ल, धवेफुल्ल पातळ त्हेसून काळे वक्ल लावन घोवाल्या प्रेतयात्रेक वचपी बायल हांच्या दोगां मदल्या खंयच्या बायलेचो मोग खरो ?

एक फावट शेजात्र लीलाक ताणें होच प्रस्न विचारिल्लो.

तेन्ना ताणें सांगिल्ले, बायलो हुयेलानी रड्यात तो घोवाचेर मोग आयिल्लो म्हणच न्हय तर आपले फाल्यां कशें जातले देवां, हे चितून. गिरेस्तांच्या बायलांक फाल्याचो हुस्कोय नासता.

हे खरे न्ही गो पापया, घोव म्हण्टा तो बायलेचे कवच, ताची उब. म्हज्या सारकिल्ल्या घोवारच पातेवन राविल्ल्या बायलांक तर घोव म्हण्टा ती चोयवटेनची मक्कम वणत. तो आमची कूड घेता आनी आमका भुरगे दीता. खांद तुटसर खांदाक मारून पोती हाड्टा आनी आपणाक रांदून व्हाड म्हण्टा. तरीय तुमी ताका पडपूर, सुवार्थी म्हण्टात.

घोवाल्या पायाचे एक बोट गळून पडचे कडेन पावले आनी ललिताक दिसले आता घराचे पांखे सकल देवक लागलां. केन्ना ते तकलेक आपट्टलें. एक दीस ताणें ताची पोती भल्ली, ताच्या पायांक फाडो गुठळायलो आनी चेड्याक हांडीक माल्लो. ते काळजार फातर दवरून घोवांक इस्पितलात व्हरून पावोवन आयले.

हास्पितलाच्या पाशाणी बागला भायर उबे रावन फाटी वळोन पळयताना दुककाचो एक दरयो दोळ्यांतल्यान व्हावक पळेतालो. पुण हटान थंड मनान चेड्याक खाकोळात घेवन ते पर्थले.

कितलो जीव अशिल्लो तागेलो चेड्याचेर. पूण गेल्ले वर्सभर ताणें चेड्याक हात लावचोच सोडिल्लो.

घरासरी येतना दारातच बशिल्ल्या गोकूळान सुकिल्ल्या खरखरीत आवाजात म्हळें, 'आयले पावोवन ?'

ललितान ताजेभरी पळेलें आनी ते ताका मुकड, पोंगड राक्षीणशे दिसलें. हाजे दोळ्यांभायर लामतात कांय किते ! ताका भियेल्लेवरी ते सडसडीत घरांत गेले.

सकाळपसून ताणें सगळे थंड मनांत काळजार फातर दवरून घेवन कशे आटपिल्ले. सांजेचेच ते तशेंच डोळे उदक व्हांवन वागिल्लेवरी वांगी बसले. तोंड लिपोवन घोव मेल्याचे दुकक भोगत बशिल्लेवरी बसले. इतले हल्लक, इतले दरिद्र इतले पडिग-ताका दिसले आनीक आनी हांव घोवाविशी चितूक लागल्यार पिशातूर जावन आंगावेली वस्त्रां बुड्डीत रस्त्यान धावंक लागतले.

आतां एकएकलो दारांत वासपुसेक म्हण येवंक लागलो. पळेंता पळेंता दारांत लोकांची दाटी जाली. ललित वितताले इतलो तेंप हो लोक खंय फासपल्लो ! म्हज्या घोवाक भिवन खंय गेल्लो ! आजकशी हांका उसरपत मेळ्ळ्या ताणें उठून वांगी दार लावन घेयलें.

घोवाची आता सामकीच नोंकरो सुटिल्ली. कमलोतरी वावर उद्योग आतां ललिताकच करूक जाय आमलो. घोवल्या फॅक्टरीतय विनयल्यार कसलेय काम मेळू येताले. कमल आपणा वांगडा कामाक यो म्हण्टाले. पूण ललिताक कांयच भुवनासले. कमलोच निर्णय घेवंक ते ताकनासलें. चार वण्टीची उब सुटून सुटनासली आनी चार चीगात वचूंचे जिवार येताले. आयज किते खावचे, किते जेवचे, चेड्याक व्हांवोवचे कांय ना कमलोच निर्णय जायनासलो. ताका अचकित दिसं आपूण अवंगुळ काय कितें ! म्हजे हांत पांय घड

आसात मू ! हात पाय धड आसले तरी म्हज्यान कांयच कलंक जावचे ना.

घरांत रिगताना, भोवताना ताजी बाज्ज रिती दिस्तीक पड्टाली आनी हड्यार घस्स जातालें. मदोच गोकूळ दारात येयल्यार ताका ताची तिडक मारताली हे आनी कित्याक आयल्या हातांत चूड धरिल्लो म्हारू कसो. पूण दीस वयता तशें ताका ल्हवल्हव दिसूंक लागलें, आतां ही एकलोच म्हजी जिवाभावाचीं इस्टीण. म्हजी दुकां ताका एकल्याकच कळटात.

ललिताक दिस चोयभोवतणचे लोक म्हज्या घरांत भितर बागवोन पळोवक आशेतात. दर एकलो दारांतल्यान वयताना भितर नदर मारता कोणय काकुटयेन उलयता ते म्हाका फटोवंक.

एक दीस शिवदास भीतर आयलो. वैनी रघुची खबर मेळिल्ली म्हणत बाज्जेर येवन बसलो. तो तसो बाज्जेर बशिल्लो ललिताक मात्तुय मानवले ना. पूण नाका म्हण्टले कशे. रघुविरालो जिवाचो इस्ट. तशी इस्टागत भायलेभायर चलताली. आतां हो घरांत कित्याकसो आयला ! आनीक म्हण घरांत आयल्यार हाका भायर वच म्हण्टले हांव ?

हेवटेचे तेवटेचे खबरो उलैतकीर ताणे म्हळें, 'वैनी चाव इल्ली करता ?'

ते दीस ताणे ताका चाव करून दिली.

पूण दुसरे दीस तो पर्थी आयलो. ललिताक किते उलोवचेच सुचना जाले. हड्यात बेठोच कलकल. हाजी नदरय बरी दिसना

म्हाका ! किते आसा देवा हाज्या मनांत ?

'वैनी चाव इल्ली करता गे ?'

'साकर सोपल्या घरांत. आतांच हाडूक वतलें म्हण चितताले.'

शिवदास सडसडीत उठलो आनी भायर गेलो. वचून येदे व्हडले साकरेचे आनी चावेपाल्याचे पोटोत्यो तो घेवन आयलो. वांगडा काय खाणां.

'कित्याक म्हण हाडले हे सगळे. नाका आसलें म्हाका.'

'आसू गे वैनी. तुजेखातीर हाडलें. त्रासांत पडला तू. आमी आलाशिरो दिवचो न्हय तर कोणे दिवचो. आमचीय केन्ना चावेची सोय.'

ललिताक दिसले हाका हांगाचो धांवडावचो. हाज्यो पोटोत्यो काडून भायर मोखच्यो. पूण ताज्यान कोणाक विरोध करचो त्राणच नासलो. खिणभर दिसले घरांत दूद ना म्हण सांगचे. पूण दुसऱ्याच खिणाक भिरांत दिसली, हो असोच वचत आनी दुदाचो दडो घेवन येत.

ते मेल्या मनान ताणे हाडिल्ल्यो पोटोळ्यो पळेत रावले. मगेर ल्हव उठले आनी ताणे चावेचे भोगुणें चुलीर दवरले. ते चाव करताले आनी एक दोळो सामको ताजेर आसलो. तो खंयच्याय खिणाक बशिलेकडच्यान उठत अशी भिरांत दिसताली. ताज्या हातांत चाव दीतना तर ताका दिसले हो आपणाक पळोवन वेगळेच हांसे हांसला.

THE DEPARTMENT OF FISHERIES

aims at :-

- ✧ Increasing the fish production, improving fisheries infrastructure—
For capture and culture fisheries.
- ✧ Protection of estuaries and coastal waters with a view to
conserve the resources.
- ✧ Financial support both for mechanising the vessels and motorising
the crafts.
- ✧ As a welfare measure – Insurance cover to the active fishermen
under Group Insurance Scheme to help the families of the
Fishermen in calamities.

महेश्वराली तरा तर वेगळीच आसली. मदीच धडधड दारास मारतालो आनी व्हडान मुर्वत नाशिल्लेवरी विचारतालो 'कशे आसा गो ललिता तू आनी तुजो चेडो ?' मगेर दार उक्ते करपाची वाट पळेनासताना तसोच मुखार वयतालो. पूण ललिताक वोगीच दिसं हो दार धाडावन तसोच मायर दपून बसला. दार काडीनाफुडे घरांत घुमतलो आनी म्हाका पिडटलो. एक दीस लोकांच्या मदीच संद घेवन ताणे म्हज्या पोटासरी उक्त्या आंगाक हात लायिल्लो. पयली पसूनच ताजो म्हजेर दोळो. बरो न्ही तो मनीस. हांगाचे लोकय विटलात ताज्या तवनासपणाक. दोळे सदाच तामडे रगशेल्लेशे आनी गव्यावरी केसान भरिल्ले उक्ते हडदे. देवा हाची धुरी म्हजेर पडना जाल्यार पुरो.

पेल्यान नरशिवाल्या घरांत हो बोवाळ चलतालो. हो गाळ्याचो शिवर आनी धडधड. सद्दा सांजचो नरशिव सोरो पिवन तर जावन घरा येता आनी बोवाळ घालता. केन्ना बायलेक मारता-लेगीत. पूण बायल सुलोचना ताका सांजचो पर्थूक मात्सो वळाव जाल्यार त्या गल्लीच्या मोण्णार येवन ताजी वाट पळयत उबे रावता. रातचो धा धा अकरा वरांमेरेन ते ताची वाट पळयत धंय उबे रावता, सामके अधीर, दोळ्यांत जीव हाडून वाट पळयता.

ललिताक ताजी ही पिशेपणाची कर्तुबां अशे दिसं. पूण आतां ताका दिसता बाय सुलोचना तूच खरे आसले गो, तूच खरे आसले !

एकाद्र्या सांजच्या काळोख सावळेच्या आडसराक बसले म्हण्टकीर ते मनान इतले सदळ जाताले. चेड्याक खाकोळात घेवन मोठ्यानच रडूक लागताले. मगेर दिसताले. आत्ता आत्ता तो मायल्यान येतलो आनी घरांमदी पाख्यामेरेन उबो रावतालो. ताच्या सावळेत सगळे झांकून वयतले.

केन्ना ते चितताले, कित्याक म्हण ताजेखातीर हे म्हजे जिवाचे तळमळे ! ताजेर म्हजो भांव मोग आशिल्ले म्हण ? तसो मोग असो काळीज चरांतून केन्ना जाणवलोच ना. एक दुसऱ्याची गरज तर आनी भागयत आशिल्लें. मगेर हागे इतकी कशी म्हज्या जिविताचेर सावळी धल्ली !

शिवदास आठ्यापयऱ्यान येतच आसलो. महेश्वरय दार धाडावन वयतालो. येतल्या वयतल्याक तर इतली उमळशीक लागिल्ली, जण एकलो घरांत तकली बागवोन वयतल्लें.

पोटाखातीर कितेंय तरी करूक जाय आसले. ना तर शिवदास आनीक केन्ना पोटील्यो घेवन घरांत रिगत म्हण भिरांत आसची पूण घरांतल्यान मायर सरचे म्हळ्यार पाय गळमणताले. आपणाक आनी घरा मायले खंयचेच काम नीट करूंक येवंचे ना अशे दिसताले.

ल्हव ल्हव ताका होलमूक लागले, आपूण तर इतलो तेंप आपल्या घोवाच्याच पायार उबे आसले. ताचे पाव म्हळ्यारच म्हजे पाय. ताजी बुद्द म्हळ्यारच म्हजी चितना आनी म्हजो हांवेंस. ताजेबगर हांव अपंगूळ ! ताका आतां कळले घोव मेल्ल्यो बायलो इतल्यो तकली धाडावन घेवंन कित्यात रडटात !

एक दीस ते सुरग्याक हांडीर मारून वीस मैलांचेर घोव आशिल्ल्या हास्पितलांत पावलें.

'दोतोर हांव म्हज्या घोवाक घरा व्हरता.'

कितें पिशे लागला तुका ? ताचो रोग बळांवला. नीट वख विशद करीना जाल्यार हातमायर वतले.'

'पूण हांव ताका घरा दवरूनच सगळे उपचार करतलें तुनी सांगता ते आयकतलें दोसा आड हांगा येवन वखदा व्हरतलें ताका दितलें. धुवन पुसून काडटलें.

'नीट करूंक जावचे ना ते तुज्यान.'

'ना. हांव करतलें. दोतोर.'

दोतोरान रघुवीराक आफोवन हाडलो. खरेच तागेली तीन बोटां कुसून झडूक पाविल्ली. ती भोव बुरशी, हळशीक दिसताली. ललितान बेबोबेग ताजेर आपल्या हातातलो तुवालो उडयलो.

दोतोरान विचारले, 'ह्या असल्या अवतिकायेत तूं ताका कित्याक व्हरूक मागता. ?'

'हांव ताका व्हरतलेच दोतोर.' ताका दोतोराकच आनीक सांगचेसो दिसले, 'पितो पांगळो, वेपदो ना तर म्हारोगान असो कुशिल्लो, कसलोय आसलो तरी अस्तुरेक एक घाव जाय ! घोवा-बगर उपाय ना ! जिवित ना !' हाव जाणा ही सावळी ओताची तरीय ती म्हज्या माथ्यार जाय !

-१६-

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

॥ श्री चंद्रेश्वरभूतनाथा पाव ॥

सवाय आनी सोबीत
लुगटां

मे. व्हाय. व्ही. दलाल
आनी भाव

० केपे ० मडगांव ० वास्को

* वरें उतर, बरी सेवा, हीच आमची परंपरा

* अंक फावट आमगेर आइल्लें गिरायक, दुसरे कडेन वचना

कावून व्हे S S लेS S

● गजानन जोग

रातचो हातरूणार पडतकीच तो दिस, ती रात भोंवतणी घुंवपाक लागता. मागीर त्या दिसा मळबांतली सगलीं कुपां खंयच्या खंय नाशींय जालीं. सांजवेळारूच आमच्या घरांत चात्रे अचळय देवलें. साळोरेच्या पाखट्यांनी ल्हानशा पिलावरी जावन त्या दिसा हांव उबेक वग्वी पडून रावलो .. श्वास-उश्वासानो ती ऊब अणभयत...

... मागीर त्याच दिसा रातीकडेन तें सगलें... परती एक फावट सगळ्या घडणुकांची विस्कटावणी करूंक जाय. राती फाटल्यान राती उपत्या दोळ्यांनी भुताभशेन एकटुक्यानी सारतना मनाक कितें तरी वावर दिवक जाय. म्हज्या मना जा दोतोर आनी कर त्या रातीच्या सगल्या घडणुकांचे गवच्छेदन. हय पोस्टमार्टेम करपाकूच जाय त्या रातीचें आनी ह्या मनाचेंय. फिशाल दोतोरा भशेन गप्पां चलोवन मनांतलो सगळो घुस्पा गोंदोळ सोडोवक जाय. वेळ पडल्यार दोन नसो कापून उडोवक जाय गरज पडल्यार मनाचो इल्लो कुडको कापून उडोवक जाय. तशीच वेळ आयल्यार सगलें अख्खें मनूच कावून काडून उडोवक जाय. घडये ताका लागून ही जीण मात्शी सोसू येता इतली जायत...

...परती एक फावट सगल्या घडणुकांची विस्कटावणी करूंक जाय. पूण फुडलें फाटी, फाटलें फुडें अशें जाता. खंयचें आदी आनी खंयचे मागीरें हेंय कळना. फाटलो काळ, फुडलो काळ-चालू काळ सगलें सरभरस जाता. सपनांतल्यान जाग येवन उठून पळय जाल्यार उठप हेंच सपन आसता !

... त्या दिसाची सारकी याद आसा. कसल्यातरी साद्या कारणाक लागून दिवाळे आदीं चार दीस ही म्हजेकडेन झगडल्या... जांव आमचें झगडें जाला म्हणूया. सदच्या सगल्यो ट्रिकी करून पळयल्यो. ही कशीच बदना. दिवाळी सामखी येवन तेंकल्या. हो हूं का चूं करीना. निमाणो आनी रामवाण उपाय मागीर हांव त्या दिसा करतां... हय आमच्या घरांत अचळय चात्रे देवलें त्याच दिसा... घरच्यान सदच्या भशेन कामाक म्हूण भायर सरतां घरांत कांयच सांगीना. उलवणे बंद आसल्यार लेगीत म्हात्वाचें कितेंय सांगपा पुरतें आमी ताजे उघडतां... वाच्यार सोडून दिवचें तशें एक वाक्य सोडून दिवपाची आमची पद्धत आसा न्हय आशिल्ली. ऑफिसांत फोन करता. त्या दिसा कॅज्यूअल लीव्ह घेतां. सगळीं कामां मनासारकीं जातात. मागीर ऑफिसांत वचून पंद्रा दीस लीव्ह पास करून घेतां. ट्रॅव्हल अंजमी गांठता. टूर प्रोग्रॅम थारायतां. विमानाच्यो तिकेटी मेळयतां. फावोरान फ्रेडाकडल्यान कॅमॅरा हाड्तां.

सगलें जाग्यार घातल्या उपरांत हांव तिच्या खासा घोस्ताच्या ऑफ व्हायट कोराची प्यूअर सिल्क साडी घेतां. सोनू- आशूक कपडे- बूट घेतां. आशूक गेम जाय आसता ती घेतां. झगडीं नाका म्हूण सोनूकय एक तसलीच गेम घेतां.... तरी आसतना झगडीं हीं जातलींय... ' आनी तुका कितें घेतलां ? आं ? कांयच ना मरे ? म्हाका खबर आसा तुजो सभाव... ? अशें हें खात्रीन म्हणटली म्हूण म्हाका डझनभर लेंस घेतां. अशें सगलें टाकठीक करून हांव चारांकूच घरांत रिगतां. रिगतांय जेवणाचो डबो जेवणामयत खंयतरी उल्लो ही याद जाता आनी वेळ पडल्यार कितें बंडल मारप हाचो विचार करीत हांव बूट काडटां. भुरगीं खंयतरी शेजरां गेल्लीं. जावंक जाय... बरी गजाल... इल्ले स्वागंध घेवपाक मेळटलें हिका मनयतना. खरें सांगपाचें जाल्यार हें मनवगाचें, राग काडपाचें काम म्हज्या भोव घोस्ताचें. हिका मनयता आसतना म्हजा आंगातल्या विंगड विंगड कलांक मात्शी संद मेळटा .. हांव कामाक लागच्या पैली वारिक सारिक गजाली सांगून वातावरण निमिती करतां. मागीर भुरग्यांचे कपडे- बूट- गेम्स .. सगलें दाखयतां उमळशिकेन तांचेविशी उलयतां... ही फकत एक नदर वयर करून पळयता आनी आपल्या कामात गुल्ल जाता. रांदचे कुडींत कमलें इतलें काम करीत रावता कोणाक खबर ! ' अव हम पेश करते हैं हमारा एकदम नया आयटम यानेकी प्यूअर सिल्क मॅजिक... स्पेशल इफेक्टस् बाय ऑफ व्हायट कलर ' अशा गजालीक जी बदना ती बायलव न्हय. व्हाटांचे कोनशे रुंद जातात आनी नदर धिरतायेन साडयेर पडटा. पूण परतें काम चालू... सुगी आनी ताट मुखार घेवन फलांवर सुटी करपाचें काम चालू करता. आतां म्हजें पित्त मात्शें खवळटा.

आं ? कोणाखातीर ? हांव म्हण्टां कोणाखातीर हाडल्या ही इतली उंची साडी ? म्हाका न्हेसपाक ? आं ? नाका न्हंय ? नाका न्हंय तुका ? ही घे मारतां शेवंटून भायर... ? अशें म्हणून किचनात बसलां थंयच्यान साडयेचें पार्सल भायर हॉलांत शेवंटून मारतां... खरें म्हळ्यार जनेलांतल्यान भायर मारपासारकी तिडक आयिल्ली पूण म्हटले भायर सदासर्वकाळ शेजाऱ्यांली गाय पडिल्लीं आसता. पार्सलासकट साडी खावन उडयतली...

...ती उठ्ठा. पार्सल हाडून परतें हांव बसलां थंय डायनिंग- टेबलार दवरता... ए फावट म्हज्या नदरेक नदर दिवन परती काम करपाक लागता. तिडकीच्या नेटाभितर सुरी तिच्या बोटाक लागता आनी दोन थेंब रगत येतो. सूऽ सूऽ करीत ती हात जाड्ठा हांव तिचें

मणी राजी जालो ?

‘राजमनिक्कम गो. कित्याक राजी जांवचोना ? हां सामखो व्हेटो वापल्लो मगो !’...

‘सो नाईस .. कशें जमयलें रे तुवें हे सगलें चार दिस भितर. ‘चार ? आयच्या एका दिसा जमयलां हें सगलें !’

‘मांगर तें म्हजें’ अशे म्हणून हिणे म्हज्या गळ्याभोवतण अशे तरेन हात घाले की...

कांय वेळान म्हज्या लक्षांत आयलें की पोटांत भुकेन कावट रडपाक लागल्यात.

‘सायू, तुज्या मांगराच्या पोटांत कावळे बोब मारपाक लागल्यात. कितेंय घाल पळोवया तोंडात. कितें आसा ?

‘आयज बरी बेगीन भूक लागली तुका... कितें जालें ? जेवण आवडूंक ना ? आवडपाक जाय... हांव रागार आसता तेन्ना जेवण बरें लुचीक जाता अशें तूंय म्हण्टा मरे !’

‘आगो, पूण आयज कितें जाले, सतराकडेन भोंवलों त्या गडबडीत’

‘जेवपाक विसरलो !’ खरें मू ?

‘हय तें खरेंच... पूण आयज मात्शें चडूय जालें.

‘कितें ?’

‘आयज डबोय विसल्लो खंयतरी’

‘शाबास रे म्हज्या मांगरा ! चल आतां येतलीं भुरगीं तांच्या हुजीर तुका शिक्षा करतां ?’ अशें म्हणून म्हजो कान वोडलो.

‘चल उठ बेगीन यो भितर’ अशे म्हणत ती रावचें कुडीत गेली. आनी तिच्या फाटल्यान हांव ल्हान भुरगोसो जावन वतां...

The Largest and oldest Urban Co-operative Bank of Goa

The Goa Urban Co-operative Bank Ltd.

Regd. Off. :— Dr. Atmaram Borkar Road, Panaji - Goa.

WISHES

Its Share-holders, Depositors and Constituents

A VERY HAPPY DIWALI

✽ Welcomes you to our Branches at ✽

Panaji, St. Estevam, Porvorim, Margao, Cavelossim, Nagorcem (Canacona)
Ponda, Assolna, Baina (Vasco) Curchorem, Market (St. Inez) Panaji, H. O. Branch
Vasco, Mala (Fonta Inhas) Panaji, Mapusa.

◆ Pays 13½% interest on Deposits for three years & above

◆ Charges maximum 18½% interest on advances.

✽ Financial Position as on 14-9-91 ✽

(Rs. in crores)

Share Capital	2.34	Advances	50.00
Reserve Fund & other Reserves	7.74	Investments	34.49
Deposits	71.15	Working Capital	92.67

No. of Members 61,686

“We take pride in being Partners in your progress and prosperity”

...आतां हें सगळें अशेंच चलपाचे. केन्ना न्हीद लागत कोण पाणो. वरां पळयलीं देडपांव ! ही वरां सांगपाची. पद्धत सायूचीय अशी सायूची याद खिणाखिणाक जाता. सायू बगर जीण हो विचारूय केन्ना मनाक शिवलो ना. सायू-सोनू आश्विनी हांचोय विचार ह्या आनीनी तकलेंत आसतालो. संसाराच्या गोड, म्होवाळ पासांनी हांव इतलो ह्या वर्सांनी घुस्पून गेल्लो की केन्ना असो विचार मनाक मनाक आकूडलो ना कीं फाल्यां समज कितें अरिष्ट आयलें जाल्यार... पुण संसार वाटेवयल्यान चलतां चलतां अशें अक मोड आयलें कीं...

भायर रस्त्यार कसलो तरी व्हड आवाज जालो. कसल्याशा इंजिनाचो फूल रेस जावन उरिल्ल्याचो आवाज जांवये. तो आवाज वडत गेलो. कसलो आवाज व्हो ? अँक्सिडेंट जाला काय ? उठून पळोवपाक जाय... आवाज वाडत वता. रों रों आवाजान तकले भितर कितेंतरी जाता. तें जावपय जिवाक बरें दिसता. केन्ना केन्ना घड्याळीची टिकटिक जांव पांयार पांय वडोवन हालयत रावपांतली लय बरी दिसता. एक तंत्रीशी लागता. केदोळ सावन उजवाडाची येक कीट फॅन भोंवता ताज्या पात्यांर पडून कापत आसा. पायांर पांय वडोवन हांव ती कीट धोलयत रावलां. उजवाडाची पांखावांगडा धोलत रावल्या. पांय हालयतां हालयतां हांव पळयत रावलां. टेलीफोनाच्या सरये वयल्यान उदकाचे थेंबे ल्हव ल्हव फुडें सरता. खिणभर सूर्याच्या किरणातले सप्तरंग आंगभर माखून लक् करून लिकलिकता आनी फुडल्यान-खिणाक टप करून जमनीर पडटा. थेंब्या फाटल्यान थेंबे थेंब्या फाटल्यान थेंबे... अक अक खीण जाणविकायेच्या पटलार... जीण म्हटल्यार कितें ? काळ आनी जीण ? चालू आसता घड्याळीचे कांटे भोवतात. खिणाक जोडून खीण येता. दीस आनी रात सोंपता हें खिणाकडल्यान खिणामेरेन जगप हेंच खरें ? जालें ते जालें म्हणून सोडून दिवप आनी फुडलें कांय चितप ना... कित्याक तर ते नासता कोणाच्या हातांत ? खंयचीच आसता कितें आमच्या हातांत काय ? हात पांय धाडावपाचे. सपना आनी हावेम उर्बा आनी कितें कितें.... खंयच्यान तरी सूऽ करून बाण येवप. काबार... मागीर पोस्टमार्टम कुडीचें आनी घटणुकांचे...

‘ अये मात्सो ऊठ पळोवया, सोनूचें पोट फुगलांशे दिमता ? सायू बोंबाळ करता. तें म्हाका सपनांतल्या भशेन आयकपाक येता. सायू म्हाका धरून हालयता पूण हांव न्हीदेंक इतलो गाढ केन्ना-सावन जालों ? शेवण्याभशेन म्हजी न्हीद शिटूक. उरफाटें सायू कुंभकर्णाचो अवतार, म्हाका चट कारून जाग येता पूण त्या दिसा आयली ना.

‘ आरे आयकुपाक येना ? भुरगो तळमळटा. पोटफुगलां ‘ आगो. फुगलां जाल्यार भितर व्हर, कितेंयतरी पाचक दी पिवपाक. फुगडी कित्याक घालता ! आशू उठतलें !’ हांव नेटान सांगता. आश्विनीक लागीं घेवन थापटितां तिडकीन कितें तरी फडफडे घालीत सायू भितर रानचें कुडींत वता. फोटोफाट हूं हूं करून रडत सोनू वतासो दिसता. हूं हूं आवाज हांवे आयकला मागीर म्हाका झोंपडी लागता... कितलो वेळ ? खिण भर ? दोन खीण ? ... कशें कळटलें सगळे खीण सारक्याच लांबाये रुंदायेचे आसता थोडेच ! मागीर तो सगळो आकांत एका खिणाभितर जाला जावंक

जाय. पैलीं सायलीची व्हड्या आवाजान किळांव आयकून उठतनाच म्हज्या आंगार कांटो फुल्ला. हें कितें, कित्याकूय भिना, आसतलो हुंदीर बिदीर असो विचार मनात येता आसतना सोनूची व्हड्या आवाजांतली बोवाट... मम्मा... मम्मा... आतां अँदिल्ल्या गळ्यातलें ते उतर काळवेळ पळय नासतना फाटीक लागता ‘मम्माऽ मम्माऽऽ’... धडपडत आपटत जाता तितलो बेगीन हांव घरांत धांवपाक सोदता पूण पावचना... धांवता धांवता... पावचना. कितले खिणा आशींय पावलां जांवक जाय. पुण ताच्या आदींय सगलें सोंपून गेल्याभशेन जाल्लें किचनाचें अईं उपतें दार-गॅसाचो वास आनी कूडभर उजोच उजो. मदीं दोगां दोन ज्योती कशो एकमेकांक घट्ट कवळून सायू आनी सोनू. सोनूच्या षपड्यांचो उजो पालोवपाक सायू धडपट्टां. सायूच्या अख्या आंगाची पेटून वात शी जाल्या. म्हज्या दोळ्यामुखार लासतात. हांव कांयच करीना ? ... कितें करतां ? करतां कितेय तरी. आंगावयलो उजो पालोवंक सोदता- तांका भायर हाडपाक सोदतां. उदक रकोवपा-खातीर उदक सोदतां धडपट्टां तांच्या आगा भोवतणी रण गुठलायतां. म्हजे कपडे पेटूंक लागतात. म्हणसर धांवून आश्विनी येता. मम्मी म्हण सायूच्या आंगार घालून घेता. हांव आश्विनीक फाटीं वोट्टां व्हरून वेडारुमात बंद करून घालतां. दोनोराक आदीं फोन की शेजाऱ्याक आदीं आकवन. आदी सायूचो का आदी सोनूचो उजो पालवप... हांव सगळेंच बराबर करूंक सोदतां सगळें करतांय बी... पूण ताकाय म्हण कांय खीण लागतातच ! कितले खीण ? दोनचार खीण ! ... पुण सगलें सोंपपाक कितले खीण लागतात ? ...

तेय राती सोनू... आनिक दोन दिसांनी -दिवाळे दिसा फांतोडेर सायू... वतना ताका भ्रमव जाल्लो म्हणपाचो. फकत सोनू सोनू म्हण्टाले. चार झोपांचा संसार रूख. दान धर्मीन करपून गेलीं. उल्ल्यात दोन...

चार वर्सांच्या आश्विनीक ते सगळें पळोवन कितें कळ्ळां काय ? कितें कितें भोंगलां काय ? ... आनी... सोनूक ? त्या निमाण्या खिणामेरेन ताका कांयच कळूक नाका ! फकत आपणाक जोर आयला, आईन कपलार थंड उदकाचो पट्टी दवल्या अशें दिसलां काय... तशे दिशिल्लें आसल्यार पुरो

एक ल्हानसो भुरगो खेळत वसला. आपल्या माणकल्या हातांनी तो एक एक वस्त घट्ट धरता. तिका दोळ्याकडेन व्हरून पारखीत. हातांनी सांस्पून पळयता. आपटून आनी वाजोवन पळयता तरीय कांय समजना म्हण ती वस्त तोंडात घालून चाखून पळयता. तरतरांनी यत्न करून ती वस्त पारखूंक सोदता, अगभयूंक सोदता...

मागीर खंयच्यान तरी कोणाचो तरी हात येता ल्हवूच भुरग्याक कळनामतना ती वस्त उखलता. असो हात हालयता, म्हण्टा

ओऽ पळय कायू आयलो... कायून व्हेऽऽले... आ ! पळय ? ना... ? आपला रिकामो हात त्या भुरग्यामुखार नाचयता, भुरगोय आपलो हात नाचयता आनी म्हण्टा. आ ! ना !

काळ केन्ना आयलो ? म्हाका कसो दिसलो ना ? केन्ना ताणे झपय माल्ली ? आपल्याक फटयलो काय ? कित्याक काय ? ...

Tourism cum Hotel Industry plays a vital role in the State's economy and contributes substantially towards revival of art, culture and handicrafts.

Tourism fosters national integration and international understanding leading to World peace.

Tourism is one single industry which provides the largest number of jobs.

Tourism is an activity which has the largest multiplier effect with respect to the circulation of money.

It is our endeavour to develop tourism in Goa on a sound, firm footing and well planned for the benefit of all peoples and prosperity of the local populace.

Issued by :

DIRECTORATE OF TOURISM

**Government of Goa
Tourist Home, Patto
Panaji-Goa 403 001**

Tel : 5583, 4757

Grams : GOAYATRA.

भुरगेंमन

● गोकुलदास प्रभू

को

ण तरी आपणाक आपयतशे ताका दिसलें. तो जागो जालो. कुडांत कोणय नासलो. पयसुल्ल्यान दूरदर्शनावयल्यान सकाळचें हिंदी समाचार आयकतालें. सकल रांदपा कुडांतल्यान मिक्सीचो साद येतालो. सगळी रात पावस पडिल्ल्यान शीं खातालें. कूस बदलून तो आळसायेन लोळत रावलो.

रांदपा कुडांतल्यान मोट्यान हाशिल्ल्याचो आवाज आयकलो. ह्या वेळार तांचो विचित्रसो हास कसो?— ताका अजाप जालो— हरशीं आवय आनी बायल दोगांय ह्या वेळार रादपांत घुल्ल जावन रावतात आनी तांचो शब्दच आयकना— वितनासतना ताका आनी एक बायलमनशेचो आवाज आयकलो. ती मोव ताळ्यान उलयताली आनी मदें हासतालीय बी. तिजीं उतरां स्पश्ट जावन आयकनासलीं. तिजे आवाजापयल्यान आनी उलावंचे शैलीवयल्यान ती वळखीची कोणय न्हय अशें ताका कळ्ळें.

आळसायेन कांय वेळ अशें तशें लोळून मागीर तो उठलो. दांत घासून, खाड काडून, न्हावन, कापडां घालून केस वळयतासना ताजो म्हालगडो पूत आयलो—

‘पापा, रेडी जालो वे?’

‘एक मिनिट’

‘वेळ जाता पापा. पावणे णव जालें’

‘म्हाका कोणय वेळार जागयलो ना इत्याक?’

‘हांवें तुका जागयलो मू! तू उठायलो ना.’

‘ओ! तू जागयलो वे? आं, तें आस्सो. तू रेडी जालो वे?’

‘व्हय’

‘टिफीन जालें वे?’

‘व्हय. तू वेगी यो’

सकल माळी देवन वतना ताका ते अनवळखी बायल मनशेचो उगडास जालो—

‘कोण रे व्होडोळ आयिल्ली? वासरेंतल्यान व्हडान हास बायकूक येतालो मू?’

‘कळना. कोण की एक म्हातारी आयल्या.’

जेवणा कुडांतल्या मेजाकडेन वतना ताणें तिका पळयली. रांदपा कुडांत वणतेलागी थपकल घालन, बागून बसून जमनीर

पातळायल्लें तांदूळ वेंचताली, तिजें तोंड सामकें दिसनासलें. माथ्यावयले केस अर्दवयर पिकिल्ले. तिजो आकार सामको बारीक आसलो. हातपाय सपूर आनी आंग मांसा विरयत आसले. धांवते दिश्टींत तिजे पिकिल्ले केस पळयले ना जाल्यार कोणय तिका धा पंदरा वर्सांची चली म्हण समजत आसलो. नवें न्हय, पूण परणेंय न्हय अशें एक कापड न्हेशिल्ली. भांगराच्यो कसल्यो वस्त तिणें घालूक नाशिल्ल्यो. गळचार काळे दोरयेर रूपयाचें पदक लांबतालें. हातार ग्लासाचीं तांबडीं काकणां दिसतालीं.

ताचे पावलांचो साद आयकून तिणें तकली उबारली आनी ताका पळोवन ती उठूंक लागली. तेन्ना ताणें तिजें तोंड पळयलें. ती तशी म्हातारी न्हय अशें ताका कळ्ळें. तिजे तोंडार यातनेचीं सगळीं बिन्हां दिसतालीं. निडळार मिरयो कायम जावन उरिल्ल्यो. पोले फोंडात देंविल्ले, दोळे काळखांत लिपूक सोदताले. पूण दोळ्यांत खोस, उमेद आनी इल्लीशीं लजा दिसताली. उठून ती ताका अपेक्षेन पळयताली.

कोण ती?— तां वितलो. घरा काम बी सोदून आयल्या? आसचें ना. घरा कामाक जण जाय काय म्हण कोण सोदून येता?— विततासतना तो मेजा कुशीक बसलो. मेजावयल्या ताटावयल्यान खातासतना आवयन पणसा घरे ताजे ताटार दवरले. ताका अजाप जालो.

‘पोणोस केदाणा घेतिल्लो मे?’

‘घेतिल्लो न्हय रे, तीणें हाळ्ळोलो.’

‘कोण ती’— अशी विचारीन दिसलें. पुण ताणें इतलेंच विचारलें—

‘कोणे?’

‘आरे, तिगेली वळख ना वे तुका?’

‘ताणें परत ते अनवळखी बायल मनशेचेर दिश्टी धांवडायली. तिजी लजा आंतां मात्सी चड जाली. रविल्लेकडेनच ती हाल्ली. तिजी हास विस्कटलो. तिजी वळख मेळूंक ना म्हण ताणें तकली हालयली. वाट पळयल्यावरीच घडलें म्हणून आवयक हास फुटलो तिणें ते बायलमनशेक सांगलें—

‘हांवे सांगिल्लें न वे तुका, तुगेली वळख ताका मेळची ना म्हण!’— आनी ताका तीणें सांगलें—‘आरे, तूं सान आसतना हांगा दंघाक राबिल्ली गीता न वे ती!’

अविश्वासान तो तिका पळयत रावलो. गीता ! तें नांव आयकना फुडे सेंट करून ताजे पिरायेचां तीस वर्सां उणी जालीं. भुरगे पणांतल्या त्या व्हडल्या घरांत तो पांवलो. त्या घरा फाटल्यान एक विशाळ पोरसू आसलें तांतू सगळेकडेन नानातरेचे रूखय. एक कडेन तळय आसली, घरालागींच बांयय. दिसा उजवाडांत लेगीत सगळें पोरसू रूखासावळेंत पांगरून पडतालें. तळयेचें उदक थंड रावतालें. रूख चेर सगळे तरेचीं सवणीं येतालीं. तांचो साद आनकक मेळतालो. पूण सवणीं मात पळोवंक मेळनासली त्या पोरसांत फकत एकच जाग्यार रावत्यार मळब पळोवंक मेळतालें- मसंगा रूखाकडेन ऋतुक लागून काय सुकूक लागिल्यान मसंगारूखाकें वाले झडूक लागिल्ले. तांजे खांद्यार फकत सांगो दिसताल्यो. त्या पोरसांत असोच भोंवतना बरो स्वतंत्रपणाचो अणभव जातलो. त्या अणभवांत गीताली सांगाती मेळताले.

अत्राप जातालो, त्या मसंगा रूखार चडून तीणे सांगो तुंडोवन उडयतना. तशी ती पेरीरीय, आंब्यारय, वणतेरय चडून बसताली. पुण वोवळीर आनी पणसा रूखार चडनासली. ती मनीशकुळा मायली चलीशी ताका भुरगेपणात दिसताली. सदा ताणें उठचे आदींच ती कामाखातीर घरा पांवताली आनी दोळे उगडून पळयतना सडसडीत काम करीत रावताली. ती घसघशीत आयदनां घासताली. बायतलें उदक बालदीन काडतना राजू फकत दोन पावट ओडून बालदी उखलून वयर पांवयताली. तशें सगळें काम वेगान वरतना कोणय लागी गेल्यार काम चुकय नामतना उलयत बसताली. सगळे काम सोंपयल्ले उप्रांत तसो वेठेळ मेळतना ताकाय ताजे धाकले भयणीकय घेवन त्या झाडाच्या पाल्यांक बोटांनी आपडनाफुडें सगळे पाले रोखडेच बावन वताले, पुस्तकाच्या पानांवरी धांपून वताले. पळयतनाच मजा जाताली. आनीकय खूब गजाल्यो तिका कळताल्यो. सारनीचे व्हीर आनी माडाचे बोंडे घेवन ती रथ कळब दाखयताली. सुकिल्या भूमभुसी रेवेंतल्या फोंडात पांय निमरून पडपी मुंयाक खावपी जीवांक ती दाखोवन दिताली सांगल्ले कडेन फातर उडोवन लागोवंक तिका शकतालें. फातर उडोवन मुखावयले आंवे पाडयताली. पेटीन धरन घाल्लो हुंदीर पळून घांवतना ती फातरान ताका मारताली. व्हड कांट्यां मुंयेक लेगीत हातान धरून कुटके करून उडोवंक तिका भंय नाशिल्ले. आवयले शिवणी मजिनार ती लुगटां शिवताली. कातरीन कागदां कातरून बावलीं करून दिताली. तिका असाध्य अशें कांयच नाशिल्लें.

पूण तिजो एक वायट गूण आसलो. ती तजे भयणीचें आनी ताजे मदे झगडें जातना ती भयणीचें पक्ष घेताली आनी तजो विरोध करताली. इतलेंच व्हय, तजे कांय करण्याची खबर तजे आवयचे कानांत फुंकताली. ताका लागून ताका बडयेमार घेवंचो पडतालो. आवयले थापट घेवन रागार आसतना ते चलयेकडलो सगळो संबंद मोडून उडोवपाचो आनी तिजे कडेन ना उलोवपाचो तो सपूत घेतालो. पुण कांय वेळान ताजेर प्रभाव घालून परत ताजो उबटागत जोडूक तिका ताकद आसली.

इतले वर्सा उप्रांत आतां गितालें तोंड पळयतना ताका अत्राप

आनी अविश्वास जालो. तिजी कात तेन्ना उजळ आनी तिकतिकी आसली, दोळे जिवाळ आसले, हात पाय घट आसले, कूड तरा आनी बळिश्ट आसलें. आतां तजे मुखार दूसरें कोणतरी बशिल्ले तीस वर्सां आदले ते चलयेकडेन हे बायल मनशेक कांयच संब आसासों दिसनासलो.

‘गीता ! कम्मलें रूप जालें तुगेलें ?- असो एक प्रश्न विचारपाक ताजे जिवेर पावलो. राखडोच ताका उगडास जालो वर्सां आदीं तिजे कडेन उलोवप बंद जाल्लें. तिजे कडेन उलोवंचो ना म्हण सोपूत घेतिल्लो. आनी तो एक गंभीर सोपूत आसलो.

तो पांचवे व सवे क्लासांत शिकतालो. शाळेंतले सांगातीव लागून तो स्वतंत्र बुद्ध्येचो जावंक लागितलो, कोणय सांगल्या आयकनाशिल्लो. गीतालेय प्रभावांत साकून भायर पाविल्लो. शाळेंतल्या इश्टांकडल्या संबंदाक लागून ताका तिजो सांगातिव नाका आशिल्लो. पूण शाळेंतल्या इश्टांकडेनय ताजें झगडप जातालें. एक पावट तसल्या झगड्याक लागून तजे कपडांक मातयेचीं खत जालीं आनी शर्टाचीं बुतावां तुटून गेल्लीं. ते आवतिकायेंत घर परततना कोणय पळोवं नज अशें ताका दिशिल्लें, पूण तिणे ताका पळयलोच. खबर आवयचे कानांत पडली, तिजे सगळ्या प्रश्नां जाप दिवंची पडली आनी निमाणें खूब थापटां घेवंची पडली. रागान दूसरे दिसा आपूण गळेंत वच्चो ना अशें ताणें जाहीर केलें आनी दुसरे दिसा शाळेक वचपाक वेळ जायत येतनाय तो भायर सरलो ना. परत ते चलयेन माहिती आवयचे कानांत फुंकली आनी ताका सवे मेळ्ळे. थापटय लागलें. हें सगळेंच त्या दळदीरी चलयेंत निमित्तान घडल म्हणून ताका तिजे पासत तिडक मारली. सुण्याचें शेंपडेक लागिल्ल्या किमूमावरी ती आपले फाटीक लागल्या म्हण ताका दुस्मानकाय भोगताली तो आपले भितर ओडून रावलो. शाळेंत वतना रागाच्या दुवाच्या आनी दुस्मानकायेच्या विचारांत तो खतखतलो.

निमाणें ताणें निर्णय घेतिल्लो-काणाकडेन उलोवंचो ना गीताकडेन तर एक अक्षर लेगीत उलोवंचो ना, शाळेंत वच्चो ना आनी खावंचो जेवचा ना. उपाम पडून भागून भागून मग्न वचूया सगळ्या जणांक रडूं दी- आनी शाळेची वाट चुकोवन तो देवळा वाटेन गेलो. देवळांत पावतना निर्णय चुकोवन काय म्हणून ताका दुबाव जालो- शाळेंत वचनाशें देवळांत कित्याक येवन बसला म्हण कोणय विचारल्यार कितें सांगूं ?- कोणय तसो प्रश्न ताका घाल ना म्हण ताका समादात जालें. पूण क्रमेण ताका वाज येवंक लागलो जेवणा वेळार बेगीन घरा वसपाक ताका ताकतिक जाली. शाळ सोडून भुरगी वतना पळोवन तो उठलो आनी घरा वचून जेव परत शाळेंत गेलो. पोटा दुखयेक लागून सकाळीं क्लासा येवं पावलो ना अशी मास्तराक फट सांगली. आनी मांजे घरा पर पावतना ताचो राग सामकी थंड जाल्लो. पूण गीताकडेन उलोवपाचो सपूत मात पाळूक तो विसरलो ना.

ती आदलेवरीच तजी अपूरवाय करीत आयली. ताका तो हाडून दिताली. कागदाचीं बावलीं करून दिताली. पूण तो तें सगळें

पळयनासतना काडून जनेलांतल्यान भायर उडयतलो. ताजो पळोवन ती हासताली, पूण तसल्यो वस्त परत परत ताका डून दीत रावली. जायते दिसानी तिका ताजे रोगाचें बळ कळून आयलें. आनी तीय ताजे मुखार गंभीर जावन रावूंक लागली. मागीर कागदाचीं बावलीं आनी मोठ लायिल्लीं तोरां ती तजे भयणील्या हातांत दीवन ताका पांययताली. तजे कडेन लयल्यार जाप मेळची ना देखून कितेंय कळोवपाचें आसल्यार ती तजे भयणीक धाडून सांगयताली— 'माडावयल्यान कायळाचो घोंटेर पडला. गीता तुका आपयता. बेगीन यो...' 'गीतान म्हाकां मोरा पाख दिलां, हें तुकाय. घे...' 'गीतान तळयेंतल्यान कासवाक धरून वयर घाला. बेगीन यो... पूण तो तिजे तंत्रांतल्यान स्वतंत्र जाल्लो. भयण येवन आपयतना 'येना म्हण सांग' अशे बोंब मारतालो. गीतालीं देणीं घेंवन ती मुखार येतना तो कोणाक जाय हें' म्हणून वोगीच बसतालो, नाजाल्यार तें काडून भायर उडयतालो. कांय वस्त पळयतना ताका उडकी मारन तें काडीन दिसतालें, पुण तो भयणी मुखार निस्संगपणान बसतालो. आनी ती गेल्ले उप्रांत तें आयलें मेजा गवेदांत घालतालो. तसोच 'माडावयल्यान कायळाचा घोंटेर पडला,' 'तळयेंतल्यान कासवाक काडला,' 'माजरेन पिलां घाल्यांत' म्हण आयकतना भयणीमुखार उदास जावन बसतालो, पुण मागीर गुपीतपणान वचून सगळेंच पळोवन घेतालो.

तिका ताजे निस्संगपणाचें सवंग कळून आयलें जायत पूण ती कांयच कळूक नाशिल्लेवरी रावली. जायते म्हयनान ताजोय राग न्हिविल्लो. गिताल्यो आपोवण्यो आयकून तो बोंब मारता जालो, तिणें दिल्ल्यो वस्त येवन भयण येतना त्यो घेवन मेकळेपणान गवेदांत घालूक सुरू केलें. पूण गीताकडेन ना उलोवपाचो ताजो सपूत मात एक हटशी जावन रावली. तो घट संवय मोडूक ताका कशेंय शकना जालें. पयलीं तो उलयना तरीय तीच उलोवन येताली. तेन्ना ताणें जाप दिल्ली तर मागीर आदलेवरीच उलोवंक कांयच हरकत आसची नासली. पूण ना उलोवपाचे संवयेक लागून एकमेकांपासून खूब पयस पाविल्ल्यान आपूण जावन वचून उलोवंक दोगांकय नाकाशें दिसतालें. ताका तर तें परिस्थित स्वयं तिजे कडेन वचून उलोवंक अभिमान आड येतालो. दोन वर्सां उपरांत तिजें लग्न जालें आनी ती सगळ्यांक निरोप सांगून घोवा घरा गेली.

आपलें भुरगेपण फार वळून पळयतना ताकां तिजेकडल्या त्या संबंदांचो मनदुखोवपी उगडास जातालो. आनी तो मात्सो अस्वस्थ जातालो. तिजेकडेन अन्याय जालोसो ताका अणभव जातालो. भुरगेपणांतले सरळमनाचे ते इश्टणीक व्हडलें कांय कारण नासतना दुखयलें काय म्हण वयट दिसतालें. केन्ना पुणेंय ती परत मेळ्ळ्यार ते चुकीखातीर प्रायश्चित करचें म्हण सुचतालें. तशें करना जाल्यार जिवितांत किते तरो अर्दकुटें जावन रावलेंशें भोगत असो ताका हुसको जातालो.

पूण वर्सां उप्रांत आतां ती मुखार येवच बसतना तो गोंदळ्ळो. तिकां पळोवन ताका खऱ्यानच खोस जाली. तो परत भुरगोच कसो जालो. पुण भुरगेपणाची ती मनोवृत्ती परत जिवाळ जावंक लागली. ती तर वोगीच राविल्ली. वर्सां आदीं पळयल्ल्या भुरग्या जाग्यार वेचाळीस वर्सांचो दादलो रावला म्हणून वाय एक धनया मुखार आपूण कितली दुबळी, दळिद्री म्हणून ती नुलयत रावल्या जायत. तिजे कडेन कशें उलोवंचें ? कितें सांगचें ? भुरगेपणांत न उलोवपाचे आपले ते संवयेचो आनी ताजे फाटल्या घुडणुकांचो तिका उगडास आसा काय ना ? आसचो ना. आसल्यारय आतां त्या भुरगेपणांक कांय अर्थ ना. तें घेवन बसूक जमता ?— पूण ती उलयना. कित्याक ? मुरवेक आपणान उलोवंचेंशी तिजी अपेक्षा आसा ? तरीय पर्वा ना— ताणें उलोवपाचो निर्णय घेतलो— मुरवेचो प्रश्न घालो.

'तुजें रुप अशी कशी जालें ?' — ना. शब्द फुटना. कसो ? — तो गोंदळ्ळो.

'पापा तूं खायना वे ? इत्ति चोवन बेसला ?'— पुतान ताका विचारलें आनी गोंदळांत साकून ताका सुटयलो. तो बेगीन खांवक लागलो. मागीर हात धूवन तो मुखावयले कुडांत येवन बसलो. पायांर शू घालतना वर्तमान पत्रांतल्या माथ्याळ्यांचेर नदर भोंवडायली. मागीर बायलेक सांगून भायर येवन कार स्टार्ट केलें. भुरगीं शाळेंत वचपाक तयार जावन कारांत बशिल्लीं. कार सुटचे आदी आवयलो साद आयकलो म्हण तो राखलो. ती लागीं आयली

'आरे गीताक कांय पुणेंय दिवंचें नाका वे ? धा तीस वर्सां उप्रांत आयिल्ली नवे ?'

आलमारीत रुपय आसा न्हय, काडून दी'— अशें सांगूक ताका दिसलें. पुण गीता कडेन उलोवंक जाय. कशें करचें ?— विततासतना आवयन परत सांगलें—

'पापणीलो जल्म नरोकु जाला दिसता. घोव आतां कांयच जोणु हाणा खंय. तीणें दंध कोरनु केलेले रुपया सग्न धुवेले वारडीकेक वेवु जाल्लो खंय...

ताका वायट दिसलें. आलमारींत साकून रुपय काडून दिवंचे सांगतना भुरग्यानी ताकतीक केली—

'पापा, वचूया. वेळ जालो. मागीर लेट जातलें.'

ताणें आवयक सांगलें—

'तूं तिका राव म्हण मांग गे. सांजे हांव परतून येतना चड उलोवया. तिका बसूक सांग.'

जीवित मनशांक खंय खंय पावयता आनी तांचेर कसलो परिणाम घालता !— अशें विंतून ताणें कार मुखार व्हेलें. मागीर त्या दिसा अप्रूप जावन ताका भुरगे पणांतल्या घडणुकांचो उगडास जातालो. आनी तेन्नाच त्या पोरण्या काळांत परत वचपांत ताका

आग्रोह जातालो. गीताचो उगडास जातना तो चड आकूळ पिकूळ तिजे कडेन दोन उतरां उलोवन भुरगेमनाच्या प्रभावातल्यान मेकळो जांवकच जाय अशें ताका दिसलें आनी त्या खातीर बेगीन घरा पावपाक उत्कट इत्सा जाली.

तांजे शाळेत साकून तजीं भुरगीं आपशींच घरा वतालीं. देखून तो कार घेवन सीधा घरा गेलो. बायलेन दार उगडना फुडे तो मितर सरलो, सामकी माळयेवयले आपले कुडांत गेलो. कापडां बदलून परत सकल जेवणा मेजाकडेन बसून च्या पितना ताणें बायलेक विचारलें-

‘ ते गीताक कांय पुणेंय दिलें की ना ! ’

‘ न्हय इतें ? ’

‘ कांय ना. धा तीस वर्सां उग्रांत आयिल्ली नवे ? म्हाका उगडास जाल्लो दीस साकून ती आमगेले घरकडे दंड करताली. आतां भयंकर कश्टांत आसा दिसता. ’

‘ न्हय, सकाणी तिगेलें प्रारब्द सांगताली. ’

‘ खंय ती ? ’

‘ ती तावळीच गेली ’

‘ गेली ? तिका बसूक सागले ना वे ? ’

‘ सांगिल्लें. सांजे मितर बशिल्ली. मागीर वेळ केल्यार बस धोरनू गांवा पावतना राती जातली म्हणु वोगी गेली. ’

अनर्थ घडलें ! - तो उलोवंक शकनासो बसलो- इतल्या वस उग्रांत ती आयिल्ली. तिजेकडेन उलोवंक संद मेळूळी. दोन उतर पुणेंय उलयल्लो तर इतल्या वर्सांनी घेवन भोविल्लें गुन्यावाचें वजन देंवोवन मन ल्हवू करूं येतालें. सगळेंच चुकलें- ताणें बायलेक विचारलें-

‘ तिका रुपय दिवपाक सांगिल्ले, दिलें वे ? ’

‘ न्हय मायन दिले. ती नाका म्हण सांगताली. रुपयांखाती आयिल्ली न्हय, मरचेफुडें सगटांक एक पावटो चोवन वचूया म्हण आयिल्ली खंय. रुपया घेनाच म्हण बशिल्ली, मागीर मांयन फोस कोरन दिलें. ’

पांवना, तें पांवना- तो चिंतलो- आनीयेंक काम आसलें, ते तशेंच उरलें. घडये ती आनी केन्नाच मेळची ना. कितें करूं ? उलोवपाचीं आसलीं तीं उतरां केन्ना तिजे कानार घालूं ? मनावयलें वजन केन्ना देंवत ?

तजे तोंडावयलो भाव पळोवन बायलेन विचारलें-

‘ कितें जालें ? कसलेंय सांगूक आशिल्लें वे ? चेरडुपणांतल्यो काणयो बी सांगूक आशिल्ल्यो वे तुमकां ? ’ ती हासली.

‘ कसलें सांगूक ! कांय ना. ’

○○○

BUYING AND SELLING OF LAND IN ANY
PART OF THE GOA STATE IS REGULATED
AND PEOPLE ARE REQUESTED TO HAVE
A LOOK INTO THE PLANS SO THAT
THEIR INVESTMENT IN LAND DOES
NOT GO WASTE.

Issued by :-

**Town & Country
Planning Department
Government of Goa,
Panaji - Goa.**

चियर्स

● निलबा खांडेकार

संस्कृतीक दसून आशिल्ल्या
धर्मिक आवयचो घोव मरचो
ती तिचें सौभाग्य थंयच सोंपचें
वण्टीमदल्या बंदीस्त चौकटीत
धपक्याच्या एकाच घाव्यांतल्यान
ताची धार फळफळून व्हांवची
ती कांय नूं म्हण्टसर दोणकूटी मारून
गांत ताचो जीव वयचो
म्हज्यांतलें 'आमचे' विचार
ज्या सावन पासार जाले
ती म्हज्या विश्वाचे मळब एकमुळेंच उल्ले
णूकूट्टें

तलेच फावट लोक म्हण्टात,
शे जालें म्हण्टगीर दोळचार खंय साय येता.'

या आशा-आकांशाच्या क्षितिजार
नवे म्हज्या येवजूपांतले सूर्य उदेंले
वळ-नितळ उजवाड
हण्यांचो मुक्त-छंद,
येचे व्हंकले सारखे नटप,
नवतावादी मुल्यांचे उत्सव.

शाच एका खिणान हातीक धरून चलपाक शिकयलो
क एक दीस ग्लासाक-ग्लास तेंकोवन
डाक लावपाचो
ळ्यांतल्या नळयेंतल्यान सोडपाचो
टांत रिगोवपाचो, मस्त.
शिस्तबद्ध मनशांचे शिस्तबद्ध राजकारण,
क मूळ संसद...

जजूपांतल्या तिरार
वे म्हजें म्हाकाच
जजूपात असो मेकळो सोडलां

... केन्नां तरी मुखार सरत दिसलें
तशें फांटीय सरपाक मेळ्ळेंना
हात मुखार करपाक जमलें ना
तसो फांटीय
तोंड उगडपाचें आशिल्लें
मागीर धांपाकूय मेळ्ळे ना
पावनाळे अशें व्हांवत गेले
कि त्या दिसांचो हिशोब दवरपाक लेगीत
वेळ मेळ्ळोना
पूण अशें व्हय,
कि शाळेंत वयतना कालसांवाचे बूतांव लावपाक विसरलो,
तरनाटचापणाचो कंट्रोल खंय तरी घसरलो,
फांटीक दोळे ना म्हण कुलें खंय तरी घस्तीलें
वा एका मोट्या मोम्याच्या चलयेक पळोवन
पेंट भिजयली
अशेंय केन्ना जालें ना.
तशें पोन्च्या-नव्या इश्टांक 'हाय-हॅलो केलां
घव्या फुल्ल कागदावयलें
कितलेशेंच प्रस्ताव बदल्लें
आडणी-मांडणी, योजना केली, बदल्लीय
वारें व्हांवता तशें शिडूय धलें
ह्या सगळ्यामदीं
भाशण दिवपाचो जेत मात वाडत गेलो
तोंडांतल्यान शब्दरूपान
बीन मुसांची पोळी गळत गेली
मुखावयल्या मनशान
काळीज काडून हातार दवरचें इतलें
हाका लागोन काँमेडच्या प्रेताक
खांद दिवपाक जमलें ना.
रातीच्या काळखांतल्यान उठिल्ल्यो किळाच्यो
कापसाच्या गुड्ड्यांनी आडायल्लो
तशें सुस्तेल्या रातीक कूस लेगीत
बदलपाची फूरसत मेळ्ळी ना

भर रस्त्यार जांवपी हिसा, बलात्कार, खून
 हांचेर केन्नां खोलायेन चितपाची
 संदीच आयलीना.
 पूण
 मुखेलमंत्र्यांची घरकान्न
 पांचव्या बाळंतरांतल्यान सुटली
 तेन्ना तांका ' काँग्रेसचुलेशन '
 करपाक विसरलो ना.
 चवथेक आसतना आमी वांगडाच
 आडसरां चोरूंक वयतालें,
 मुखार हांव पास जालो
 आनी ते बुडलें
 पूण खंय तरी म्हज्यातलेंच पेट्रोल सोंपलें.
 ' खिळो माल्लो ह्या बिळांत
 उंदीर मेलो त्या बिळांत '
 नाशवंताची ही राजकरणी नीत पळयली.
 राष्ट्रां-राष्ट्रांची घेरी,
 पुंजीवाद्याच्यो कामगारांच्यो चुली
 प्रतिभावंतांची नाचक्की
 चोराकडल्यान नीत घेवन
 निवडणुकेत डाव मारपी राजकारणी
 वा अबलांच्या लजेचे दर्शन घडोवप्यांचे समर्थन
 केन्नाच केलें ना अशेंय न्हय.
 रस्ते केलें
 रस्ते चुकलेंय
 मनां जोडपाखातीर अशीर-लांबूय केले
 एका-एका रस्त्याक
 एका-एका रस्त्याचे नांव दवरलें
 मार्क्सवाद, लेनिनवाद शिकोवक ना म्हण
 मानवतावादाक तेंको दिवक ना
 अशें मात केन्नांच न्हय
 तसो खंयच्याच इजमाचेर म्हजो निषेद ना.
 ' भारत हो धर्मनिरपेक्ष देश '
 अशें राष्ट्रपती आपल्या संदेशात उलयतना
 टाळी मारूंक ना अशें न्हय
 तरीमुद्दां शाळेंत मातकूल करतना
 वा मेट्रीकेचें फोर्म भरतना
 जात-पात-कात हे फोर्मांत नमूद करपाच्या

सक्तीचेय स्वागत केलें
 तशेंय, खंयच्याय जातीक वा धार्मिक संघटनेक
 मुक्त प्रसाराच्या प्रस्तावाचें
 अनुबोधन करूंक ना अशेंच न्हय
 विश्व-हिंदू परिषदेच्या पांच कलमी कार्यक्रमाचेरूय टाळी
 माल्ल्या

शिख-संघटनेच्या मत-प्रदर्शनाचो विरोधूय केलो ना
 मुस्लीम धर्म जपणुकेच्या महसूलाचेर
 स्वाक्षरी करूंक ना अशेंय न्हय.
 १५ आगस्त हो ' काळोदीस ' म्हण मनयतना
 वा तिरंग्याक भर बाजारांत ल्हासून उडयतना
 पंजाबाच्या वा काश्मिराच्या अतिरेक्यांचो
 केन्नांच निशेध केलोना अशेंय न्हय.
 मागीर म्हजें मत व्यक्त करतना
 हांव राजकारणी भाशेत उलयलां,
 सगळेंच धुकलपाचें तयारीत
 ' हातूंत परकीय शक्तींचो हात आसा.'...

पडावाच्या वेळार,
 धर्म हें सूत्र धरून
 राजकारणाचो राजमार्ग आपणायलो
 मानवतेची होळी,
 रगताचो दर्या,
 सरणांचे पेटप
 दुकांच्यो झरी
 वामनांचो बाजार
 हें मागीर आपशींच जालें
 तरीय हांव गांधीवादी.

.. पूण मन भितरलें भितर खुंटत वयतालें
 पसवत वचपी वाघोळ्याच्या कांट्याभशेन
 संस्काराआड जाल्ल्या कृत्यांचे विखाणू
 अंतस्करणाक खायत वयतालें

ह्या देशाच्या सुवर्ण संस्कृतीचो
 हो इतलो प्रभाव ?
 तर आमीच उखलूया नव्यान हे ग्लाम
 आनी चियर्स करूया
 संस्कृतीच्या जतनायेचें ध्वजारोहण करून
 चियर्स !

लिकनाचे मुख्याध्यापकाक पत्र

● उल्हास यशवंत नायक

अब्राहम लिंकन.

अमेरिकेचो सोळावो राष्ट्राध्यक्ष. १८६१ ते १८६५ मेरेन कत चार वर्सांत अमेरिकेचो राष्ट्राध्यक्ष आशिल्लो लिंकन म्हळ्यार मानवतेचो अंक म्हान उपासक. सोपी, सरळ आनी काळजाक मडपी भास तशेंच मार्मीक विनोदबुद्ध, हे तांचे खाशेले गुण संवसारमान्य आनी खूपूच तोखणायेचे आशिले. 'जनतेखातीर, जनच्या हातात, जनतेचें सरकार' ही तांची लोकशावेची व्याख्या विसारभर अज्यवर जाल्या. तांची जीण देखदिणी आशिल्ली, आनी नीसपणाच्या काकुळटेक ताणी आपणायिल्लें विरतायेचें मरण गीत धिरीष्ट आशिल्लें.

मानव समाजाक म्हान जोणेमूल्यां भेटोवपी लिंकनाची नामना नीसकुळयेच्या इतीहासास सासणाची कोरांतलेली आशिल्ली. राष्ट्राच्या प्रपंचाची जापसालदारकी आपल्या भूजार सांबाळटानाच आपणाल्या भुरग्याची आनी पर्यायान संवसारातल्या सगळ्याच भुरग्यांच्या शिक्षणावीशीं लिंकनान सदिंच भोव चिंता केली. ताणी आपणाल्या भुरग्याच्या मुख्याध्यापकाक बरयिल्लें पत्र, वाचून पळाल्लें कीं ताजे मनाची नितळसाण, मनोम कुळयेविशीं आशिल्ली तांची उपाट माया, आनी शिक्षण म्हळ्यार मनशाच्या मनाचे बूद्धीक पुरायतरेन आकार दिवंक केल्ली अखंड धडपड, कश्ट, तागेली व्यापक अशी नदर, हेतू हे सगळ्या गजालींचे दर्शन तें पत्रांत घडता. म्हजे वाचनात आयिल्लें पत्र हांव अणकारीत रून तांचे विचार गोंयच्या शिक्षण क्षेत्रांतल्या अस्तित्वा शिक्षकांमेरेन पावले ना थंय वावोवपाचे यत्न करतां, आनी जर हे विचार फास्केत घालून ताणी आपणाले शाळेंत लायले जाल्यार, म्हजे हे अणकाराचे सार्थक जालें अशें हांव मानीन...

मानादिक,

गुरुजनांक,

सगळींच मनशां न्यायप्रिय नासतात,

सगळींच सत्यनिष्ठय नासतात,

हें म्हजो भुरगो केन्ना ना केन्ना जाल्यार शिकतलोच.

मात, ताका हेवय शिकयात कीं,

संवसारात दरेक बदमाशाकणी

एक साधूचें चरित्र आशिल्लो एक पुरुषोत्तम आसता.

स्वार्थी राजकारणी आसात,

तशेंच हे संवसारात आपलें पुराय जिवीत

दुसऱ्यांखातीर तमपित करपी फुडारी आसात,

आपल्या जिवाची बारकायेन जतनाय घेवपी

जशे अश्ट आसात, तेंच परी

दुस्मानय बसून रावल्यात.

म्हाका खबक आसा

ह्यो सगळ्यो गजाली बेगीं-बेगीं शिकोवंक जमचेना,

तरीय जमलें जाल्यार ताजे मनात रिगयात

हम घालून कमयिल्लो पयसो,

आयते मेळील्ल्या पोटल्यापरस खूप मोलादीक आसता.

अपेस कशें पचोवचें वा आपणावचें हें ताका शिकयात;

आनी शिकयात ताका जैताची खोस संयमान घेवपाक

तुमच्यांत शक्त आसली जाल्यार

ताका द्वेष-मत्सरामावन पयस रावंक शिकयात.

आपली खोस संयमान प्रगटावपाक

गुंडांचें भंयाक ताणे भिवचें न्हय,

तांका नमोवपाचें सगळ्यांत सोपे काम

ताका शिकयात.

जमता तशें

ग्रंथभांडागचे अद्भूत वैभव

ताका दाखयत चलात, मात वांगडाच

सैमाचो सासणाचो सोबीतकाय अणभवक,

मेळूं दी ताचे मनाक निवांतपण.

पळोव दि ताका,

सुकण्या-सवण्याची मळब भोंवडी

वताच्या भांगराकिर्णांत भिरभिरपी भोंवर,

आनी,

पांचव्याचार दोंगरा देवतेवेली

धोलपी माणकूली, सुपूल्ली

रंगरंगयाळी फुलां ..

ससेवन मेळयिल्ल्या यशापरस
सखळ आयिल्लें 'अपेस' म्हान आसता
हाजोय धडो (शिकवण) ताका शाळेंत मेळूं दी.

शिक्यात ताका,
आपले विचार: कल्पना, अर्वा-हांवेसार
पुराय भरवंसो दवरूंक.
जरी,
ताका चुकीचो थारायलो हेरानो,
तरी लेगीक तो पक्क्या विचाराचो आसूंक जाय.
ताका शिक्यात,
बऱ्यालागीं बऱ्यान वागूंक, आनी
पडमूरांक अद्दल घडोवंक.
तुमचेकडेन जमता जाल्यार,
म्हजे सुरम्याक पटयात
हिकडें-तिकडें धांवत सुटपी बगळे वृत्तीच्या झुंडेंत
ताणे सामील जावचे न्हय,
ती तांक ताणे आपल्या आंगात बळावची.
हेरांचे आयकून, घडये सगळ्यांचे...'
ताणे गाळून घेवचे सत्यातल्या चाळणेतल्यान
खोल खोल शिरत...
निकटें सत्व तितलेंच आपणावचें.
जमलें जाल्यार, ताचे मनार कोरांतात
हड्ड्यां दुःख दामून हांसत जियोंक
आनी ताका सांगात,
'दोळ्यांतल्यान व्हांवतल्या दुःखाची लज धरू नाका.'

ताका शिक्यात,
हिणसायतल्यांच्या, आनी फटकित्यांसावन शादूर रावूंक.
करचें कमायेचे अजाप ताणे
साकत आनी अक्कल विकून, पुणून
करची न्हय विक्री
अंतस्करण आनी आत्म्याची.
धिकार करण्यांच्यो झुंडी जरी आयल्यो,
जाल्यार थंय कानार केंस काडपाक
ताका शिक्यात,
आनी मनार कोरांतात ताच्या
सत आनी न्यायाखातीर
निर्धारपणान उबो रावूंक.

ताका मोग-मायापासान वागयात
पुणून,
अपुरबायेंन लाडावन दवरी नाकात.
बुज्यांत सळसळीत ताच्याल्याबगर

बळीश्ट लोखंडाक आकार येना,
देखूनच,
लायात ताका अमळशीक शौर्यवान जावपाची.

आपलो आपल्याचेरच
पुराय भरवंसो आसूंक जाय.
तेन्नाच मनीस कुळयेचेर आपली उपाट श्रद्धा,
जडटली हाची गवाय दित
ताका शिक्यात, पटयात, रमयात...

गुरुजन,
मखलापी हांव मागतां,
हांव खूप उलयलां... पुणून,
पुणून पळयात,
जमता तितलें मुजरत करात
म्हजो सुरगो,
खुपूच 'अपुरबायेचो,'
'सान' गा तो.

With
Best
Compliments
From :

**V. S.
DALVI
MOTERS**

MAPUSA-GOA.

म्हाका आवडलेलें कोंकणी नाटक

● काशिनाथ अच्युत नायक

फोणचे भाट, वळवय

असो गोंयचो ऐकूय वाठार मेळचोना कि थंय नाटक जायना. खरे म्हळ्यार गोंय ही कलेंची भूंय म्हण आख्खो संवसारभर गाजता म्हळ्यार अतिताय जावं न्हजो. गोंयचो पूत हो मुळांत एक कलाकार म्हूण फामाद आसा, जावं मागीर तो कसल्या क्षेत्रांत आसू. साहित्य, संगीत, चित्रकला, नाट्यकला खेळामळारूय ताणी नामना जोडिल्ली असा. कोंकणी ही गोंयची आवयभास. दर अकलो गोंयकार कोंकणी भास उलयता. सगळ्यांत पयली गोंयांत कोंकणी साहित्याचो दिश्टावो जालो तो शणै गोंयबाब हांका. तोच कोंकणीचो पुरुस. ताणीच गोंयकाराचे गोंयकारपण जागृत केलें. गोंयची संस्कृती समाज, गोंयची भास, गोंयचो सैम ताणीं आपल्या साहित्यान चित्रित केलो. गोंयकाराची आवयभास कोंकणी म्हूण दर एका गोंयकाराच्या काळजांत रुजयली, रुजली, विल्लली आनी फळादीक सुद्धा पावली.

आयज गोंयची राज्यभास कोंकणी जावन आसा. आयज कोंकणी साहित्याचो आवांठ खूप वाडिल्लो आसा. आनी दर अकलो गोंयकार आपल्या हड्यार हात मारून अभिमानान सांगता म्हजी भास कोंकणी आनी हांव कोंकणीं खातीरूच वावुरतलों. आयज कोंकणी साहित्याच्या मळार सगळे तरेचें साहित्य वावण्याक वाचूंक मेळटा. आयजचे युग हें सर्तीचें युग. नाटक म्हळें कीं गोंयकार न्हिदेतल्यान लेगीत जागो. जाता कितल्याय पयस चलून वचचे पडल्यार जाता. पूण तो नाटक कशेच चुकोवचोना नाटक पळोवपाक बसलो म्हणटकूच पुराय सोंपल्याबगर मदी उठचोना तो नाटक पळोवपाक वा नाटकातलें संगीत आयकुपाक मग्न जाल्लो आमकां दिश्टी पडटा. आयजचो प्रेक्षक वर्ग बदल्ला तो नाटक पळेतना तांतूतलें दोष काडपा इतलो शिक्षीत आसा. पूण अशें नाटक कित्याक आसता कि त्याच प्रेक्षकाच्या मनाचेर परिणाम करता ताकांच विचार करपाक लायता.

म्हाका आवडिलें कोंकणी नाटक; तशी हांचे नाटकां खूप पळेल्यात आनी म्हाका नाटकांत काम करपाक आवडटा. म्हाका भुरगेपणातसून नाटका पळोवपाची उमेद. हांव आमच्या गांवांतलें ऐकूय नाटक चुकेंना. म्हाका सदांच फुडें बसून नाटक पळोवपाची व्हड संवय. हांव एकदां नाटक पळोवपाक बसलों म्हणटकीर व्हडलें कितें जावं जाग्यावयलो हालपाक कूस्तार. तशी हांवें कोंकणी आनी मराठी नाटकां खूप पळेल्या, अदूं वर्सा जे हांवें नाटक पळेलें

तें म्हाका खूबूच मानवलें. पयली म्हाका 'तो मी नव्हेच' हें आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे हांचे मराठी नाटक आवडलेलें. तें हांवें दोन तीन फावटी पळेलें, जें अदूं वर्सा हांवें नाटक पळेलें, त्या नाटकान म्हज्याभितर नवी चेतनाच निर्माण केली. तर हें नाटक जावन आसा, अष्टतासाचें बरोवपी श्री. पुंडलिक नारायण नायक हांचे, जें '१९९१ वर्सा कला अकादेमीचें नाट्यसर्तींत पयलें आयिलें. ताचे नांव 'चैतन्याक मठ ना.'

श्री. पुंडलिक नारायण नायक हांका कोंकणी नाटककारामदीं पयलीं सुवात फावा जाता अशें बरोवपी. पुंडलिक नायक हे कोंकणी साहित्याचें ऑलरांवडर म्हळ्यार अतिताय जावं न्हजो, ताच्या साहित्याची नामना पुराय संवसारभर गाजता. तांचे 'श्री विचित्राची जात्रा' या नाटकांक आंतरराष्ट्रीय ऑस्ट्रेलियन साहित्य पुरस्कार फाव जाला. तशेंच तांच्या चार अकांकीका एकठांय आशिल्या पुस्तकाक भारतीय साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार फाव जाला, तेंच परी 'शबै, शबै भौजन समाज' 'विपळ पेटला' 'श्री विचित्राची जात्रा' अशा नाटकांक कला अकादेमीचे नाट्य सर्तींत सदांच पयले स्थान मेळटा. 'शबै, शबै भौजन समाज' हे नाटक रंगसांगाती वळवय हें संस्थेन पुराय गोंयभर नाटकाचे प्रयोग केलें. तेच परी गोंयाभायर मुंबय आनी हेर वाठारांनी नाटक पावयलें.

तर 'म्हाका आवडिलें कोंकणी नाटक' असो म्हूण निबंद बरोवपाक विशय आयलो आनी म्हाका खूप खोशी जाली. कित्याक तर हांव सदांच या नाटकां विशीं चर्चा करतालों. म्हज्या इश्टांक हांव त्याच नाटकाची परत परत कथा सांगतालों. आतां असो जेन्ना विशय आयलो तेन्ना कागदाचेर बरोवप करचेंच पडलें. जसो कितें म्हाकाच लागून विशय दिवना मूं असो विचार म्हज्या मनांत येवपाक कळाव लागलोना. म्हज्या इश्टांक हांव सदांच या नाटकांतलें संवाद तांतुतलीं गितां, पात्रा, तांतुतली भास त्या नाटकाचें नेथय याविशी हांव सदांच सांगतालो. अकदीस तो म्हजेर वाजेलो आनी मळें, तूं अशें कर की म्हाका आनीक सांगू नाका, एक निबंद कागदार बरोवन दी, म्हणजे तुका उपेगाक पडटलो, आनी म्हाका वाचपाक उक्तांरलो. आनी देखूनच हांवें बरोवपाक सुरवात केली.

'चैतन्याक मठ ना' हें कला अकादेमीचे नाट्य सर्तींत पयले आयलें. तें कला अकादेमींत म्हाका पळोवपाक मेळना देखून हांव सामको निराश जाललों. पूण जेन्ना तें आमच्या देवळाकडेन

जालें तेन्ना म्हजी उमेद भागली. हांव नाटकाक पयलीच वचून फूडली खूची आडायली, कित्याक म्हाका खबर आसली कि नाटकाक गर्दी जातली म्हूण. त्याच वांगडा म्हाका उमळशीक लागिली कि केन्ना काय पळेतलो म्हूण, कित्याक म्हज्या वांगड्यानी म्हाका त्या नाटकाची कथा वा तांतुलें सवाद सांगिल्ले देखून हांव चड पिसो जाललों. नाटकाक लोक येत आशिल्ले तशी तशी गर्दीचड जाताली. इतलो लोक हावें केन्नाच खंयच्याच नाटकाक पळोवक नाशिल्लों, नाटक ज्युस्त इकरा वरांचेर सुरू जावपाचे आसलें. हांव परत-परत इश्टाक वरां विचारीत आशिल्लो जशी पावणे इकरा जाली तशी पयली घंटा वाजली म्हजी उमळशीक वाडूक लागली. पांच मिनटानी दुसरी घंटा जाली, आनी आतां नाटक सुरू जातलें म्हूण म्हजी उमळशीक अदीक अधिक वाडतलीं इतल्यान ज्युस्त इकरा वरां जाली आनी तिसरी घंटा वाजली.

पयली लोकांचो व्हड कलकल जातालो येवकार 'म्हूण भितल्ल्यान संचालकाचो सूर आयलो. तशें सगळे प्रेक्षक गप्प जाले. आनी येदोवेळ तांबडो गुंज पड्डो टायट लॉमकळतालो आनी म्हजे उमळशीचेक पळोंन हळू हळू कुशीक सरतालो. पड्डो कुशीक सल्ली आनी नाटकाक सुरवात जाली. पळेत जाल्यार गोंयचो एक सादो गांवगिरो वाठार. सकाळचो देखावो. पेडा भोवतणी दोग चौघजाण चकाटा मारता. एका कोनशाक चौग जाण इस्पीकानी खेळटा, कोण जांभयी दितां, बायला उदकाक वता, एक जाण्टेलो हे सगळे पळेत वसला. या पयल्याच देखाव्यान गोंयच्या वाठाराचें दर्शन घडयलां, दर एका प्रेक्षकाक आपलोच वाठार अशें दिसतां. आतां कितें घडटलें हाचेरच प्रेक्षक नदर दवरून आसा. इतल्यान त्या चौगां मदलो एकलो उठ्ठा आनी काणी सांगता. हां आसा नाटकांतलो काण्येकार.

तुमी जाणांत एक राजा आसलो. अक दिन रात्रा अमो हकूम काडता की सगळ्यांत आळशी अजो मनीन सांडून हाडांत, ताका वक्षीस दिता. अशें पेरगांव घालपाक लायता जाता किनें एका गांवाक उजो लागता. सगळे लोक संयान पळटा. एक मनीन आयणाल्या घरांत न्हिदीलो आसता, तो जागो जाता. गांव पेटता तो पळेंता, ताच्या घराक उजो लागता तो जंय न्हिदीलो आसता ते तागेल्या खांटीक उजो लागता पूण तो उठच्या वाजाक थंयच न्हिदून रावता, इतल्यान अकलो म्हूटा- तो आमचो पूर्वज आम्पाक जाय, कारण आमी आळशीच. आता या नाटकांतले काय संवाद.

इतल्यान एक भाटकार माचयेर येता,

भाटकार : येता रे खण्णेक,

अकलो : खंय (वाजेवन)

भाटकार : माटान.

दुसरो : माटान. (जांभय दित) लज्ज, गुणें, खण्णी घड येता आनी हाताक फोड येता... असले मादे पूण पोटभर हांसोपाक हें संवाद खूप पुरो जाता, कारण समाजाची सदचेवरी वागणूक दिश्टी पडटा. उपरांत एक शेतकार येता.

शेतकार : येता रे शेतान खण्णेक,

अकलो : खंय

शेतकार : पलतडी,

दुसरो : पलतडी, ना, हांगा जाल्यार येवयेताले.

शेतकार : ना, तुमकां लागून शेत हांगा हाडटा

असले संवाद म्हळ्यार निव्वळ विरोधाभास दिश्टी पडटा. या वाठारांतल्यान लोकांक मुळांत काम करपाची संवयच ना, पूण तें निमता काडून कामाक आंग मारीत आसता. इतल्यान तो शेतकार वाठारांतल्या जाण्ट्या म्हण्यांत वचून

शेतकार : आबू हें चलता ते बरे नू ?

आबू : हय

शेतकार : कितें हय, ?

आबू : हें

असले संवाद उलपतना पात्रांनी केल्ले काम पळोवप्याक धाडोस करता. ही नाटकाची सुरवात आसा. जशी सिनेमाची सुरवातीक कांय सीन दाखयता आनी मदीच थांबोन नांवां दाखयता तशेच या नाटकांतूय तिव तरा दाखयल्या इतल्यान थंय चैतन्यकुमार, अंकुश येता, आनी सांगता या गांवांत स्वामी चैतन्यकुमार येवपाचो आसा तेन्ना जाण्टेलो आबू ताचे पांय धरता, पूण अंकुश ताचेर खोंट मारता. कित्याक अंकुशाक असलें लावार जिवित ना करपाचें आसता ताका ताच्या मदी चैतन्य निर्माण करपाचे आसता देखूनच तो खोंट मारता. सगळे ताचेवटेन नदर धुंवडायता उपरांत नांवां सांगसर म्हळ्यार निवेदन सोमसर त्याच पोजीत सगळे रावता. मातलेगीत दाळ्यांची पातकडी हालयना, जवळ जवळ पांच मिनिटा त्याच पोजीत रावता, पळोवपी टक लावन पळेत आसता हांगासर दिग्दर्शकांक खूप वाव मेळिल्लो आसा. उपरांत नाटकाची खऱ्या अर्गान सुरवात जाता, तो स्वामी चैतन्यकुमार म्हळ्यार अंकुश नाटकांतले मुखेल पात्र जावन आसता. ताचे काम असले अशिक्षित वाठार, अंधश्रद्धेचेर विश्वास दवरपी समाजांतले लोक आळशी, धाडी, भगत हांका आपणावपी लोक हांका वसावळीक हाडपाचे वा तांच्या मदी चैतन्य निर्माण करपाचे काम तो करता. त्यावबरोबर समाजाक प्रतिकार करपाक लायता, नाटकांची कथा अशी आसता.

एक गांवगिरो वाठार न मुद्दारील्लो, अंधश्रद्धेचेर विश्वास दवरपी, आळशी, अशिक्षित, कामाक आंग मारपी, दिसभर पेडार, साकवार, बाजारान चकटां मारपी लोक, अशा वाठाराक वसावळीक हाडपाचे काम नाटकांतलें मुखेल पात्र स्वामी चैतन्य कुमार. अंकुश अशे नांव घेवन, गांव मुद्दारक सोदता. तो त्या गांवांतल्या लोकांक सांगता कि तुमच्या गांवांत स्वामी चैतन्य कुमार येवपाचो आसा. तेन्ना ताका येवकार दिवपाक तयार रावात. अंकुश ताका सांगता कि स्वाम्याक तुमच्याच गांवचे उदक जाय, गांवांत उदक नासता हे अंकुशाक खबर आसता, गांवांतली बायलां पयसुल्यान खंयच्यान तरी उदक हाडटा. हें दादल्याक खबर मुद्दा नासता. देखून तो ताका स्वाम्याचो भंय घालून गांवांत तळे खणपाक लायता आनी सांगता ना जाल्यार स्वाम्याची कोप जातलो. लोक

स्वाम्याचो कोप जायत म्हूण तळे खणटा, तळचाक घसघशीत झरे लागता. पूण अंकूशाक ताच्या मदीं चेतना निर्माण करपाचे आसता देखून तो सांगता, स्वामी उदक पित्या बगर तुमकां कोणाकूच पिवपाक मेळचेना. पूण हे तळें खणटना, उजवाड येवजण नाटकाक स्वऱ्या अर्थान वाव मेळ्ळोन दिता. कारण, तळे खणटना दीस कशें वता हे बेस बरे दाखयलां. त्याच बरोबर नेपथ्याकूय वाव मेळटाच, हे सगळे करता आसतना अंकूश ताका नवी दिका दाखयता. उपरांत अंकूश ताका सांगता कि स्वाम्याक निवेदनाक पात्र तरांची फळां जाय, एकदां वापरिली फळां परत तीच वापरूक जायना, हे करीना जाल्यार स्वाम्याचो कोप जातलो, त्या भायर तुमकां तळचाचे उदक पिवपाक मेळचेना, उदक मेळ्ळां पूण बायलां पयसुल्यानूच उदक हाडटा, अंकूश दीस त्या जाण्ट्याल्याचो नातू सुमार आठ वर्सांचो तळचातले उदक पियेता, आनी खोशयेन नाचता आनी म्हण्टा, 'हांव उदीक पिलों, हांव उदीक पिलों.'

सगळो गांव एकठांय येता, आनी त्या भुरग्याचें कितें करप म्हण विचारता, अंकूश ताका सांगता कि पियेलें उदक भायर काडा. तें ताका उमथो करता आनी उदक भायर काडटा, तेन्ना तो जाण्टेलो खूप आड्डता, पूण ताका लेगीत गांवांतले लोक धुकलून उडयता. भुरगो सामको निराश जाता. फळांची झाडां लागता. फळां जाता सगळ्या लोकांचे दोळे फळांचेर आसता. एकलो तरनाटो पयलेंच फळ खाता म्हूण ताका गांवतले लोक खूप मारता. ते भियेता फक्त स्वाम्याचो कोप जायत म्हूण. तशेंच स्वाम्याचे पुजेक लागपी फुलांची झाडां रोवपाक लायता, गांवतले एक जोडपे ताचो दोंगाचो खूप मोग आसता, ताचे बायलेक फुलां खूप आवडटा देखून तिचो घोव बरी बरी फुलांची शियां हाडून झाडां रोयता. पयलेच फूल ती बायल आपल्या माथ्यान माळटा. गांव रोखडोच जमा जाता. कारण दर एल्ला नदर दवरीत आसता. उपरांत स्वामी म्हळ्यार अंकूश थंय येता, आनी तिका बोडकी करात म्हूण हुकूम फर्मायता. कित्याक तर तांच्यानी प्रतिकार करचो; पूण ना गांव सगळो एकठांय येवन तिका बळबबरीन बोडकी करता. तिचो घोव खूब रडटा. निमाणे अंकूश ताका सांगता की स्वाम्याक रातीक एक बायल जायी पडटली. अंकूश हे जाणा जावन मुद्दाम सांगता कि आता तरी लोक प्रतिकार करतले. आनी खऱ्याना लोक ताका प्रतिकार करता, हांगासर अंकूश साबीत संवाद आसा. तां असां, जेन्ना अंकूश अशें सांगता तेन्ना गांवतलो एकलो तरनाटो,

एकलो : (आवाज चडान) अंकूश तुजे चड जालें.

(अंकूश ताका दोळे मोठे करून पळेता, तो भियेता आनी म्हण्टा.)

अंकूश : अंकूश आमी म्हण SS.

अशे संवाद, नाटकाक खाशेलेपण हाडटा, फक्त तोंडाचे हावभाव पळोनच प्रेक्षक धादोस जाता.

या नाटकांतली मुखेल गोष्ट म्हळ्यार जेन्ना एकल्याचेर संकश्ट येता जेन्ना ताका सगळे एकठांय येवन ताका शिक्षा करता. पूण जेन्ना धा जणांचेर येता तेन्ना सगळे विरोध, प्रतिकार करपाक

कोंकण टायम्स । दिवाळी अंक । १९९१

शाणो

खूप वर्सां जालीं

कोण जाण

कशी

आनी कित्याक लागून

आकस्मात

म्हजी तकली फिरील्लेवरी जाली...

तेन्नासावन

दिसाढवळ्या रातीचीं

नखेत्रां दोळ्यांभरार लिकलिकतालीं;

भर काळ्यांन मुर्ग्या

म्हाका खुणायतालो... दिपकायतालो;

सरभोंवतणचे वळख आशिल्ले-

-नाशिल्ले लोक कोलायताले;

पिशांन काडटाले...

निमाण,

जिवाक मुळासकट उबगून

पयरच मदचानेर

हातांत कुडळ-खोरें

घेवन लागसारच्या सेमितेरींत गेलों

आनी म्हज्या उब्या-आडव्या मापाचो फोण

काडून म्हजे म्हाकाच हावें बेम वरो पुरलो...

भागीर-

धरा पर्नाना वाटेर

काण्ण कशा काळखांत काजुल्याच्या

कुस्कुटभर उजवाडाचो लेगीत म्हाका दिश्टावो

जालोना...

आतां

चारचौगांवरी हांव पुराय

शाणो जालां !

- शंकर रामाणी

‘वाट’

वाट संकल्पाची,
नकेत्राच्या राशीवेली.
वाट इच्छेची,
दर्याच्या ल्हारावेली.
वाट मनाची,
सुर्याच्या किणविली.
वाट जिणेची,
तळपट्या मड्यावेली.
वाट शेवटाची,
काळ्या मातयेची.
वाट वाटेची,
शेणलेल्या यादंची...

— नरेश गुरुदास नायक

मुखार सरता आनी अंकूशाक हेच लोकाकडसून जाय आसता. ती तिगां जाणा म्हळ्यार, उदक पिवपी भुरगो, फळ खावपी तरनाटो, आनी फूल माथ्यान खोंवपी बायल, गांव सोडून वचपाक भायर भरता. पूण आता तोच गांव तांका आडायता आनी म्हण्टा आमी तयार केल्ले आमकांच मेळना जाल्यार उपेग कितें ताचो? आनी ते प्रतिकार करपाक फुडे सरता. अंकूश हें सगळें पळेता, आनी तो धादोम जाता. कि आपणे हांच्या मदीं नवे चैतन्य निर्माण केले. तो तांका सांगता फाल्या स्वामी चैतन्य कुमार येता तेन्ना ताका येवकार दिवपाक तयारेंत रावात. आनी अंकूश दुसऱ्या गांवांत वता. उपरांत सगळे लोक हांतात फातर घेवन स्वाम्याच्या आगमनाची वाट पळेता. इतल्यान थंय स्वाम्याचें शिष्यगण येता, ते पळेता कि हाच्या हातांत फातर म्हण्टकीर स्वामी चैतन्य कुमार हांगा येवन गेलो: हांगा जो अंकूश म्हूण वावुरतालो तोच स्वामी चैतन्य कुमार आशिल्लो. तेन्ना तो जाण्टेलो आबू म्हण्टा,

आबू : हांवें ताका ज्युस्त वळखलो. जेन्ना म्हजेर ताणी खोट माल्ली तेन्नाच, हांव ताका वळखलों. अशे तरेन या गांवांत चैतन्य निर्माण जातां. आनी गांवातलें लोक अन्याया आड प्रतिकार करपाक पावला उखलता, या नाटकांत एकल्याचेर जेन्ना धूरी येता तेन्ना धा जाण एकठांय येवन तांचेर अन्याय करता, पूण जेन्ना धा जणांचेर वुगी येता तेन्ना सगळे एकठांय येवन प्रतिकार करता आनी हे आयच्या समाजाक ज्युस्त लागू पडटा. हांगा बरोवप्यान समाज कसो वावुरता ह्याचेर बडी मारील्ली दिश्टी पडटा या नाटकांत हांमयाळें खीण तशेंच शोकांतीका नाटकांत दिश्टी पडटा.

या नाटकातलें दर अंक संवाद पळोवप्याक हांसयत दवरता. त्याच वांगडा पळोवप्याक विचार करपाक लायता, कि फुडे किते घडतलें. देखून पळोवपी कदेलार निमणो खीण मेरेन बसता. हें नाटक संवसारीक आसा तें धर्तरेवेल्या खंयच्या वाठाराक लागू जाता. आयज संवसारात अशेंच घडटा. देखून हें नाटक म्हाका खूप आड-डलें. या नाटकांत बरोवप्याक तशेंच दिग्दर्शकाक, उजवाड येवजण करल्याक. नेपथ्याक, संगीतकाराक दर एका पात्राक वाव मेळटा. या नाटकांत, गोंयची भास संस्कृती दाखयल्ली दिश्टी पडटा. घुमट शामेळ, कासाळें सारकीं वाद्यां गोंयचे अस्मीतायेचे दर्शन घडयता.

हे नाटक पळयतना म्हाका दिसतालें, हे नाटक आमचेच... म्हजेंच. आमच्याच गांवच्या लोकांची वेशभूषा... सादी गांवगिऱ्या वाठारांतल्या लोकांची दर एक पात्र हांवूच रंगयता अशें म्हाका भास जातालों. हांवूच गीत गायतां, अशें दिसतालें, नाटक सोपलें तरी कोणूच कदलातल्यान उठपाक तयार नाशिल्ले. कारण नाटक दोन आंकी. तेच बरोबर नाटक पळेता पळेता केन्ना सोपलें हें कोणाच्याच लक्षांत आयले ना. कित्याक तर दर अंकलो पळोवपी नाटकांत गुंम जाल्ली. जेन्ना, परत पड्डो हळूहळू देवपाक लागलो तशें सगळे उठपाक लागले. नाटक सोपलें तेन्ना सगळ्यांनी वा-वा म्हूण उतरां आपमुकूव नोंडातल्यान भायर आयली. नाटक सोपल्या उपरांत दर अंकलो प्रेक्षक आपूण नाटकातलो अंकूश. भुरगेतर आपणाक भुरगेच म्हणटालें, ‘हांव उदीक पिल्ले हांव उदीक पिल्लो म्हूण रस्तोभर बोंवाळ घालताले.’

या नाटकांत खूप बरे बरे संवाद आसा. सगळे कांय म्हाका हांगा दिवंक मेळनात, तेन्ना तुमका जर नाटक वावपाक मेळ्ळें जाल्यार जरूर वाचात पळोवपाचे भाग्य मेळ्ळें तर मुजरत पळेयात.

नाटक जावन चार पांव दिस जाले तरी, आत्ताच नाटक सोपल्यावरी भास जातालो. त्याच मुडांत सगळे वावुरतालें. खरेच या नाटकांत सगळ्या मदीं चेतना निर्माण केल्लो म्हळ्यार अतिताय जावची ना. हांव बरोवप्याक काळजाल्यान उर्वें भुरीत परबी आवडेंत. ताच्या नाटकाचो गाबो म्हज्या काळजांत रुजला, तो आता,

‘... चेतनेचो आधिकार निर्मणी, निर्मणेचेर निमित्तल्याचो अधिकार आसा, चेतनाच, तो अधिकार मनांत जागयता, अधिकाराचेर धूरी येता, तेन्ना चेतनाच मनाक प्रतिकार करताक पेटयता, ... जीव नाशिल्या फातराचो वण्टी उमारप म्हजें चैतन्याक बंदी करप,

चैतन्य आसता व्हावत्या व्हाळांत, खळखळत्या उदकांत मळसळ्या रगतात, खरें म्हळ्यार ‘चैतन्याक मठ ना.’

—४—

हिंदू क्रिस्तांव एकवट गोंयांत कसो वाडटलो ?

● महेश पारकार (शिरोडें)

गोयांत हिंदू आनी क्रिस्तांव हे दोन धर्मांचे लोक रावतात. फकत धर्मीक भावनेचे आदारान जाल्ले हे गोंयकाराचे वाटे. आंगाचो रंग-रूप, जीण जियेपाची रीत, हे आदारान दोन धर्मांचे मनशांक वेगळावप तशें कुस्तार. कांय मुखेल अशे गजालींक लागून तें खेरीतपण नदरेत येता. त्यो गजाली म्हळ्यार,

१) भेस २) भास ३) संगीत ४) खेरीज उपासना पद्धती.

१) भेस :- फकत भेस पळोवन दोन धर्मांतले मनशांक आमी गोंयकार वेगळावंक शकतात. पूण हालींचे तेंपार कपड्याविशींचीं तांची जागरूकताय वाडल्या. ताका लागून पुडाराक जसे वेगळेवार करप कुस्तार वच्ये. मीस, फेस्ताक भायर वचपी क्रिस्तांव गोंयकार आपलो भेस सदांच बरो करता. भेसावेल्यान ते मनशांनीं आस्पत समजता अशें म्हण्टात पूण फेस्ताक वा मिसाक जमिल्लें लोकांक आस्पतीचे नदरेंत चड-उणाक थारावप कोणाक जमत ! पुडवेकार, माथ्याक तोपी घालपी 'बाप्पा' आनीक सूट-बूटांतलो 'अंकल' ही गोंयकारपणाची खाशेली मोस्वा. आयज बाप्पा आनीक णव वारी न्हेसपी 'व्हनीबाय' इतिहात जमा जावपाचे वाटेर आसात. स्कर्ट न्हेसपी तरणी चली वा मध्यम पिरायेची बायल तांगेले क्रिस्तांवपण पळयतल्याक सांगता.

२) भास :- गोंयकाराली भास कोंकणी. म्हालां कणकणी तिच्यो शैली मुद्दर जाल्यो दिसतात. ते-ते म्हालांतल्या विंगड-विंगड धर्मांचे मनशांचे उलोवपांतूय खेरीतपण आसता. उलोवपाचे शैलींत खेरीतपण तशेंच बरोवपाचेंय बी रोमन लिपींतल्यान आम गेल्या क्रिस्तांव भावानी कोंकणीची आयजमेरेन सेवा केल्या. जाल्यार हिंदू भाव देवनागरी कोंकणीक पाळो दीत आयल्या. अशे भशेन वेगळावल्या दोन धर्मांतल्या लोकांक एकठांय हाडपाक देवनागरी कोंकणी बगर दुसरो उपाय ना. कोंकणी भाशेचे प्रमाणीकरणाचेंय म्हत्व खूब आसा.

३) संगीत :- गोंयकार हां संगीताचो मोगी. क्रिस्तांव समाजाक अस्तंती संगीताची जाल्यार हिंदूक भारतीय संगीताची ओढ. काजरा तशेंच धर्मीक सुवाळ्यांनी संगीत हे क्रिस्तांवाले मुखेल आंग. नाटकां, भजना वा लग्ना हे गजालींक लागून हिंदूचो संगीताकडेन संबंद येता. आयज शास्त्रीय संगीत आयकप, शिकपा वटेन ताची रुच वाडल्या. भारतीय संगीत आनीक अस्तंती संगीत हांची रुच

आशील्ले गोंयचे दोन फांटे. आपले संस्कृतायेविशी तांची नदरूय खेरीत जाली.

४) उपासना पद्धती : क्रिस्तांव लोक चर्चीत वतात जाल्यार हिंदू लोक देवळांत. धर्म भावनेचे आदारान मेळिल्ल्यो तांच्यो त्यो सुवातो. पूण ह्यो सुवातोच आयज देसामुखार व्हड प्रस्न उबे करूंक लागल्यात. गोंयकार मात एकमेकाले श्रद्धास्थानांचो मान दवरून वावुरतात.

खंयच्याय देसांत रावतले मनीस समाजाचे संस्कृतायांतल्यो ह्यो मुखेल गजाली भास, शिक्षण, संगीत हे गजाली वरवीं समाजाची नितीक उदरत जाता. हे मुखेल गजालीं विशीं गोंयकाराची नदर कितें आसा ती आमी वयर पळयली. कांय वाटांनी धर्मकुट्टेयांक लागूनूय ते गजालींच्यो गोंयांत भोयो जाल्यो. फाटले तीस वर्सांचे गोंयचें राजकरण कशे भशेचे आसलें ? दोन समाजांचें फुडारपण करपी अशे दोन राजकी पक्ष आमकां गावले. राजकारणाचे बायट बरें परिणाम जण एका मनशाचेर जातात, पूण फकत सत्तेची मोख आशिल्ल्या राजकारण्यांनी ते विशीं केन्नाच चिंतले ना. परिणाम दोन धर्मांच्या लोकांमदलें देंगण रूंद जायत गेलें. तानून भरसलो भाशीक वाद. मराठीक धर्मभास भासयितल्यान गोंयचो हिंदू समाज फकत कोंकणीकच न्हय तर हे भुयेंकय पैसावली. भास, भूंय ह्यो मनशांलें मुळावण घट करपी गजाली. क्रिस्तांव समाजांत ते खबरीविशींची आपणाली लागणूक घट दवरली. पूण ताकाच हांगा देशद्रोही थारायले. दोनूय समाजांभितर अविश्वाम उपासला. मुटके पैली लेगीत नासुये इतलो तो खर जालो. कोंकणी-मराठी झगड्याचे रूपांत तांचो स्फोट जालो. बेगोबेग कोंकणीक राजभास करपाचे पावल उबारिल्ल्यान चड बायट परिणाम जावपाचे उल्लें. खरेपणान ते दिसाच्यान गोंयकारांनी मनां एकठांय येवपाची क्रिया सुरू जाली. समाजीक बदल जावपाची प्रक्रिया एक दोन वर्सांभितर पुराय जायना. सगळेच गजालींनी वेगळेवार आसपी दोन समाजाचे गोंयांत तर ते कामांत अडजणो चड. एक पिळगी सोंपली तरी शिक्षणाचो प्रस्न मुटावो जायना. शिक्षणाक लागून येवपी भाशेचो मोग आनीक ते मोगांतल्यान जातलो साहित्य निमणी. कलेचे वाठारांत उदरगत, दिसपट्टे जिणेंत तिचो आस्पाव करप ह्यो सगल्यो मुखावेल्यो खबरी, पूण ते वाटेन गोंयकार चलूंक लागल्यात अशें आयज आमच्यानी म्हणपाक जाता. आनीक तशें सकयल्या गजालींक लागून जांवक पावलां.

१) गोंयकारांली राजभास- कोंकणी.

२) गोंयचे पैले देवनागरी कोंकणी दिसाळें.

३) शिक्षणाविशींची सरकारांनीं अर्दकुटी पूण कोंकणीक बऱ्याक पडपी येवजण.

४) गोंयकारांक मेळील्ले कोंकणी दूरदर्शन केन्द्र.

१) धर्मीक वकलांतल्यान भाशेचे प्रस्तावटेन पळोवपी खुबशे गोंयकारांचो विरोध मोडून कोंकणीक राजभास केली. आनीक ते दिसाच्यान गोंयांत एकचाराचे वारें व्हावूंक लागलें. आपले भाशे विशीं आमची नदर सदांच हीणपणाची! पूण ती राजभास जाल्ल्यान तें हीणपण हुमटून पडपाक लागलें. सरकारी पांवड्यार सावन जेन्ना पुरायपणान कोंकणीचो उपेग सुरू जातलो तेन्नासावन ती शिक्षणांतूय आपणायले बगर दूसरी वाट उरची ना. कोंकणीक राजभास करून सरकारान व्हड पावल मारलां. आतां सरकारी पांवड्यार लागू करपाचे पावल उखलून; शिक्षणांत आपणाव न घेवपाची आनीक लोकांचो एकचार घडोवन हाडपाची अशी दोट्टा मोख ताणें सादची.

२) 'सुनापरान्त' हे देवनागरी दिसाळें येवचे आदी गोंयची साबार कोंकणी दिसाळीं रोमींत आसतालीं. गोंयचे समाजांत एकचार हाडपाची व्हड जापसालदारकी आतां ताचेर आसा. क्रिस्तांव समाजाचे नदरेंन चितल्यार तांका अडचण आसा ती देवनागरी लिपयेची. पुण कोंकणी शिक्षणांक लागून फुडाराक आपशींच ती सुटावी जातली. सदच्याचे पिळगेन जर देवनागरी आपणावपाचे यत्न केले जाल्यार ते तांचेच उदरगतीक बऱ्याक पडटलें. कांय वांट्यानी आपले आपणांक खेरीत समजूपी क्रिस्तांव समाज अशे यत्नांनींच चड बेगीन एकरूप जातलो. दोनूय समाजांतले वाचपी वा बरवपी हांचे मदीं विचाराचे दिवप घेवप जातले तेन्ना समजिकाय, विश्वास वाडटलो.

३) मांयभाशेंतल्यान शिक्षण हो मुळावो नेम आमचे आदले गोंयचे राज्य चलयतल्यांक समजलोच ना. आपला भास ही एक भास म्हूण तिचे व्हडपण समजलें ना थंय शिक्षणांत ती ना आपणावपा- फाटले कारण समजू येता. पूण ताका लागून गोंयकारांचे सुमाराभायर लुकमाण जालें. गोंयची सुटका जावन तीम वर्सांचे तेंपा उपरांतूय दोन समाज मनान एक जाले ना ते फाटलेच कारण 'कोंकणीतल्यान शिक्षण' मेळ्ळें ना हेच आसा. आयज तरी ते गजालींत किते वेगळेपण दिसता? ना. इंग्लीशीक अनुदान न्हय-कारून मुळावे शिक्षणांतल्यान एक भास उगी जाल्या. ते खबरीक तीस वर्सांचो तेंप लागप? मागीर दोना जाग्यार एक भास येवक आनीक कितले तेंपाची वाट पळोवप? सदच्याचें कोंकणी आनीक मराठी हे दोन भासांचे धोरणान गोंयकाराले शिक्षणाचो प्रस्न सुटावो जायना. देखून तें धोरण अर्दकुटें. आयज किरिस्तांव समाजान मुळावे शिक्षणांत कोंकणी आपणायल्या. जाल्यार चडावत हिंदूनी मराठी. जे मेरेन फकत एक भाशेचे धोरण शिक्षणांत येवचे ना ते मेरेन वेगळावल्ली मना एक जावंक कुस्तार जातले. जितलो तेंप हे दोन भासांचे धोरण उरतले तितलो इंग्लीश खाजगी

शाळाचो आंकडो वाडटलो. परत 'ये रे माझ्या मागल्या' अशी गोंयचे शिक्षणाची अवतीकाय आसली तशीच जातली.

४) कोंकणी भाशेंतल्यान कार्यावळी दाखोवपी एक खाशेलें अशें दूरदर्शन केन्द्र गोंयकारांक फाव जालें. ती तांगेली भास आनीक एकवटेच नदरेन चड म्हत्वाची गजाल. आपले भाशेविशीं हीणपणाची नदर आशिल्ले कांय लोकानी ताका सुर्वेकच नखलामी केली. आयज तर तेच परधाजेणे वृत्तीचे लोक हे केन्द्र केन्ना बंद जाता हाची वाट पळयत आसात. आपले आंगातले गूण, कला. दाखोवपाचे हें माध्यम. आपले भाशेंतल्यानच ते बरे तरेन दाखोव येतात ते नदरेंन दोनूय धर्मांतले लोक एक जावन आयज थंय वावुरतात ही फुडाराचे नदरेंन बऱ्याचीच गजाल. गोंयचे दूरदर्शनाचे उदरगती पासत वावुरपाचीं शासनाचीय लागणक आसा. हिन्दू तशेच क्रिस्तांव लोकांमदीं एकमेका विशीं आसपी कोडसाण निवळूंक दूरदर्शनाचा चडानवड वांटो आसतलो हे फुडाराक कळून येतलेंच.

हे साबार गजालीं वरवीं गोंयचे समाजीक एकचाराक एक दिका मेळ्ळ्या. ते एकवारा सांगातान कोंकणी भासूय सगले आंगांनी फुलतली. आयज वोड तशेंच गांवां कणकणी रावतल्या विंगड-विंगड धर्मांतले लोकांमदीं एकवट जावपाचे नदरेंन तितलेच यत्न जावंक जाय. वयलेवाराक तरी हिन्दू आनीक क्रिस्तांव हे शांतीकायेन आनीक बरे पणान रावतात अशें सोबीत चित्र दिसता. पुण मनान एक ना जाल्ल्यान आपले भोंवतणी वंय करून रावपाची आनीक जिणेकडेन माटवे नदरेन पळोवपाची वृत्ती वाडल्या. एकमनान आनीक एकवारान जर ते एकठांय येवक पावले जाल्यार पुराय समाजाचो चड उदरगत करूक पावतले. चड करून हे गजालीकडेन ताणी चड लागीं येवक जाय.

१) काजरां-फेस्तां, लग्ना-जात्रांनी दोन धर्मांतले लोकांचो एकमेकांक आदार.

२) दोन धर्मांतले लोकांमजगती लग्न बंदन

३) हिन्दू-क्रिस्तांवां मजगतीं वेगळावल्ली कोंकणी रंगमाची.

१) जण एका मनशाले जिणेत मनमुल्यपणां- गजालींक चड म्हत्व आसता. जीण जगपाची उर्बा अशे गजालींक लागून मेळटा. क्रिस्तांव लोक आपलीं फेस्तां मनयतना जितले रंगतात तितलेच गोंयचे हिन्दूय आपल्यो जात्रा खोशयेन मनयतात. जात्रा वा फेस्तां येवचे आदीं तांचे मनाक आयिल्ले खोशयेचे उमाळे निगळचे. त्यो परबो बरे मशेन जांवच्यो हे पायन ते सगले आंगांनी वावुरतात. अशें चडशे दिसना. फेस्तांनी हिन्दूचो आस्पाव उणों तर जात्रांनीं क्रिस्तांव लोक भौ उणें आसतात. हांगा तांका मुखेल आडमेळीं येतात. ती धर्मभावनेची तीं बांदांडून वचप आग्रजूय तांका कुस्तार जाता. एकमेकाले खोशयेन वांटेंकार जावन एकमेकामदीं आसपी वेगळेचार पैस करूक जाता. पूण एकमेकाले धर्माविशींचे पुर्वग्रह ही मनाची एक वायट अवस्था. जिका लागून लोक वर्सा कणकणो लागीं आयुनूय अनवळखी उरतात. एकमेकां मदलो अविश्वास तर तें देंगण आनीक रुंदायता. एकमेकाक समजून घेवन भावपणान

एकमेकाले सण परबांनी ते एकठांय जाले जाल्यार एकवट चड पैस ना ! हिन्दूले लग्नाची आनीक क्रिस्तावांले काजरांचीपद्धत खेरीत. अशे खेरीत पद्धतीक लागून पवित्र अशे सुवाळ्याक एकठांय येवंक लोक आयजूय फाटीं-फुडें जातात. हिन्दू लोकांक क्रिस्तावांली पद्धत थोडोशी तेंपाभायली आनीक निबर दिसता. दोन जिवांक एकठांय हाडपाचे ते सुवाळे. तांचीं पवित्रसाण नदरेंत दवरून हेर कसलेय आडमेळ्या बगर जर हिन्दू-क्रिस्तांव भाव एकमेकाले सुवाळ्याक जमले जाल्यार पैसावल्लीं काळजां खुबशी एकठांय येतली.

२) दोन विंगड धर्मांतले दादलो आनीक बायलेचे लग्न ही गजाल आयजूय पाप हे नदरेन आमचो समाज पळयता. अशे तरेन संबंद जोडल्या जोडप्यांक हिसपाभायली मानसीक पीडा-पीड सोंसची लागता. जंय विंगड जातीमदले लग्न संबंदाक मान्यताय मेळना थंय अशे संबंदाक जातले विरोधाची खरसाण कितली आसुये हाचो अदमास करूंक जाता. लग्न वा काजार हीं दोन जीव एकठांय हाडपी बंदना. तेच सांगाताक ते दोन घरावे तशेंच तांगेल्या सोयऱ्याच्या घराब्यामदीं नातीं जुळटात. अशे सोयरेपण जर दोन विंगड धर्मांचे घराब्यामदीं जालें जाल्यार हिन्दू-क्रिस्तावांमदीं एकवट जावंक व्हडलोसो तेंप लागचो ना. फक्त तशें घडणूकांवटेन पळोवपाची आमगेली नदर पवित्र उरपाक जाय.

३) कोंकणी भास आनीक गोंयचे खेरीतपण दवरूंक क्रिस्तांव समाजान जो वावर केला ताची याद गोंयकारांतलो मुखावेल्यो पिळग्यो सदांच दवरतल्यो. तियात्रां, कातरां गायत आपले भाशेचे खेरीत पण ताणीं संसाराक सांगले. मनशाक देख दिवपी गजाली ताणी तियात्रां उदेशीं सांगल्यो. पूण मराठी-मराठी करीत स्वताचे कर्तुत्व शेणोवन बशिल्ल्या हिंदू समाजान हे तांगेले तियात्रांचें माचयेक उणाक लेखली. आयचे हिन्दू कोंकणी नाटककारांचे यत्नांनीं माचयेचे व्हडपण तांगेले समाजाक बेसबरे समजला. तरीपूण क्रिस्तांवाली तियात्रांची माची जाल्यार हिन्दूली नाटकांची माची हो वेगळे चार सामको दिसता. तियात्रांची वेवसायीक माची, नाटकां परस खुब मुखार आसा. पुण बरे-वायट हे कसार खूब फाटीं आसा. थराविक असो व्हड प्रेक्षक हे तियात्रांक आसा. पूण तांची विशय लोकानुसार मांडपाची पद्धत व्हडलीशी मुदार जांवक ना. थंय जर सर्त आसता, जाल्यार एकवेळ दर्जेदार तियात्रा आयज माचयेर दिसत आसली. आयज तियात्रांचे माचयेक हिन्दूले कोंकणी माचयेची सर्त आसा. दोनूय माचयेचे बरोवपी, कटाकार हांचे मजगतीं कलेचें दिवप घेवप जावंक जाय. तशे जालें जाल्यार हांगासरली लोकजिण बदलू येता. मना एक जांवक मागीर तें बऱ्याक पडटलें.

जुलमी पोर्तुगेज राजवटीन, बळयां बाटोवन आमगेल्या समाजाक दोशीं केलो बाटील्ल्या समाजाक पर्थून मूळ धर्मांत हाडपाक आमगेल्या पुर्वजांक तें तेंपार आशिल्ले धर्माविशींचें प्तिशेपणांचे रिती रीवान आड आयले. आनीक ताका लागून समाजाचे जे कुडके जाल्ले ते एक जांवक पावले नात उपरांत आपली सत्ता हांगा सांसणाची उरची हे हेतान दोन धर्मांचे लोकामदीं ते पोर्तुगेजान झगडीं पेटयलीं. दुस्वासाचें ते वेळार पेरील्लें बीं हांगासरल्ल्या

दिवो

दिवो सांडलो एकटो

आमोरेच्या पालवांत

काळी तुडुंब आमोरी

म्हज्या तरण्या मनांत...

तिच्या जुवान दोळ्यांक

... तन्या काळखाचो कांठ;

आनी झुळझुळटा केंसात

मोगरे-न्हंयेचो पाट

तिची सांवळी सांवळ्यांनी

कोरांयली काळखांत;

तूण गंधाळटा मन

पैस पानांत... मनांत

दिवो वांगडो एकटो-

म्हज्या झेमत्या दोळ्यांक;

रंग काळखाचो तिणें

म्हज्या लायलो आंगाक

- आनी सांडलो हांवूय

आमोरेच्या पालवांत;

एकटो जळटा पुन्ना

णिण एकट्या दिव्यांत...

- परेश नरेंद्र कामत

लोकांचे मतिंतल्यान ना जांवक पावले ना. तरी पूण लोकांली, सुटके पयलींचे तेंपावेली कोडसाणेची भावना आयज खुबशी निवळ्या. अशें जरी आमलें तरी जात-धर्माचेर आदारून चलपी सद्याचें राजकारण तें कोडसाणीचें वोख पर्थून पातळायता. शिक्षणाचे नदरेन फुडारील्ल्या गोंयकार समाजान धर्मीक वेगळेचाराक लागून खुबूच मानशीक पिडापीड सोंसल्या. धर्माचे आदारान राजकारण करतल्याचो सत्ता हातसपाचो सुवार्थी हेत जाणा जावनूय बुदवंत गोंयकार हात बांदील्ल्यावरीं उरलो. तांगेली नाडपीन्ना उक्ते दोळ्यांनी पळोवनूय आर जाल्लेवरीं कांयच करपाक पावलो ना. धर्म-जातीचे नांवार आपली सत्तेची भाकरी भाजून घेतल्यांक तांगेली सुवात दाखोवपाची आतां वेळ आयल्या. समेस्त हिन्दू-क्रिस्तांव लोकांनी आतां तरी शाणें जावप चड गरजेचें आसा. ते खातीर आमचे मजगतचो वेगळेचार आतां आमी सोपोवंक जाय. भास आनीक भूंय हांचे उदरगतीची मोख दवरल्यार वेगळेचार चड बेगीन सोंग्तलो. □

म्हाका आवडलेलें कोंकणी पुस्तक— पिसोळीं

● कु. स्मीता गोविंद हेदे
आकें आलत, मडगांव

कोंकणी सरस्पतिच्या दरबारान मानाच्या पाटार बशिल्ली अशीं साबार पुस्तकां आसात. जाचेवरवीं गोंयकार, गोंयचें सैन, संस्कृताय, अस्मिताय हांचें पुराय चीत्र दोळ्यांसामकार उबें रावता. ह्याच कोंकणी सरस्पतिच्या दरबारान आस्पावल्यांत तीं वेगळ्याच रूपकारान नटून, आपल्या खाशेल्या तरेकवार रंगानी भौसाच्या वागेंत भिरभिरपी 'पिसोळीं'... दरएक पिसोळ्याचो रंग वेगळो... छंद वेगळो... पूण भरारी मात खिणान मळव गांठपायेदी.

'पिसोळीं'— डॉ. मनोहरराय सरदेसायांचो काव्यसंग्रह. पयल्याच नदरेन ह्या काव्यसंग्रहान म्हाका ओड लायली. मनभूलवणी पिसोळी काळजांत ठाव मारून बसलीं. बरें काव्य वाचिल्ल्याचें समादान काळजाक लाबलें. एक मात साण खरें— जितलें फावट 'पिसोळी' वाचलीं, तितले फावट तें नव्यानच वाचिल्ल्याचो भाम मनाक जालो. डॉ. मनोहरराय कोंकणींतले एक श्रेश्ठ कवी पूण त्यापरम तांकां लोककवी म्हणून चड सोबत. तांचीं कवनां म्हळ्यार जणू भौसाच्याच काळजांतलीं चिंतनां आनी उत्फरके... दुसऱ्यांच्या जिणेकडेन लागसल्लो संबंद दाखोवपी तीन—चार ओळींची ल्हान—सान कवनां, पूण कितलो व्हड मार आसपाविल्लीं. इल्लीशीं शब्दफुलां पूण तत्वज्ञानां परमळिल्लीं.

कविता म्हळ्यार साहित्यांतलो एक कठीण प्रकार मानतात. कविता ही असो प्रकार जाका वाचन, चिंतन आनी मननाची भोवच गरज आसता. निजाची स्फुरिल्ली कविता ही कसकस उतरल्या नगर रावना.

'कविता !
काळजांतले गर्भ— कूडींतली
देवता,
काळीज दिल्यारच पावता.'

मनोहररायांच्या उतरांनीं तांची कविता म्हळ्यार ही अशी ! जिची मुवात तांच्या काळजांत आसता. हें कवनांतल्यान कविते-विशींचें एक सत्य होलमता. तें म्हळ्यार कसलीय साहित्य निर्मणी

करचेपयलीं दर एकट्यान साहित्याकडे। पुरायेन एकरूप जावन त्याविशीं अभ्यास करूंक जाय नाजाल्यार तातूंत पुरायेन देवक पावप हें कठीणच ! कवीक चड मेकळेपणान उक्तावंक शकना तें ताज्या काळजांत रुजिल्लें आनी खासा ताकाच स्फुरिल्लें अशें काव्य.

स्वतंत्रताय हीं सयळ्यांक प्रीय ! आजमेरेन स्वतंत्रतायेविशीं कितल्याशाच लेखकांनीं कितलेंशेंच बरयलां. ह्या स्वतंत्रतायेविशीं बरयताना प्राणी वा रक्षी हांकाच कित्याक आडवाद मानचे ? ज्या स्वतंत्रतायेविशीं धा पानां बरयल्यार लेगीत उणीं पडत ताज्याविशीं बरयताना रुकत धा उतरां मनोहररायांक पुरो जातात

'तुका सवणीं जाय ?
घरांत पांजरो लांव नाका
पोरमांत झाडां लाय ?

एका उतराचो बदल करून खिणांतच संवसारातलें सर्वकालीन अशे सत्य मांडटना कवी म्हण्टा,

'गिरेस्ताची आवय म्हण्टा,
पोरान कांयच खावंक ना
गरिबाची आवय म्हण्टा,
पोराक कांयच खावंक ना '

चड गिरेस्तकायेक लागून गिरेस्तान जोडिल्लो रोग आनी गरिबीक लागून गरिबाचेंर ओडविल्लो रोग, दोनय एकाच कारणा-खानीर दसर्गें पूण उपाय :

'गिरेस्त म्हण्टा
मूक लागना, वखत दी
गरीब म्हण्टा
मूक लागता, वीख दी.'

गिरेस्त सदांच मुखी नामनाच अशी एक म्हणी आसा. गरि-बाक गिरेस्तांच्या व्हडविकायेची नसाय करपाक उपरपत मेळना आनी ताका उमेदय नासता देखून गरिबाच्या जाग्यार रावन ताच्या गरिबेवशीं ताका दिसपी व्हडविकाय उतरांनीं बांदतना कवी म्हण्टा

‘ दुडू आसूनय
गिरेस्ताक भोगता दूख
हेंच म्हजे गरिबीचें
म्हाका सुख ’

आनी अचकीत गिरेस्तांचें लिपिल्लें दूख कविच्या नदरेक पडटा. हीं कवनां खरेंच मनांक कशी अजापून उडयतात आनी आपल्याच मनांतले विचार कवीन आपल्या उतरांनीं ग्रंथालयांत तें पळोन मन धादोशी जाता.

गिरेस्त मनशांक सगळेच माथ्यार घेवन नाचतात. देखून संवसारांतलें सगळे सुख ताचेकडेन आसा असो भास पळोवपाक जाता तेन्नाच कवी आपल्या उतरांच्या बडयेन पळोवप्यांक जागयता,

‘ गिरेस्ताच्या दुखासारकें
दूख ना,
लोक मोंग करतात
तो आपलो काय आपल्या दुखांचो
हे कळूंक ताका मार्ग ना ;

अशेंच तरेन दुसरेकडेन श्रीमंतीचें वर्णन करताना कवी म्हण्टा :

गिरेस्तांची मडीं कीदें पळेता ?
तांची थडीं पळे ?

मनोहररायांच्यो समाजीक आशयाच्यो कांय कविता तर मनांत घर करून रावतात. समाजांतल्या वास्तवाचें दर्शन कवी सहजरित्या करता.

‘ घरचे जेवण मेळचें
म्हणून लग्न जालों
बायले पोरांक पोसपाखातीर
आतां जोडूंक वेतां ;
भायरच जेवतां !

आयच्या धकाधकीच्या जिणेंत सामान्य मनीस जगांतल्या अशा जिणेचे त्रिव नकसूद उतरांच्या रंगानीं आनीक बरेतरेन रंगोवंक जायत ?

‘ आमीं सदांच
जीव मुठीत घेवन भोवल्या
जीव गेलो
पूण मूठ तशीच उल्ल्या ;

हे मनशाच्या स्वभावाचें मासिक वर्णन ;
जें मेळटा तांतून मनीस केन्नाच सुखी नासता. ताचो आम वाडत आसता देखून अशें घडटा :

‘ शेणिल्लें सोदूंक गेलो
आनी आशिल्लें शेणयल्लें.’

उदकांत रावपाचें आसल्यार नुस्त्याकडेन झगडीं करून चलनात अशें म्हण्टात. जिणेच्या प्रवासान भोन्न-भोन्न स्वभावाच्या लोकांमदीं मिसळटना देखून गरज आसता ती बऱ्या उतरांची नाजाल्यार खिणाखिणाक हजारानी दुस्मानांची भर जिणेन पडूं

येता देखून कवी म्हण्टा,

‘ बरयल्लें उतर सारकें केलें
उलयल्लें उतर तशेंच उल्लें,’

मनशाच्या सभावाचो आनीक एक पैलू उक्तायतना कवी म्हण्टा ;

‘ म्हजें पोट भल्लें

आनी दुसऱ्याची भूक विसल्लो.’ हें आयच्या स्वार्थी मनशांचें उदाहरण.

फुडलो फाटलो विचार करिनासतना जिणेच्या मागविल्यान सुशेगाद चलपी लोक संवसारान कमी ना. कविच्या नदरेचो पैस तांचेमेरेन पावता—

‘ पीक आदींच खालें
आतां रोयतां
उदक आदींच पिल्लें
आतां बांय खणटां.’

दोन ओळींच्या आदरान कवी आनीक एक सत्य-स्थिती मुखार दवरता.

‘ जित्याक रावपाक कितले हाल
मेल्ल्यांक मात ताजमहाल.’

मनशांच्या भोन्न भोन्न सभावाचेर बोट दवरपी कवीचे मन मदींच मोगाच्या रंगान धूंद जावन म्हण्टा :

‘ आपय नासतना
आयली
देखून
सांगनासतना गेली.’

तशेंच सोशिल्ल्या दुखान उतरां भिजयतना कवी म्हण्टा,

‘ हांवें तुका विसरचें न्हय
अशें तुका दिसलें
देखून तुवें म्हाका
इतलें दूख दिलें.’

हीं नकसूद उतरां मनांतल्यान सरळ काळजांत देंवन थंयच उरपी अशीं.

जिणेंतले तरेकवार खीण जपून दवरचे अशें कोणाक दिसना ? प्रत्येकजाण आपल्याक तांकत ते प्रमाण ते जपपाचो यत्न करता. पूण कवीची तरा ती तर आगळीच...

‘ उतरांनीं गुंथले खीण
तीच म्हजी जीग.’

जिवीत खंय कोणाक सदांच सांगात दिता ? देखून

‘ जिवीत म्हजें सल्लें
जिवितांतले रिते खीण
उतरां जावन उल्लें’

अशें म्हण्टना उतरां उतरांनीं जिवीत जगपी कवीचो दिश्टावो जाता.

‘ पिसोळीं ’ म्हळ्यार फूलपाखरां... भुरग्यांसावन
(पान ४० पळयात)

गोंय आनी दूरदर्शन

● गिरीश व्यंकटेश भट
काशीवाडो, फोणे

‘वाशिग पावडर निर्मा ऽ वाशिग पावडर निर्मा ! दुधसी सफेदी निर्मा से आये ! रंगीन कपडे पलभर में धुलाएँ !! वाशिग पावडर निर्मा ऽ ऽ’

‘वाप् रसगुल्ले ऽ बासु रसगुल्ले ऽ ऽ इन्स्टंट रसगुल्ले !!’
‘मम्मी मेरे दोस्तोंके लिए’ ‘और मेरे लिए भी !’ ‘मैं तो घर में बनाया हुआ खाना ही मेरे बच्चों को देती हूँ !!’

चित्रहार, साप्ताहीकी वा रातच्या लोकप्रिय धारावाहीका पैली गोंयच्या दूरदर्शन संच आशिल्ल्या चडशा घराघरांनी आनी सार्वजनिक स्थळांनी चाटे पावलार जायराती आयकूंक आनी पळोवंक मेळटा आनी टी. व्ही. भोवतणी सध्देन कोंडाळें करून बशिल्ली कार्यक्रम मागी घरकान्न खंयचो शाबू वापरचो वा शाळेंत वचपी भुरगें कसलें खाण आवयक करपाक सांग्ते तें थारायता. मागीर ती मिरामारच्या पॉस बंगल्यात मोव सोफासेटार बशिल्ली लक्षाधिजाली वायल आसं वा फोणेंच्या एकाद्या झोपडपट्टींतल्या खोपेंत बशिल्ले, कामगाराचें नाकपुसपी भुरगे. इतलो दूरदर्शनावेल्या जायरातीचो आनी त्या प्रसारित करपी दूरदर्शनाचो प्रभाव लक्षाधिजां साकून, शिक्षाधिशमिरेन, सुशिक्षितांसाकून अशिक्षितामेरेन आनी शारांतल्या फळांटांत रावप्यापासून खेड्यांतल्या मातये घरांत रावपी शेतकारार थांय पडला. आमी किदें खावचें, कसले कपडे, नित्याच्या गरजेच्या तेल, शाबू सारक्यो वस्तू वापरच्यो वा एकठांय साठयिल्ल्या पैजांतल्यान टी. व्ही. फ्रीज वा स्कूटर हाडची. हे टी. व्ही. ताजेर प्रसारित जावपी जायराती थारायतात. आनी मागीर प्रत्येकजाण आपल्या पैजाच्या ताकी प्रमाण त्यो पुराय करपाचे प्रयत्न करतात. आनी जांका तें अजिबात जक्य ना ते असंजुश्ट रावतात वा कल्पना मुख तरी भोगून घेतात ! मनशाच्या जिवितांतल्या दर खिणाचेर प्रभाव घालपी ह्या दूरदर्शनाच्या दर कार्यक्रमाविश्यांत नियोजनपूर्ण प्रभावी, चोखंदळ, ज्ञान आनी मनोरंजन करपी आनी एकूण मनीस, समाज आनी देशाक सर्वांगीण विकास, समृद्धी आनी मानसिक परिपक्वतेच्या मार्गान व्हरपी कार्यावळी सादर करप हें ह्याच खातीर आश्या इलेक्ट्रॉनिक युगांत गरजेचें जावन पडलां.

आमकां भुरगेंपणात राजांच्यो, जादूच्यो गोष्टी वाचपाचें पिसें आशिल्लें. तांतूल्ली एक गोष्ट याद जाता. एक तांबड्या दोळ्याचो, लांब खाडाचो, पीस आशिल्लो फेटो बांदिल्लो उंच,

हाडकुळो जादूगार आसता. ताच्या हातांत जादूची कांडी आनी हातांत जादूचो गुळो ! तोंडातल्यान मंत्र पुटपुटत, भेदक डाळ्यांनी गुळ्याकडेन पळेत तो मंत्र पुटपुटता आनी त्या गुळ्यांत पैली घुंगट दिमपा लागता, मागीर तो सांगता ती स्थळां वा व्यक्ती पैली धूसर आनी मागीर स्पश्ट दिमपाक लागतात. पुराय पृथ्वी वयल्यो आनी विश्वांतल्यो खंयचोय गोश्टी ताका एका खिणांत दिसतात. आमकां असो गुळो खरोच आसा आनी आमकां तो मेळचो अशें दिसतालें ! असो गुळो नासलो तरी चौकोनी जादूची पेट पयलीं ‘लव्ह इन टोकीयो’ सिनेमांत पळयली. उप्रांत कळें की ताका दूरदर्शन का टी. व्ही. म्हणतात आनी अशें दूरदर्शन केंद्र दिल्लींत आसा. उपरांत १९७२ त मुंबय दूरदर्शन केंद्र सुरू जालें. १९८२ त आशियाडा निमतान गोंयांत दूरदर्शन आयलें आनी तेंवूय रंगीत. ह्या वेळार चडशे गोंयकार पयल्याच खेपेक दूरदर्शन आनी ताचे कार्यक्रम पळयत आशिल्ल्यान तांतूत नवलाय आनी आकर्शण आशिल्लें तांतूत गोंयची दर मनशी येगावळ चड. आनी व्हड प्रमाणांर गोंयकार साक्षर आशिल्ल्यान रोकडेच शारांनीच आनी गांवांनीच न्हय तर गल्लींनी आनी वाड्यानी टी. व्ही. आनी ताचे कार्यक्रम लोकांचे संवेद्ये जाले.

जेन्ना मंत्रय केंद्रावेल्यान कोंकणी आनी गोंयच्या कलाकारांचे कार्यक्रम प्रक्षेपित जाताले तेन्ना ताका कांय मर्यादा पडताल्यो. हो कार्यक्रम फकत १५ मिटाचो. तोवूय पंद्रा दिसातल्यान एकदां जातालो. आनी चडश्या मुलाखती वा कोंकणी गातां इनलो पुरतोच आसतालो. हातूंतले कलाकार चडशा वेळार मुंबयचेच आनी तांचो आनी तांच्या कार्यावळीचो दर्जो जायते वेळा कमी पांवड्याचो आसतालो आनी ताका लागून कोंकणी भास आनी गोंयच्या कलाआनी सांस्कृतिक परंपरेविशीं विटंबना आनी हाशें जायते वेळां जाताले आनी ताका लागून ताच्या ताकीविशीं दूरदर्शन प्रेक्षकांत आनी चड करून बिगर कोंकणी भाशिकांत गैरसमज आनी अवमूल्यन जातालें. जायते खेपे बशिल्लो आनी वळवीच्या जारार कार्यावळीं मेळताल्यो आनी उंचेल्या दर्जाच्या कलाकारांचेर अन्याय जातालो, हाज्या भायर तीन चार म्हन्यांनी एकदां शेनवारच्या प्रादेशिक सिनेमात कोंकणी चित्रपट पळोवपाक मेळटालो कोंकणी प्रक्षेपण इतले पूण तेंच सिमित उरिल्ल्यान ताज्या

प्रेक्षकांचीय भूक भागता आशिल्ली.

१९९० त पुरोगामी लोकशायी आघाडीचें सरकार सत्तेर आयलें आनी ताणी पणजे दूरदर्शन केंद्र गोंयच्या खातीर सुरू केलें. ताजो वेळ अर्दवरूच दवरिल्लो आसलो तरी तो गोंयची राजभास आनी गोंयकाराली आवय भास कोंकणी खातीरूय पुरायेन राखून दवरून दूरदृष्टीचें धाडसी आनी अभिनंदनास्पद पावल घाले. ह्या वेळार पुराय गोंयकाराच्यो आनी कोंकणी मोगी प्रेक्षकांच्यो व्हड अपेक्षा, अपुरबाय आनी उत्सुकता आशिल्ली. त्याच वेळार एकदम अयुष्या वेळांत हें केंद्र सुरू जाल्यान पैशांचो, अत्याधुनिक साधन सामग्रीचो उच्च दर्जाच्या तंत्रज्ञांचो कलाकारांचो, कामगारांचो, सुसज्ज स्टुडिओ आनी प्रक्षेपण क्षमतेचो, अणभवाचो उणाव आसतलो आनी हें सगळें जाग्यार घडपाक मात्सो वेळ वतलो हेंवूय लोकांनी गृहित धरिल्लें. पूण ल्हवू ल्हव हातूंत सकारात्मक सुदारणा जावन जागतिक दर्जी नासलो तरी देशांतल्या हेर दूरदर्शन केंद्रांचो दर्जो गोंयच्या नोज कलागुणांच्या नेटार मेळोवन दितलें अशी रास्त अपेक्षा आनी खात्री आसली. सुरवातेक फकत कांतरा आनी हेर कमी दर्जाचीं गितां आनी अनाकर्शक तंज नाशिल्यो मुलाखती वा वेळ भरून काडपाक मुंबय केंद्रान निर्माण केल्ले कार्यक्रम दाखयले तरी लोकांनी ते सोसून घेतले. उपरांत बायलांचे, भुरग्यांचे खेळ आर्थिक राजकी मळावेले, तरनाट्यांचे, लोक कलाकारांचे, शास्त्रीय संगीत वाद्यांचेर, कार्यक्रम सुरू जाले, हांतूंतल्या जायत्या कार्यावळींचे लोकांच्या मागण्याशिवाय पुनःवितरण जातालें, हे मला नविन आशिल्यान चुको जाताल्यो. एका वर्सानंतर आनी वैशिष्ट्यपूर्ण बदल घडून आयले.

कांय आकर्शक भुरग्यांच्यो कार्यावळी निर्माण जाल्यो. नव्या प्रतिभावान गायक, वादक कलाकारांक आपले कलागुण लोकांक दाखोवपाची संद मेळी. जागर, गोफ, घोडेमोडणी, देखणी सारक्यो लोककला पळोवपाची संद जायत्या लोकांक पयल्याच खेपे मेळी. जातीय आनी धार्मिक ऐक्य, बायलांचे प्रस्न, आरोग्य, अर्थसंकल्प, वेचणुको, ग्रामिण उद्योग सारक्या म्हत्वपूर्ण प्रस्नांचेर भासाभास आनी नविनतम माहिती लोकांक पळोवपाक मेळी. प्रसिद्ध कोंकणी साहित्यिक लक्ष्मणबाब सरदेसाय, स्वातंत्र्य सैनिक डॉ. पुंडलीक गायतोंडे गायिका अंजनीबाई लोलयेकार सारक्यानी केल्ले कश्ट, मेळिल्ले अणभव लोकांक कळून आयले. अजित कडकडे, शोभा गुर्तु, प्रभाकर कारेकार, जितेंद्र अभिशेकी सारक्या राष्ट्रीय पातळीच्या कलाकारांक पळोवपाक मेळें. अशी प्रसिद्धी मेळपाचें भाग्य जांका मेळूना अशे पूण निश्ठावंत आनी उंच दर्जाचे कलाकार आनी तांचो कला प्रेक्षकांमुकार आयली. संशय कल्लोळ सारकीं दर्जेदार नाटकां, जैत, आवय सारकीं टेलिफिल्मा, रान सुदरी सारकीं संगीतीका निर्माण जाली.

पूण ह्याच वेळार वशिल्याचे नेटार सामान्य दर्जाच्या लोकांक कलाकार म्हणून फुडें हाडपाचे प्रयत्न, धालो; मांडो लोकगितांचे कंटाळवाण्यारितीन केल्लें प्रक्षेपण, सामान्य लोकांच्यो तशेंच व्हड कलाकारांच्योय अनाकर्शकपणान घेतिल्ल्यो मुलाखती, दोशपूर्ण

निवेदन, मेट्रल लायब्ररी आनी हेर विशयांचेर काडील्ले भाशिक, निवेदनाच्यो, तंत्राच्यो आनी हेर चुको आशिल्ले माहितीपट, सरभोवतणी सारक्या कार्यक्रमांत दिसपी फक्त मंत्र्यांचीय आनी तांच्या कार्यावळीची वीट येवपासारखी प्रसारणा हाका लागून प्रेक्षकांच्या सोशिकपणाचोय अंत पळयलो.

ह्या सगळ्या कार्यावळी विशयांत लोकांनी, वर्तमानपत्रांच्या समिक्षकांनी, कलाकारांनी आपलीं बरी वायट मतां मांडली. अपेक्षा आशिल्ली की दूरदर्शन हांची योग्य ती दखल घेवन कार्यावळींनी सुदारणा घडोवन हाडतलें. आत्मनिरिक्षण करतलें. पूण उमथ्या कळशार उदक, उलट एक वर्साच्या कार्यावळीचो नियाळ घेतना दूरदर्शनान आमी अशे कार्यक्रम केले, तशे कार्यक्रम केलें अशीं आत्मफुशारकीचीं उतरां काडून आपलो फाट आपल्यानूच थोपटून घेतल्या.

दूरदर्शनाच्या एका वर्साच्या कार्यावळीचो त्रयस्तपणान आढावो घेतल्याउप्रांत अशें दिसून येता की अपेक्षित दर्जो गांठपाखातीर खूण प्रवाणांत बुनयादी सुदारणा करपाचि गरज आसा. हे बदल वेगवेगळ्या मळांचेर आशातरेन जावपा जाय.

१. पणजे दूरदर्शन केंद्राचो मुखेल अधिकारी, हेर पदाधिकारी आनी कर्मचारी वर्गाची निवड करतना तों गोंयचो वा गोंय, गोंयचो संस्कृतय लोकपरंपरा, सैम, लोक ह्याविशीं जाणविकाय, मोग आनी अभिमान आशिल्लो आसतलो हाजेर कटाक्षान भर दिवपा जाय. गोंय दूरदर्शनचे कार्यक्रम चडांतचड आकर्शित करपाखातीर तळमळ, धडपड, दुरदृष्टी आनी नियोजनपूर्ण कार्यक्रम तयार करपी कर्मचारी वर्ग आसप गरजेचें आसा. दूरदर्शन तंत्र, कला, कॅमेरा संगीत सारक्या दर मळार सुर्वेक हेर केंद्रावेल्यान कुशल तज्ञांक मुखेल म्हणून हाडून स्थानिक कर्मचाऱ्यांक ६ म्हैने वा वर्सांचे प्रशिक्षण दिवपा जाय. आधुनिक सुदारणांची माहिती आनी अणभव मेळपाखातीर हेर व्हड दूरदर्शनकेंद्रार स्थानिक कर्मचाऱ्यांक प्रशिक्षणाखातीर धाडपा जाय.

२. कार्यक्रमांत सुदारणा घडोवन हाडपाखातीर गोंय सरकार आनी दूरदर्शन केंद्रान राज्यपातळीर नामवंत संगितकार, नाटककार, चित्रकार, लोककलाकार, लेखक, शेतीतज्ञ, वैज्ञानिक, उद्योग, शिक्षण, अर्थशास्त्र, सिनेमा, खेळ ह्या क्षेत्रांतल्या तज्ञांचे सल्लागार मंडळ नेमपा जाय आनी तांच्या सल्ल्याप्रमाण योग्य बदल घडोवन हाडपा जाय.

३. हेर व्हड केंद्रांत आसात तशो बाह्य चित्रिकरणाच्यो, संगीत ध्वनीक्षेपण, स्टुडिओ चित्रिकरण, सेटींग्स विभागांत अत्याधुनिक तंत्र आनी हेर सोयीसुविधा उपलब्ध करून दिवपा जाय. सुयोग्य मानधन आनी हेर आर्थिक निधीची व्यवस्था जावपा जाय.

४. प्रत्यक्ष कार्यावळींत वेगवेगळ्या मळावेल्यो सुदारणा अशो जावपा जाय :

१) दिपाजी राणे, जिवबादादा केरकार, भाऊ दाजी लाड, केसरबाई केरकार, दिनानाथ मंगेशकार, शणै गोंयबाब सारक्या-जागतिक मळांचेर. नाट्य, संगीत, साहित्य, खेळ, विज्ञान, राज-

नती, समाजसेवा सारक्या क्षेत्रांनी गोंयचे नांव, किर्ती शिखराचेर पावोवपी गोंयकारांच्या जिविताचें, तांचो जल्म, कौटुंबिक पार्श्वभूमी, जल्मगांव त्यावेळावयली सर्वांगीण परिस्थिती, तांचो संघर्ष, मेळिल्ले यश तांणी वेगवेगळ्या मळार केल्ले कार्य. आमच्या काळांत ताजे महत्त्व हाची माहिती दिवपी जिवीत पण निर्माण करून तो केंद्रार आनी गांवागांवानी दाखोवपा जाय. आपल्या संग्रहांत दवरपा जाय.

२. राष्ट्रीय पातळीर किर्त मेळयल्ल्या आनी जिवीत अशिल्ल्या नामनेच्या सौ. किशोरी आमोनकार, जितेंद्र अभिगेकी, मारियो मिरांडा, लक्ष्मण पै, दिलीप सरदेसाय, मनोहरराय सरदेसाय, जन. एस. एफ. रोद्रीगीश सारक्यो गोंयकारीच्योय मुलाखती चित्रित करून दुरदर्शनचेर वितरावपा जाय आनी ताजो संग्रह करून दवरपा जाय. तातूंत तांचो जल्म, भुरगेपण, कौटुंबिक फाटभूंय, शिक्षण, विशिष्ट मळार मेळयिल्ले प्राविण्य, आयिल्ल्यो अडचणी, मेळिल्ले यश, अणभवचे भांगर, जिवीतांतले प्रसंग, नव्या पिढीक करपाचें मार्गदर्शन हाचें चित्रिकरण करपा जाय.

३. इतीहास : गोंयचो सांस्कृतिक, भुगोलीक, राजकी, धर्मिक इतीहास, म्हत्वाच्यो ऐतिहासिक विशयाचेर चर्चा, परि-संवाद, अध्यास पूर्ण व्याख्यान, 'क्वीज स्पर्धा' प्रसारित करपा जाय.

४. सैम आनी भुगोल : गोंयचो सैम तांतूले पशु, पक्षी, झाडां, दोंगोर, न्हंयो, वेळो ताजी वैशिष्ट्यां सांगपी कार्यावळी आनी माहितीपट तयार करपा जाय. सैमाच्या राखणेखातीर येवजण्यो गोंयची भौगोलीक माहिती हाजेर कार्यावळी घडोवपा जाय.

५. शैक्षणिक : शैक्षणिक मळार जागृताय हाडपाखातीर शिक्षण क्षेत्रांतल्या आधुनिक प्रगती आनी घडामोडी विशीं तज्ञांचे परिसंवाद घडोवपाजाय. भुरग्यांखातीर शैक्षणिक कार्यावळी, प्रौढ साक्षरता चळवळ, विद्यार्थी, शिक्षक आनी हेर संशोधकांची आंदोलनां, प्रस्नमंच अश्यो कार्यावळी तयार करपा जाय.

६. साहित्य : गोंयच्या प्राचिन साहित्याचो इतिहास आनी ताचो नियाळ, वर्तमान काळांतल्यो साहित्य चळवळी आनी ताजा-फुडार हाजीं माहिती दिवपा जाय. जागतिक साहित्यांतल्यो घडामोडी, प्रकाशित जावपी वैशिष्टपूर्ण पुस्तकां लोकांमुकार दवरपाक जाय. साहित्यक परिसंवाद साहित्यातल्या महत्वाच्या प्रसंग विशयाचेर, कथा कथन, कविसंमेलन मुलाखती, एकांकीका लेखन-स्पर्धा घडोवन हाडपा जाय. नाट्य, संगित : प्रसिद्ध नर्तक, गायक, वादकांचे कार्यक्रम सादर करपा जाय, प्रसिद्ध कोंकणी एकांकीका आनी नाटकांचे तशेच हेर भाशांतल्या नाटकाचे, कला अकादमी स्पर्धेंत जैतिवंत जाल्ल्या एकांकीका नाटकांचे प्रयोग सादर करपा जाय. प्रसिद्ध कथा-कादंबरीचेर आधारित मालिका, काव्यकवितांचेर आधारित संगितिका, निर्माण करपा जाय.

७. राष्ट्रीय जागतिक घडामोडी : वेंचणुको, देशाची

आर्थिक परिस्थिती, युगोस्लाव्हिया- रशियांतली लोकशाय आंदोलना, दक्षिण आफ्रिकेंतली वर्णभेद विरोधी चळवळ इराक- कुवेत युद्ध आनी ताजे परिणाम जपानांतलो आर्थिक परिस्थिती जर्मन एकीकरण आनी परिणाम सारक्या महत्त्वपूर्ण राष्ट्रीय आन जागतिक घडामोडीची माहिती, चर्चा, लोकांचो वर्तमान पत्रांच्य प्रतिक्रिया हाचे प्रसारण करपा जाय.

८. संशोधनात्मक कार्यक्रम : 'सत्र की परछाईयां' सारक सत्य संशोधनात्मक कार्यावळ, राजकीय, शासकी मळावेल्यो व्यक्ती आनी अधिकारी, वेगवेगळ्या सार्वजनिक मळावेल्यो प्रमुख हीचे वळ सामान्य लोकांचे प्रस्न तक्रारी आनी ताज्यो जासो, भ्रष्टाचार लांबलचपत, गुन्हेगारी ह्या विशयांचेर सत्य स्फोट करपी स लाईट धर्तीचेर कार्यक्रम घाडसान आनी निपक्षपातीपणान साद करपा जाय उदा. नायलॉट ६६, कोंकण रेल्वे, मांडवो पूल शेतक जमिनीचे रूपांतरण सारके विशय मांडपा जाय.

९. कामगार चळवळ : कामगारांचे प्रस्न, तांची आंदोलन हे प्रस्न सोडोवपाखातीर उपाय हाजेर कार्यावळी तयार करपा जाय कामगारांचे कौशल्य वाडोवप, आर्थिक उत्पादनांत वाढ प्रशिक्षण आरोग्य, सोयी सुविधा हाजेर मार्गदर्शन करपा जाय. जागति मळावेल्यो कामगार क्षेत्रांतल्यो घडामोडी, कामगार चळवळीच इतिहास हाजें विश्लेषण जावपा जाय.

१०. शेती, बागायती : चडश्या गोंयकारांचो पारंपारिक आन मुखेल वेवसाय म्हळ्यार शेती आनी बागायती. हातूंत उदरगत आनी स्वयंपूर्णता हाडपा नदरेन कार्यावळी तयार करपा जाय गोंवांतल्या ह्या व्यवसायाची फाटभूंय, इतीहास, तांतूले फायदे लुकसाण, तांतून आयज मेरेन घडून आयिल्ले बदल, सादीक विकास- ताचे फायदे-तोटे ह्या वेवसायाचो फुडार ह्या विशयां माहिती दिवपा जाय. ह्या व्यवसायांत फुडें आयिल्ले आधुनिक तंत्रज्ञान, बी-बीयाणां, खतां, संशोधन-प्रयोग, देशाचो आन जगांतलो मादिल्लो शेती विकास हाजेर कार्यावळी तयार करपा जाय. शेतकारांचे प्रस्न, व्यवसायांतले अणभव हाचेर मार्गदर्श करपी मासामाप घडावन हाडपा जाय.

११. आर्थिक आनी उद्योगीक मळ : भारताची आयच स्थिती अर्थीक स्थिती सुदारपाखातीर घेतिल्ले उपाय, ता समाजाचे विविध घटकांचेर परिणाम, जागतिक बँक, नाणेनिधी हांचे कार्य, ह्या मळावेल्यो म्हत्वाचो जागतीक घडामोडी विकासवशील राष्ट्रांचेर रिणाचे परिणाम हांचो माहिती दिवपा जाय. उद्योगीकरणाचो इतीहास, ताच्यान निर्माण जाल्ले प्रस्न मेळिल्ले फायदे, तांतून घडिल्ल्यो यांत्रिकीकरण, कंप्युट इलेक्ट्रॉनीक सारक्यो क्रांती लोकांमुकार मांडपा जाय. जपान जर्मनीन सादील्लो आश्चर्यजनक उद्योगीक विकास, ताच्या कारणा विकसित राष्ट्रांकडल्यान, मागाशिल्ल्या विकसनशील राष्ट्रां जावपी गळचेपी आनी लुटमार. भारताची आश्वी औद्योगिक विकासाचो टप्पो, अडचणी उपाय, फुडार हाचेर चर्चा जावपा जा.

ोजगार, प्रदुर्गण, उत्पादन, विक्री, कच्ची माल- भांडवलाचे प्रस्न, व्या उद्योगांक मार्गदर्शन करपी कार्यावळी घडोवन हाडपा जाय. दुराष्ट्रीय उद्योगाचे आनी व्हड उद्योगाचे तोटे, ल्हान आनी तामीण उद्योगाचे फायदे, हस्तकला पुर्नजिवीत करपाखातीर उपाय शोकांमुकार मांडपा जाय.

१२. बायलांचे प्रस्न : ह्या कार्यावळींत प्राचीन पराक्रमी बायलांचो आनी ताणी केल्ल्या कार्याचो इतीहास. पैलीचे काळांतले शालविवाह, अंधश्रद्धा, परंपरा-रितिरिवाज, निरक्षरता सारके प्रस्न आनी आयच्या काळांतले, हुंडो, समाजद्रोही शक्ती कडल्यान प्रमुखितता, बेकारी, कुटुंबांतले आनी समाजातलें स्थान ह्या सारके प्रस्न, त्यो सोडोवपाखातीर उबारिल्ल्यो चळवळी, तांतून आयजमेरेन मेळील्लें यश, ताजे फायदे-तोटे, आयच्यो वेगवेगळ्या नळावेल्यो घडाडीच्यो बायलो- तांच्यो मुलाखती, अणभव, कार्याची माहिती लोकांमुकार हाडपा जाय. उदा. संगितात लता मंगेशकार, साहित्यात अमृता प्रितम, खेळांत पि. टी. उषा, राजकारणांत अंबवीनो मागरिट थॅचर, चित्रकलेंत प्रफुल्ला उहाणकर आदी.

१३. प्राचीन लोककला : लोप जायत वचपी प्राचीन अमूर्त्य लोककला, लोकसंगीत, लोकवेद, ग्रामिण हस्तोद्योग- उदा. लोककाण्यो, म्हणीं, लोकगीतां, दशावतार, पेरणी-जागर, रणमोलें, पुमट, शेनाय सारकी वाद्यां हांचो विनाश आडावन, पुर्नजिवीत करून संवर्धन करपा खातीर विशेष प्रयत्न करपा जाय. तांचा प्राचीन इतीहास, आयची स्थिती, अडचणी सोडोवपा खातीर उपाय संवर्धनां खातीर मार्गदर्शन हाचेर चर्चा सादर करपा जाय. तांका प्रोत्साहन दिवपाखातीर लोककला स्तीं, माहितीपट, कलाकारांच्यो अणभव सांगपीं मुलाखती चित्रित करपा जाय.

१४. खेळ : प्राचीन खेळांची परंपरा आशिल्ल्या गोंयची आनी पर्यायान भारताची आयची स्थिती समाधानकारक ना. हातूंत उदरगतीचो तेंगशी गांठपाखातीर विशेष कार्यावळी तयार करपा जाय. प्राचीन खेळांचो इतीहास, तांतून सादिल्लीं उदरगत, आयज तांतूत फाटीं उरपांची कारणां, तें यश परतें मेळोवपाखातीर उपाय हाचेर परिसंवाद घडोवपा जाय. जगाच्या क्रिडामळार भारताचो उज्ज्वल फुडार घडोवपाखातीर क्रिडातज्ञांच्यो, क्रिडापटूच्यो अणभव सांगपी, मार्गदर्शन करपी मुलाखती, क्रिडा चळवळी, अत्यानुनिक सुविधा आनी प्रशिक्षण, नामनेच्यो स्पर्धा हांची माहिती आनी प्रत्यक्ष प्रसारण सादर करपा जाय. भुरग्यांत खेळा आवड निर्माण करपाखातीर खेळांचेर प्रश्नमंच सारके कार्यक्रम सादर करपा जाय.

१५. वर्साच्या कार्यावळीचो नियाळ : वर्सभराच्या कार्यावळीचो नियाळ करतना दूरदर्शनात आत्मसंतुष्ट रावून आपलीच फाट थोपटून न घेता, लोकांची कार्यावळीं विशीं पत्रां, मतां, तक्रारी, कलाकारांचे-तज्ञांचे बरे वायट अणभव, मार्गदर्शन वर्तमान पत्रांतलो अभिक्षणां हाचीय गंभीरतायेंत दखल घेवन त्याप्रमाण सुदारणा घडोवपाखातीर सतत कार्यरत आसपा जाय. दूरदर्शनाच्या कार्यक्रमाचेर चर्चा घडोवन हाडपा जाय.

१६. रोखड्योच हातांत घेवपाच्यो कार्यावळी : कोंकणीतली १० मिनिटांची वातमीं पत्रां सुरू करपा जाय. प्रेक्षकांच्या पत्रांक जाप दिवपाची कार्यावळ, कोंकणी सिनेमाच्या पदाचेर विवगीत पद्धतीचो कार्यक्रम नामनेच्या गायकांची नाट्यगितां भावगीता, हेर केंद्रावल्या वऱ्या कार्यावळींचे अनुवाद, म्हत्वाच्या विशयातलें माहिती उद्योगीक आनी हेर मळावेल्यो कोंकणी जायराती ह्यो कार्यावळी रोखड्योच हातांत घेवपा येतात.

गोंय ही कलाकारांची नर रत्नाची खण आसा. फकत तें सोडून काडपाखातीर रत्न पारखी जावपाची गरज आसा. एकनिश्ठेन, विकटोन, परस्पराचे मतभेद पयस दवरून, एकवटान आनी गोंयच्या अभिमानान प्रयत्न केल्यार 'गोंय दूरदर्शन' विशिश्ट स्थान मेळोवपा वरोवरूच 'सत्यम शिवम सुंदरम' हें आपलें ब्रीद कायम राखताना गोंयच्या आनी गोंयकारांच्या उदरगतींत उल्लेखनीय वांटो उखलपा शकता.

-✱-

पिसोळीं

(पान ३७ वयल्यान)

जगण्यां कलेगीन भावपी. हीं पिसोळीं ल्हानसान खरीं पूण कवीच्या मनाक पुरायेंन उक्तावपी... वाचतल्यांच्या काळजाक सुखावपी. नकसद उतरांनीं, आगळेच खूबीन उक्तायल्लीं अशीं हीं कवनां. तांची याद ही दवरची पडना. ...ती आपूणशीच उरता. कवीच्या उतरां कणकणी जाणवता तें म्हळ्यार अणभवाची पक्कताय गांठीक आमच्या कवनांच्या रूपान भौसाचेच विचार भौसामुखार उक्तावप चड प्रभावी थारता. अशीं हीं मनोहररायांचीं पिसोळीं जीं वाचता तितलीं आनी विचेविशीं बरयतां तितलें थोडेंच ! साहित्य अकादमीच्या पुरस्काराचो मुकूट माथ्यार खोवन आपल्या सोबित-कायेंत अदीक भर घालपी अशीं. अर्थात उपाट भरिल्ल्यो आनी काळजाक हात घालपी अप्रूप कवनांनीं भरिल्लीं 'पिसोळीं' म्हळ्यार कोंकणी सरस्पतिच्या दरवाराक लाबिल्लें एक पागणच म्हळ्यार अतिताय जावंचीना.

-✱-

दोळे

क्रिदेच उलयनासताना येयले दोळे भरोन
गोवराची घरां स्थिरले दोळे वचोन
येयले दोळे भरोन संसार हो नागड्यांचो
ती कोण ती मेली जळोन भाजोन
गोवरान ल्हान भुरगे दोळे येयले भरोन
मोनें जाला रान सगळें भयभीत गांव तेन्ना
काळोख पियेत म्हजे येयले दोळे भरोन

- निळकंठ द. एकावडे

Directorate of Education

Educational Development in Goa

1.

on Liberation	No. of Institutions		Enrolment		Teachers	
		To day 1900	On liberation	To day	On liberation	To day
Primary	476	1250	53607	107216	1206	3904
Middle	—	436	—	84840	—	2453
Secondary	95	329	9260	68064	321	2443
Hr. Secondary	1	39	921	16812	40	673
College (General)—		15	—	9833	—	466

2. Marching towards achievement of 100% universalisation of Elementary Education by 1995.
3. Liberal provision of scholarships, freeships, book grants and other incentives to a large number of economically backward students, girl students, SC/ST students etc. in order to check stagnation and dropouts.
4. Library movement— By 1995 every village Panchayat will have a village library. Taluka libraries are opened in all Talukas to encourage reading habit among the students, youths and adults.
5. Emphasis on Vocational and Technical Education in order to encourage self employment and increase in employability in private firms.
6. Note-books sold at concessional rates to students through schools, Co-operative societies and Sahakari Bhandars.
7. Mid-day meals being provided to 20,000 children in Primary Schools.
8. Free supply of text books, note books, raincoats, uniforms, etc. to the poor and needy students in the rural areas so as to achieve 125% enrolment in elementary schools and help in achieving 100% literacy by 1992-93.
9. Government is marching towards achieving 100% literacy in the next 2-3 years. Literacy percentage even in backward talukas like Cannacoe, Sanguem, Sattari, Pernem, etc. is 80% in the age group of 15 to 35 years and 70% in the age group of 0 to 100 years as per the survey conducted in March 1989.
10. An Institution known as District Institute of Educational Training has been established at Porvorim in order to upgrade the training programme of pre service primary teachers.

FUTURE PLANS

1. Establishment of a Sainik School in Goa.
2. Upgradation of State Institute of Education into a State Council of Education Research and Training.
3. Upgrading the taluka level administration and complete decentralisation of power at Zonal and Taluka Level.
4. Strengthening of inspectorate at Zonal and Taluka level in order to provide regular and effective training and supervision to the teacher at all levels upto Higher Secondary level.
5. Provision of liberal grants and buildings loans to private schools.
6. Incentive grants to the private Secondary Schools in order to encourage healthy competition among Government schools.

Directorate of Education
GOVERNMENT OF GOA
PANAJI-GOA

कोंकणी प्राथमीक शिक्षणातल्यो गरजो

● निळकंठ हळर्णकार
दवर्ली, नावेली.

शिक्षण म्हळ्यार ज्ञान अशें जाणकार लोक म्हणटात. कारण शिक्षणांत ज्ञानाचो अंतर्भाव आसता हें खरे. पूण फक्त ज्ञान म्हळ्यार शिक्षण ही कल्पना अपुरीच आसा. ज्ञान म्हळ्यार आदारणपणान बुद्धिमत्ता, विद्वत्ता अशें मानले जाल्यार आयज माजांत आमकां अशें कितलेशेच लोक दिसून येतात की, जे खूब बुद्धिमान विद्वान पंडित आसून लेगीत तांचे आचरण शुद्ध प्रामाणिक, अतिविक नासता. चारित्र्य बरे नासता आनी म्हणूनच तांचेकडेन कतलीय विद्वत्ता आसली जाल्यार लेगीत तांका सुशिक्षित मानप हें गारकें न्हय. खरे म्हळ्यार शिक्षणातल्यान बौद्धिक विकासोबरोबरच मानवात्मक आनी नैतिक विकासच जावंक जाय. **शिक्षण म्हळ्यार व्यक्तिमत्वाचो सर्वांगीण विकास.** प्रत्येक प्राण्याच्या आंगांत जन्मजात एक सुप्त रुपांत मानसिक शक्ती आनी प्रवृत्ती आसतात. त्यो भुरग्यो करून तांका चालना दिवप योग्य ते वळण दिवप आनी तांचो जाय तसो विकास घडोवप म्हळ्यार शिक्षण. विद्यार्थ्यांच्या ज्ञान, बुद्धी, विचार, कल्पना, संशोधन, जिज्ञासुवृत्ती, क्रियाशीलता, धृष्टीयता, सौंदर्य, दृष्टी, सहृदयता ह्या तरेकवार शक्तींचो विकास घडोवन तांतुंतल्यान सुविद्य सुसंस्कृत आनी कार्यक्षम व्यक्तिमत्व निर्माण करप म्हळ्यारच हे खरे शिक्षण.

विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वाचो सर्वांगीण आनी संपूर्ण विकास करप हें आयच्या शिक्षणाचें खरे कार्य जावन आसा. आनी म्हणूनच कोंकणी प्राथमिक शिक्षणातल्यो गरजो समजून घेवप चड उपेगी पडटले.

खंयचीय कृती करतना जैत मेळोवपाखातीर कश्ट, प्रयत्नांची गरज आसता. मुरवातीक थोडे त्राम सोंमचे पडटात. पूण अभ्यासान, सहज आनी बरे तरेन तांतूत जैत मेळटा. हे प्रयत्न, धडपड म्हळ्यारच शिकपाची क्रिया. प्रयत्नातल्यान आयिल्लो बदल वा सुधारणा शारिरीक आनी मानसिक पातळेचेर जाता. ल्हान भुरग्यांच्या बाबतींत शारिरीक पातळीचेर शिकपाचे प्रमाण अधिक आसता. पूण ती जशजशी व्हड जातात तसतशें मानसिक पातळीचेर शिकपाचे प्रमाण अधिक वाडटा. ही प्रक्रिया चालूच आसता. शाळेंतच न्हय तर शाळेभायर लेगीत. शिकपाचो, अध्ययनाची सैमीक प्रक्रिया नासली तरी तिका योग्य मार्गदर्शन, योग्य वळण लावप.ची जापसालदारकी तर अध्यापनाची. अध्ययन क्रियेक चालना दिवप,

ती सहज आनी गतिमान करप विद्यार्थ्यांचो जाय तसो विकास घडोवन हाडप हें तर अध्यापनाचे व्हड कार्य जावन आसा. कोंकणी प्राथमिक शिक्षणातलो ही तर सगळ्यांत म्हत्वाची गरज जावन आसा.

खंयच्याय शिक्षकान कितलें शिकयले हाच्यावरस विद्यार्थी कितले शिकले हे म्हत्वाचे आसता. शिक्षकाच्या शिकोवपाचे यश-अपयश ताच्या शिकोपांतल्यान ज्या प्रमाणात भुरगे (विद्यार्थी) शिकतले त्या प्रमाणाचेर आदारून आसता. भुरग्यांच्या प्राथमिक स्तरार लेगीत खंयच्याय एकाच विशयातल्यान विद्यार्थ्यांच्यो सर्वांगीण विकास घडूंक शकना. प्रत्येक विशयाच्या अभ्यासातल्यान काय विशिष्ट शक्तीक आनी प्रवृत्तीक वाव मेळटा. आनी ताच्या व्यक्तिमत्वाचो सर्वांगीण विकास जाता. वेगवेगळ्या विशयाच्या अध्यापनातल्या विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वाचो सर्वांगीण विकास घडू येता म्हणूनच तर अध्यापनाची म्हत्वाची अशी जी तत्वां आस्पावता तांचो शिक्षकान विचार करपाक जाय.

क्रियाशीलता :- दोन तरंगांची आसता. एक शारिरीक आनी मानसिक. शारिरीक क्रियाशीलता म्हणजे शारिरीक हालचाल वा धडपड करप आनी मानसिक क्रियाशीलता म्हणजे विचार करप. बुद्धिचो वापर करप, अणभव घेवप. भुरगीं जितकी ल्हान तितके तांच्यात शारिरीक क्रियाशीलतेचे प्रमाण चड. ल्हान भुरगें विचार करीना. पूण खिणभर लेगीत स्वस्थ बसना. ताची कसली ना कसली तरी हालचाल चालूच आसता. म्हणूनच तर ताका शिकतना सुद्धा शांत आनी निवृत्त बसोवन दवरप आनी वर्गांत फक्त व्याख्यान आयकूंक लावप चूकीचे आसा. शक्य तो तांच्या कृतीक वाव आसचो. कृतीतल्यान शिक्षण Learning by doing हें आयच्या शिक्षणशास्त्रातले म्हत्वाचे सूत्र आसा.

विविध प्रवृत्ती :- विद्यार्थ्यांच्या आंगांत ज्यो सैमिक आनी स्वाभाविक प्रवृत्ती आसतात. चड करून शिक्षकाच्या नदरेतल्यान योग्य अश्यो, तांचो अध्यापनात उपेग करून घेवं येता. भुरग्यांक सदांच खंयच्याय गोष्टीविशी जिज्ञासा आसता. विद्यार्थ्यांच्या मनांत त्या त्या विशयासंबंधी जिज्ञासा निर्माण करून जर तांका शिकोवपाचो यत्न केलो तर ताचो चड बरो परिणाम दिसून येता. हस्त-व्यवसायातल्यान तरेकवार वस्तु तयार करप, नकाशे काडप, मासिक

काडप, पुराणिक आनी इतिहासिक व्यक्तींची चित्रां, पोस्टाची तिकिटां एकठांय करप ही कामां तांच्यानी करूं येता. प्रत्येक भुरग्याक आपल्याकडे आशिल्ल्या गुणांचें प्रदर्शन करपाची हौस आसता ती पुराय जावन महत्वाकांक्षीवृत्ती निर्माण जाता.

अभिरूची :- भुरग्यांक जी गोष्ट आवडटा ती गोष्ट करपाक तीं सदांच तयार आसतात आनी म्हणूनच तांच्यो आवडी विडो लक्षांत घेवन शिक्षणान शिकोवपाची यत्न करीत तांका प्रोत्साहन दिवप गरजेचें. तरेकवार स्पर्धा, दृक्श्राव्य साधनांचो उपेग करप, वस्तू तयार करप अभ्यासपूरक कार्यक्रमांचे संयोजन करप ह्या गजालींचो शिक्षकान जाय थंय शिकतना उपेग करप योग्य जावन आसा. व्यक्तिगत फरक लक्षांत घेवन हासयत खेळयत भुरग्यांक शिकोवचे.

ज्या भुरग्यांनी बरें काम केलां तांका वरे म्हणप तांचे कौतुक करप पूण ज्यांका सादचो जापो लेगीत दिवंक येना अशा भुरग्यांचोय राग, अपमान करचो न्हय तर तांका समजावन दिवन तांच्याभितर आत्मविश्वास निर्माण करप म्हळ्यार आयच्या कोंकणी प्राथमिक शिक्षण घेवपी भुरग्यांची खरी गरज आसा. पूर्वानुभवाचे नवे ज्ञान दिवप, सापे गजालींतल्यान फुडें कठीण गजाल समजावन दिवप पूर्ण (पुराय) रुपाकडल्यान बारीकसारीक अंशाचे ज्ञान दिवप, मूर्तीकडल्यान अमूर्त गजालो पटोवन दिवप, विशिष्ट उदारणांतल्यान सामान्य तत्वां सांगत जाल्यार विद्यार्थ्यांच्या विचारशक्तीचो आनी तर्कशक्तीचो विकास जाता.

कोंकणीतल्यान प्राथमिक शिक्षण घेवपी विद्यार्थ्यांचो वैयक्तिक विकास, सामाजिक वेवाराचें साधन आनी बाकीच्या विशयांच्या अध्ययनाचे माध्यम म्हणून कोंकणीक म्हत्वाचें स्थान आसा. श्रवण, वाचन, भाषण, लेखन हीं तर कोंकणी प्राथमिक शिक्षणाची मुखेल उद्दिष्टां आसात. या विशयान पाठ्यपुस्तकाचें अध्यापना आसताच पूण त्याचवांगडा कथाकथन, पाठान्तर, वक्तृत्व, काव्यदर्शन, नाट्यदर्शन, तरेकवार स्पर्धा, हस्तलिपितां, सांस्कृतिक कार्यक्रमां अशा कार्यक्रमांची येवजण आसची. आनी तांतूतल्यान तरेकवार अध्ययनानुभव दिवन विद्यार्थ्यांभितर भाशाभिव्यक्तीचें सामर्थ्य, वाङ्मय-वाचनाची आवड आशेविशीं अभिमान, सृजन-शीलतेचो विकास ज वंक शक्य जातले.

वर्गांत शिकयतना सुद्धा योग्य भाशेचो वापर आकर्शक कथन, सोंपे स्पष्टीकरण, उत्कृष्ट वाचन, काव्यवाचन आनी काव्यगायन नाटकीकरण या पद्धतींचो योग्य तो वापर केलो जाल्यार विद्यार्थ्यांच्या भाशेचेर सुयोग्य अशे संस्कार जातले तशेंच वाङ्मयातल्यान आनंद प्राप्त करून घेवपाची वृत्ती तांच्यात निर्माण जातली.

वर्गांत शिकयतना शिक्षकांनी दृक्श्राव्य साधनांचो वापर करतना फळां, वस्तू-पदार्थ, चित्रा-नकाशे, नमुने वा प्रतिकृति तक्ते-आलेख-आराखडे, आधुनिक यंत्रसाधनां उदा. रेडिओ, चित्रदीप टेपरेकॉर्डर फिल्म-प्रोजेक्टर ह्या सगळ्या गजालींकडे लक्ष दिवचे पडटले. कारण आधुनिक काळाची ती शैक्षणिक गरज

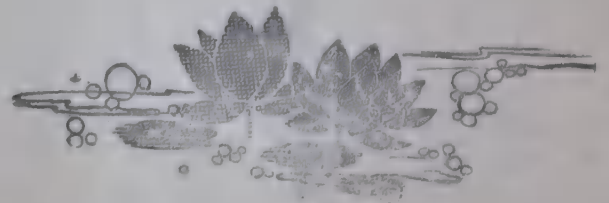
जावन आसा हे लक्षांत दवरपाक जाय.

भुरग्यांच्या पाठ्यपुस्तकांचोय विचार बारीकसाणेन जावपाची गरज आसा. पुस्तकांचो बाह्यांग आनी अंतर्गंग हांचो विचार जावपाक जाय. पुस्तकांची बांधणी, आकार, सजावट, आकर्शक आनी निर्दोश नितळ मुद्रण, पुस्तकांतल्या विशयांक धरून चित्रां आसप गरजेचे इतलेंय न्हय तर शिक्षकांखातीर सुद्धा Teachers Guides तयार करप गरजेचे जावन आसा.

ज्या जाग्यार शाळेची इमारत उबारल्या ती जागो म्हळ्यार शाळेचो परिसर. शाळा शान्त आनी मेकळ्या जाग्यार आसची. शाळेची इमारत प्रशस्त मेकळी आनी हवेशीर आसपाक जाय. भुरग्यांखातीर सगळी वेवस्था शाळेंत आसपाक जाय. शाळेंत प्रयोग-शाळा आसल्यार बरे आसता. भुरग्यांक मेकळेपणान बसून शांतपणान पुस्तकांचे वाचन करपाक मेळचे म्हणून ग्रंथालयाची सोय आसूंक जाय. विद्यार्थ्यांक फावता तेन्ना खेळपाखातीर एक खेळाचे मैदान (क्रिडांगण) सुद्धा आसपाक जाय. क्रिडांगण नाशिल्ली शाळा म्हणजे फुलां नाशिल्लो बाग, वा उदक नाशिल्लो न्हंय. शाळेभोंवतणी फुलांची बागय आसूंक जाय. अशेतरेन शाळा ही विद्यार्थ्यांचे खरे उदरगतीचें केंद्र आसप गरजेचे.

अशा तरेकवार यत्नांतल्यान कोंकणीतल्यान प्राथमिक शिक्षण खुपच प्रभावी आनी सुसंस्कारी ठरतले पूण ताचेखातीर जण एका सुसंस्कारी मनाची तयारी आसपाक जाय. सरकार आनी शिक्षक हांचीय ती जापसालदारकी न्हय तर- विद्यार्थ्यांच्या पालकांकडेनय समजूतदारपणा आसपाक जाय. कारण शिक्षक जितले भुरग्यांची सुसंस्कारी व्यक्तिमत्त्वां घडोवपाक जापसालदार आसतात, तितकेच विद्यार्थ्यांचे पालकय जापसालदार असतात. निस्वार्थी वृत्तीन त्यागी भावनेन कोंकणीचें उज्वल भवितव्य लक्षांत घेवन आपल्या माय-भाशेंतल्यान आपला भुरग्यांक शिक्षण दिवपाचे यत्न करप म्हळ्यारच आपलो भुरग्यांविशींची जापसालदारकी वळोवन भुरग्यांक तांच्या जिणेच्या जैताचो वाट दाखोवप हें जण एका गोंयकार कोंकणी आवयभास आशिल्ल्या पालकाचें कर्तव्य जावन आसा आनी हें कर्तव्य जातना जे वळोवन घेवन वागता हो समाजाचोय गरज जावन आसा.

-□-

हिन्दू क्रिस्तांव एकवट गोंयांत कसो वाडटलो ?

● प्रकाश तळवणेकार

-देवसू, कोरगांव

१५ १० वेपाराच्या निमतान पुर्तुगेजानी गोंयांत पांय दवरलो. उपरांत एका हातीन तलवार घेवन ताणीं गोंयार सत्ता मेळयली आनी दुसऱ्या हातीन खुरिम घेवन क्रिस्ती धर्माचो प्रचार ताणीं सुरू केलो. पुर्तुगेजांनी गोंयांत पांय दवरचे पयलीं गोंयांत हिंदूच भौसंखेन आशिल्ले. पुर्तुगेजांक आपणाल्या धर्माचो प्रसार आनी प्रचार करपाची तळमळ ही आशिल्लीच. पूण अशे तरेन धर्मातरां घडोवन हाडली म्हणतकच गोंयच्या लोकांचो स्वाभीमान संस्कृताय हें सगळें विडोवन वडवप शक्य जातलें आनी आपणाल्या सत्तेक कोणचीच भिरांत उरचो ना हो तांचे फाटलो पुर्तुगेजांचो खरो उद्देश आशिल्लो. ते काळार चडशें लोक आशिक्षीत, पोरण्या विचारसरणीचे धर्म आनी अंध श्रद्धाळू आशिल्ले. हाचो फायदो पुर्तुगेजांनी घेतलो. जायते कडे ताणीं कोणाच्या बांयत शीत, कोणाच्या पाव, कोणाच्या घरांर दुकराचे मास उडयलें बायत जांव घरांर अशो कसल्योय वस्ती उडयले म्हणतकच त्या घरांतले लोक बाटले. ते आतां हिंदू उरूंक ना ते क्रिस्तांव जाले असो पाखले प्रचार करताले आनी ह्या प्रचाराक लोकय बळी पडताले. कांयकडे आर्माची भिरांत दाखोवन आनी मारपेट करून धर्मातरां घडोवन लोकांक क्रिस्तांव केले. अशे तरेन सक्तीन बाटयल्या लोकांक म्हळ्यार आपणाल्या नात्यागोत्यांतल्या भावा भयणीक लेगीत घरांतल्या लोकनी आनी समाजान ते आतां आमच्यांतले न्हय असो दिश्टीकोन दवरून तांचे बरोबरचे संबंद तोडून उडयले. तांकां समजून घेतले ना.

आपणाल्या सुवातीखातीर पुर्तुगेजांनी अशीं धर्मातरां घडोवन हाडून तांकां क्रिस्ती नांवां आनी आडनांवां दिली. मुळ धर्मापासून तोडपाखातीर पुर्तुगेजांनी तांकां आपणाल्या क्रिस्ती धर्माची संस्कृताय आपणावपा खातीर धर्माची देवकृत्यांची शिक्षण दिवपाचे काम धर्मगुरूंकडे सोपयलें. सगळे सरकारी वेवार राज्यकारभार पुर्तुगेज भाशेंतल्यान सुरू केले. पुर्तुगेज भाशेंतल्यान शिक्षण घेतल्या विद्यार्थ्यां खातीर शिक्षणीक सोयी दिल्यो. पुर्तुगेज शिकल्याक सरकारी ऑफीसानीबित नोकरे दिवन आमिशा दाखयली. स्वाभीमान आनी मूळ संस्कृतायेपासून गोंयकारांक पैस व्हरपांत कांय प्रमाणांत पुर्तुगेजांक जैतय मेळ्ळे, आनी गोंयांत धर्माच्या आदारार क्रिस्तांव

आनी हिंदू अशी विभागणी जाली.

पुर्तुगेजांनी लोकांमदे जरी धर्माच्या आदारान विभागणी करपाचो यत्न केलो तरिय पिळग्यान पिळग्यो हांगचे संस्कार जाल्या गोंयकारांच्या मूळ संस्कृताये पासून तोडप मात पोर्तुगेजांक शक्य जालें ना. धर्मांतर करताना दिल्ली क्रिस्तांवांची नांवां, आडनांवां ही क्रिस्ती आसली तरिय गोंयांत कितल्याशाच क्रिस्तांव भावांच्या घराण्यांक तांच्या मूळ आडनांवावेल्यानच वळखतात वो पाचारतात. देखीक : जुवेंकार, मेरजेकार, आमेरकार, माद्रेकार, वेंगुलेकार अशी.

पुर्तुगेजांनी बाटयले म्हण तांच्या वांगडाचे नात्या-गोत्यांत चलतले संबंद तोडून तेन्ना हिंदूनी ह्या लोकांचेर व्हडलो अन्याय केलो कारण ही धर्मांतरां ताणीं आपखोसयेन करूंक नाशिल्ली. ती सक्तीन इत्सेआड जाल्ली. हिंदू समाजान तांकां समजून घेवपाचीय संद दिली ना. खरो संस्कृताय ही व्हांवत रावतल्या झरी सारकी आसता. ताचेर कितलीय संकश्टा आयली तरिय ती नश्ट जायना. तशी गोंयची संस्कृताय. पुर्तुगेजांनी हांगांच्या थोड्या लोकांक धार्मीक अत्याचार करून मूळ संस्कृताये पासून तोडपाखातीर कितलेशेच यत्न करून पळयले. पूण पिळग्यान पिळग्यो लोकांच्या जिणेन जाल्ले संस्कार आनी संस्कृताय मुळापासून ना करप पुर्तुगेजांक शक्य जालें ना. मूळ हिंदू आशिल्ले क्रिस्तांव भाव हिंदू धर्मापासून जरी पैसावले तरिय आयज मेरेन गोंयांत बरेचकडे तांच्या लग्न कार्यांत पयलींच्या मूळ हिंदू धर्मांतल्या आपणाल्या मूळ देवाचो मान सन्मान आनी हेर कांय धार्मीक विधी पयली प्रमाण आयज मेरेन पाळतात. कांय थराविक क्रिस्तांव समाजान जरी पाश्चीमात्य संस्कृताय आपणायली तरी हेर भौसंख्य क्रिस्तांव समाजाच्यो चालीरिती हाचेर मूळ संस्कृतायेचोच प्रभाव आसा. हें स्पश्टपणान जाणवता.

तेंवेळार गोंयांत पुर्तुगेजांची राजवट तर देसांत हेरकडे ब्रिटीशांची राजवट आशिल्ली. संबंद देमभर परकी ब्रिटीशांच्या हुकुमशाही राजवटींतल्यान स्वतंत्र जावपाक आंदोलना चलताली. तशी ती गोंयांतच पुर्तुगेज राजवटी आड चलताली. गोंयांतल्या स्वतंत्र लढायेत जे प्रमाण हिंदू सुटके झुजाऱ्यांनी वांटो घेतलो.

तसो पुर्तुगेजांक धांवडावन लावपा खातीर टी. वी. कुंज्य, इवार्थु जॉर्ज, मार्क फेर्नादीश हांचे सारक्या जायत्या क्रिस्तांव समाजांतल्या स्वतंत्र झजाव्यांनी गोंयचे स्वातंत्र्य झुजांत घेतला.

गोंय स्वतंत्र जालि आनी महाराष्ट्रांतल्या कांय फुडाऱ्यांनी विचारवंतानी आनी साहित्यकांनी गोंयचेर आपणालो म्हळ्यार महाराष्ट्राचो हक्क सांगपाक सुरवात केली. गोंयांतल्या मिनाखणीर, वास्को बंदर आनी गोंयच्या गिरेस्ताकायेचेर तांचो सुवार्थी दोळो आशिल्लो. महाराष्ट्रांतल्या अशा लोकांनी गोंयच्या कांय अविचारी आनी महाराष्ट्र धार्जीण्यांक हाताकडे धरून 'गोवा महाराष्ट्रांत गेलाच पाहिजे' हो वाद तांची वैचारिक दिशाभूल करून गोंयांत सोडून दिलो. गोंयच्या अर्थिक आनी समाजीक दिश्टीकोनातल्यान आनी गोंयकारांच्या हितसंबंदांची राखण करपाक गोंय स्वतंत्र रावप गरजेचे आशिल्लें. पूण भावनेच्या भरात गोंयांतले कांय हिंदू लोक ह्या महाराष्ट्रवादयांच्या प्रचाराक बळी पडले. आनी गोंय महाराष्ट्रांत घालचे कांय आमा तशेंच स्वतंत्र दवरचे हाचेर व्हडलो वाद सुरू जालो. ह्या प्रस्नार रूपाय काडपाक 'ओपीनियन पोल' घेवपाचे थारलें. जांका गोंयची अस्मीताय संवाळपाची आशिल्ली आनी गोंयकारांच्या फुडाराची जांका विता आशिल्ली तांणी गोंय स्वतंत्र कित्याक उरपाक जाय. हाचे म्हत्व पटोवन दितानाच गोंय महाराष्ट्रांत विलीन करपाक सोदतल्यांचे मुद्दे खोडून उडयले आनी गोंय महाराष्ट्रांत घाल्यार कशें लुकसाण जाव येता ते गोंयकारांक पटोवन दिवपाचें काम केलें. हे वेळार गोंयांतलो पुराय क्रिस्तांव समाज गोंय स्वतंत्रच उरचें हे मागणेक दमून रावलो. मतपेटयेतल्यान भौसल्य गोंयकारांनी गोंय स्वतंत्र उरचे असो इतिहासीक कौल दिलो. क्रिस्तांव समाज तसो आपणाल्या निर्णयाक धरून ना राविल्लो तर आयज गोंय महाराष्ट्रांतलो एकाद्रो म्हाल म्हण आसाचें. शेजारच्या सिंधुदुर्ग आनी रत्नागिरी जिल्ह्यांत जशें आर्थिक आनी सामाजीक दिश्टीन कितलेशेंच मागशिल्लेपण आम वडये तसे तरेन दळदोर काडपाची परिस्थिती गोंय आनी गोंयकारांचेर येवपाची.

हिंदू समाजातलो एक घटक इतिहासीक अपघाताक लागून ह्या समाजापासून जरी पैसावलो तरिय ह्या दोनय धर्मांमदले संबंद इश्टागतीचेच उरले. ओपीनियन पोल उपरान्त गोंयांत पयलीच विधानसभा वेचणूक जाहीर जाली. आनी गोंयांत 'ओपीनियन पोल वेचणुणेंत पराभव जाल्लो महाराष्ट्रवादी गोमंतक पक्ष आनी युनायटेड गोवन्स पार्टी हे पक्ष वेचणुकेच्या रिगणात देंवले. महाराष्ट्रवादी गोमंतक पक्ष हो हिंदूचो आनी युनायटेड गोवन्स हो पक्ष क्रिस्तांवाचो अजे ह्या दोनय पक्षाचें सरळ स्वरूप आशिल्लें. ह्या वेचणुकांत म. गो. पक्ष सत्तेर तर यु. गो विरोधी पक्ष म्हूण वेचून आयलो. हांतूत म्हत्वाचे म्हळ्यार एकमेकांच्या अस्तित्वाच हे दोनूय पक्ष निगून नाशिल्ले. ताका लागून आपापणाले पक्ष संवाळपा खातीर तांणी धर्माचो आदार घेतलो. हाचे काय वायट परिणाम दोनय धर्मांचेर जाले. उपरांत यु. गो. पक्षांत दोन गट जाले. तांतुल्या कांय फुडाऱ्यांनी काळाची

पावलां वळखली. फक्त धर्मांर आदारिल्या पक्षांत हाचेमुखार तिगून रावप कठीण आसा हाची तांका जाणीव जाली. आनी काँग्रेस पक्षांत यु. गो चे विलीन जालें. धर्मांचेर आदारिल्लो यु. गो. पक्ष ना जाल्यांन ताचो परिणाम दुसऱ्या एका धर्मांर आदारिल्ल्या म. गो. पक्षाचेरय जालो. म. गो. च्या हातातली सत्ता गेली आनी उपरांत त्वह त्वह म. गो. पक्षाचें अस्तित्व सोपचेकडे पावले. तरिय यु. गो. पक्षातल्यान काँग्रेसमदें गेल्या एका गटान आनी त्याच विचारसरणीच्या कांय जणांनी यु. गो. चें धर्मकोल्लपण चलयलें तें आयजय चलता. अशे तरेन आपणाल्या राजकीय सुवार्थीवातीर राजकरणी लोकांनी जाती धर्मांचेर राजकरण केल्यांत हिंदू-क्रिस्तांव जे आनिक एकमेकाच्या लागी येवपाचे ताचे मदें फक्त फूट घालपाचे तितलें काम केलें.

इतिहासीक अपघाताक लागून जरी हांगच्या समाजाची विभागणी जाली आनी उपरांत स्वातंत्र्यताये उपरांत कांय राजकरणी लोकांनी आपणाल्या राजकीय सुवार्थाक लागून धर्माचो वापर केलो. हाचो जरी काय प्रमाणांत जरी ह्या दोनय समाजाचेर परिणाम जालो. तरीय दोनय समाजमदल्या इश्टागतीच्या संबंदाक तशी केन्नाच वादा आयली ना. जेन्ना जेन्ना गोंयच्या स्वाभीमानाचो आनी गोंयच्या अस्तित्वाचे प्रस्न उप्रासले तेन्ना हिंदू-क्रिस्तांव हे दोनय समाज हातांत हात घालून वावुरले. हाची दोन बरी उदारणा म्हळ्यार ओपीनियन पोल आनी उपरान्त जाल्लो कोंकणी राज्यभाशा चळवळ.

गोंयचे हिंदू-क्रिस्तांव भाव एकमेकांच्यो धार्मीक भावनांचो सदाच आदर करित आयल्यात. म्हापशा मिलाग्रीच्या फेस्ताक कितलेशेच हिंदू वतात. आंगवणी आंगयतात त्यो पावोवपाक वतात. पं.र.या गोंया सेंट जेवियरच्या फेस्ताक वर्सान वर्सा वचपी किनलेगेव हिंदू आसात. नातालांक क्रिस्तांव भावागेर वचून तांका परबी दितात. तांच्या काजारांक वतान. क्रिस्तांव भावय अशेच तरेन हिंदूच्या जात्रांक सणाक वतात. मंगेशाच्या देवळात वचून व्हडा भावार्थान क्रिस्तांव भाव देवाचा प्रसाद घेतात. मणा परबांक हिंदू-क्रिस्तांव एकठांय बसतात. एकठांय उठतात. आणगागेर केल्यो खावपाच्यो वस्ती एकमेकागेर पावयतात. देमाच्या आणव्हीन खंयच्या वाठारांत दोन धर्मांमदें अशे तरेन चलतले संबंद तशे सोपेपणी पळोवपाक मेळयतीत अशें दिसता. गोंयांत हिंदू आनी क्रिस्तांवांमदें चलत आयले, इश्टागतीचे संबंद अशेच तरेन वाडोवन दोन समाजांतलो एकचार आनीक घट करू येता.

कोंकणी ही गोंयकारांची आवयभास. मागीर तो हिंदू आसू वो क्रिस्तांव. दोनय धर्मांतल्या लोकांच्या ओठार कोंकणीच धोळता. कोंकणी भाशा ही भूलाबशेन दोनय धर्मांतल्या लोकांक एकठांय हाडपाचे काम करता. पुर्तुगेजानी अत्याचार करून एका घटकाक वेगळायलो. पूण धर्म प्रमाराखातीर हांगच्या लोकांक कोंकणीच सोपे रितीन आनी बरे तरेन समजू येता हाची जाणीव पुर्तुगेजाकय आशिल्ली. ताका लागून इगर्जी-चर्चिनी जानव्या प्रार्थना आनी हेर

सगळ्या धार्मिक वामांत ताणी कोंकणीचोच उपेग केलो.

देसांत जायचेकडे धर्मा धर्मांमदे केस्तांवा दंगली जातात. पूण गोंयांत अशें केन्नाच घडना. हाचे श्रेय हे कोंकणीकच दिवचे पडटलें. पुर्तुगीज भाशेच्या प्रभावाक लागून क्रिस्तांव भावांनी तेन्ना रोमन लिपीतल्यान कोंकणी बरोवप सुरु केलें. गोंयांत क्रिस्तांव धर्मांतले चडशें धार्मिक साहित्य हें रोमन कोंकणीतल्यान बरयल्ले आसा. ताचे शिवाय रोमन लिपयेतल्यान ह्या समाजातल्या कांय लोकांनी साहित्य निर्मीती केली. त्या काळाचो विचार केल्यार ह्या समाजान दुसऱ्या लिपीचो आदार घेवन कोंकणी तिकोवन दवरली हाका म्हत्व आसा. कितलेंय जाले तर रोमन ही एक परकी लिपी. क्रिस्तांव समाजाक पुरायपणान राष्ट्रीय प्रवाहात हाडपाक आनी क्रिस्तांव-हिंदू समाजाक आनीक लागी हाडपा खातीर देवनागरी लिपीतल्यान फकत कोंकणी बरोवप, साहित्य निर्मीती करप हाचेर भर दिवप गरजेचें आसा. रोमन कोंकणी जे बरें साहित्य आसा. गाजल्ले तियात्र बीन आसात ते सगळे साहित्य देवनागरी कोंकणीत अणकार करून उजवाडावपाक जाय. राज्यांत आनी देसांत वेग-वेगळ्या भासांतल्या साहित्याक जे पुरस्कार फावा जातात ताचे खातीर हे साहित्य देवनागरीत उजवाडायल्या उपरान्त विचार जातलो. ताका लागून रोमन कोंकणीत बरयतल्या बऱ्या कोंकणी बरोवप्याचो उमेद वाडटलो आनी ताका लागून हिंदू-क्रिस्तांव हे दोनय समाज आणखीन सारके लागी येतले. शाळा-कॉलेजांनी हिंदी हो सक्तीचो विशय आशिल्यान आनी कोंकणी हो विशय देवनागरी लिपीतल्यान आशिल्यान क्रिस्तांव समाजाच्या नवे पिळगेक देवनागरीची बरी वळख जाल्या. पण क्रिस्तांवांची जाणधी पिळगी ही पयली सावन रोमन लिपीचो उपेग करित आयल्ल्यान रोमन लिपीचोच तांका संवय जाल्या. तांका आतां एकदम देवनागरी लिपी आपणावन घेवप मात्शें कठीण आसा. तरीय 'गुलाब' सारक्या रोमन कोंकणीतल्यान येतल्या म्हयनाळ्यान देवनागरी लिपीचे म्हत्व लक्षात घेवन देवनागरी शिकवपाचो यत्न केला. तो तोखणाय करपासारको असोच आसा. हेर रोमन कोंकणी म्हयनाळ्यांनी अशे तरेचे यत्न करप गरजेचें आसा.

कोंकणी ही गोंयची भाशा. कोंकणी सोडून आणखीन गोंयकारांची खंयचीच भाशा आसू शकना. आवय भाशेतल्यान मुळावे शिक्षण आसचें हो जागतीक सिद्धांत. मुळाव्या शाळांनी आवय भाशेतल्यान शिक्षण दिवप ह्या प्रस्तावाक सद्या गोंयांत बरो तेको मेळटा. इंग्लीश, मराठी अशा वेगवेगळ्या भाशांनी शिक्षण घेतल्यांत गोंयकार विद्यार्थ्यांचें कोंकणी शब्द, उच्चार, कोंकणी शैली आनी साहित्यीक-मंस्कृतिक वेगळेण दिसता. हांचो सगळ्यांची सारकेपणा हाडटलो जाल्यार गोंयांत कोंकणीतल्यानच मुळावें शिक्षण सक्तीचे करप गरजेचें आसा.

हिंदू-क्रिस्तांव भावांक एकठांय हाडपी शिवोलेचो प्रसीद्ध जागर. हिंदू-क्रिस्तांव हांगां एकठांय येतात आनी आपापणाले कार्यावळी सादर करतात. गोंयचे हिंदू आनी क्रिस्तांव ह्या दोनय धर्मांत कितलेशेच लोककला प्रकार आसात. ह्या दोनय धर्मांतल्या लोककला प्रकारांत गोंयची जीण, गोंयचो सैम आनी गोंयच्या

संस्कृतायेचेच पडबिंब दिसता. हिंदू आनी क्रिस्तांवाक एकठांय हाडपाची शिवोलेचो जागर ही एक बरी देव. गोंयांत हेरकडेय ह्या शिवोलेच्या जागराप्रमाण हिंदू आनी क्रिस्तांवानी एकठांय येवन अशे आपपणाले लोककला प्रकार सादर केले जाल्यार दोनय समाजामदें सांस्कृतीय दिवय-घेवय जातलें.

गोंयांत आतां हिंदू-क्रिस्तांव तरनाट्यामदें मोगान लग्नाय जातात. ह्या अशा लग्नाक लागून पयली दोन धर्मांतली मनां एकठांय येतली. दोन मोग्यांची दोन कुटुंबां आनी हाका लागून दोनय समाज एकठांय येवपाक पावतले. हाचे खातीर समाज वावरपी संघटना, गोंयची खबरा पत्रां, सुशिक्षित लोकांनी अशा लग्नांक उत्तेजन दिवपाक जाय.

आपणाल्या राजकीय सुवार्था खातीर गोंयच्या कांय राजकारणी लोकांनी हिंदू-क्रिस्तांव ह्या धर्माचो वापर आपणाक जाय तसो केलो आयजय करतात. पुण तरीय गोंयांत हिंदू आनी क्रिस्तांव धर्मांमदें केन्नाच केस्तांवा, दंगली जाल्योनात. देसांत धर्म आनी जाती हाचे मांडवल करून राजकारणांत आपणाले आनी पक्षाचे अस्तीत्व सांबाळपी कांय धर्मीय पक्ष आनी संघटनांनी गोंयांत प्रवेश केला. आपणाल्या राजकीय सुवार्था खातीर लोकांच्या धार्मिक भावनेक हात घालून ताका दुसऱ्या धर्मांआड चिथावप अशे तरेन ते खंयच्याय पातळेक पावूंक शकतात. तशें जाल्यार आयजमेरेन गोंयांत हिंदू-क्रिस्तांवांमदें जो एकवार दिसत आयला त्या एकवटाक वेर वचू येता. गोंयांत हिंदू आनी क्रिस्तांव समाजांत सद्या जे तरेचे सबंद आसात ते बरे तरेन संबाळल्यार लेगीत फाल्या हे दोनय समाज आणखीन लागी येतले.

With Best Compliments From :

❖ **M/s. Bhate Brother**

Watch Dealer & Repairers

Near Hotel Mondovi,

PANAJI-GOIA.

❖ **M/s. Varsha**

Book Stall

Opp. Azad Maidan,

PANAJI-GOIA.

❖ **M/S. Star**

Time Centre

Near Hotel Vistar,

PANAJI-GAO

Farmers Prosperity Through Directorate of Agriculture, Panaji ~ Goa.

- 1 Supply of Quality Horticultural Planting Material like Coconut, Mango, Cashew, Papaya, Drumstick, Banana etc. at 50% Subsidy.
- 2 Demonstrations of pepper in Coconut, and Arecanut.
- 3 Subsidy for creating Irrigation facilities in Coconut Garden.
- 4 Free supply of Spawn for Mushrooms.
- 5 Subsidy on Pesticide to Control Koleroga in Arecanut.
- 6 Subsidy on Kitchen Garden Kit.
- 7 Supply of Quality Seed of Pulses, Groundnut Vegetables Paddy Seeds at Subsidized Rates.
- 8 Conducting Demonstrations for Pulses, Groundnut, Paddy, Sugarcane, Green Manuring, Soil Conditioner etc.
- 9 Subsidy to Paddy Cultivators for the Purchase of Pesticides, Weedicides, Agricultural Implements, Plant Protection Equipments and (Power Tillers only for Small and Marginal Farmers).
- 10 Financial and Technical Assistance for Bio-Gas Plant Constructions.
- 11 Subsidy on Sugarcane Demonstration, Stone Wall / Electrical Fencing and Transportation of Seed Material from outside State.

For further details contact the Zonal Agricultural Office of your Taluka.

Issued by :

Directorate of Agriculture,
GOVERNMENT OF GOA,
PANAJI-GOA.

हिंदू-क्रिस्तांव एकवट गोंयांत कसो वाडतलो ?

● सखाराम गोविंद शेणवी बोरकार

आकें मडगांव

गों

य स्वतंत्र जावन तीस वर्सा जायत आयली. आनी आयज आमचें गोंय खऱ्या अर्थान हेर भारतीय वाठारांभशेन राष्ट्रीय प्रवाहांत भितर सल्लां. आयज मेरेन जे दंगे, संप जातीय झगडीं जी गोंयकाराक खबर नाशिल्ली, ती आयज गोंयकारांच्या सुसंगत जिणेंची वांटो जावंक लागल्यात. आनी सगळ्यांत दुखदेणी खबर म्हळ्यार गोंयच्यो दोन मुखेल जमाती, हिंदू आनी क्रिस्तांव हांचे मदली इतली वर्सांची समजिकायेची भावनां कावार जायत चल्या. दोनूय जमातीमदले मतभेद आयज आमकां मोठ्या प्रमाणांत दिश्टी पडपाक लागल्यात. हे सगळें जावपाक कारण कितें ? आमी खंय चुकल्यात ? आमी ह्या जमाती भितरलो एकवट वाडपाक कितें करपाक जाय ?

थोडी फाटभूंय

१६ व्या शतकांत पुर्तुगेजांनी गोंयांत पावल दवरलें, आनी गोंयचे क्रिस्तीकरण करपाक आरंभ केलो. ' धरव भेदी आनो भायले चोर ' ह्या म्हणी प्रमाण ताका गोंयचेच लोकांचें आदारान तांचे कामांत तांकां चडशें येस मेळ्ळें. पुर्तुगेज सत्ता फक्त धर्मांतराच करून समाधानी जाली ना. तिणें धर्मांतर केल्यांक भारतीय संस्कृतायेतल्यान मुळांनीशी हुमटावन काडपाचो यत्न केलो. देशी-भासो, देशी न्हेसण, देशी चालीरीती, देशी खाण-जेवण हांचेर बंदी घाली. गोंयचे जे लोक क्रिस्तांव जाले आनी ताणी क्रिस्तांव धर्म आपणायलो तरूय ताणी आपला मुळचे हिंदू धर्माकडेन संपर्क तसोच दवरलो. प्रसाद, आगवण, गाराणीं, आदी, देवकृत्यां ताणी क्रिस्तांव जाले तरूय सोडली ना. आनी हेच खातीर क्रिस्तांव लोकांनी हिंदू धर्मीयांचो दुस्वाव केलो ना. दोनूय जमाती मदलें समजिकायेचें वातावरण सदांच तिगूय उल्लें ताका पुर्तुगेजांची जुलूमशाय ना करूंक शकली ना.

ह्या दोनूय जमाती मदलो दुसरो सगळ्यांत व्हडलो दुवो (LINK) म्हळ्यार कोंकणी भास. ह्या कोंकणी भाशे खातीरूच ह्यो दोनूय जमाती एकवटीत उल्ल्यो.

पूण आमचे मदले कांय देड शाण्यांनी आनी चड करून अती-शिक्षीत लोकांनी (हातूंत हिंदू आनी क्रिस्तांव दोनूय जमातींतल्या लोकांचो आसपाव आसलो) आपले जिणेंत फिरंगी जिवीत पद्धत आपणायली. भारतीय संस्कृतीक, कोंकणी भाशेक उणाक लेखून हे लोक फिरंग्यांपरसूय व्हडले फिरंगी जाले. इंग्लेज भाशेंत अक म्हण आसा ' More English than English man ' तशेंच हे गोंयकार भाव पुर्तुगेजांपरस व्हडले पुर्तुगेज जाले. दुसरेवटेन थोडे हिंदू गोंयकार महाराष्ट्र संस्कृतीवटेन ओडले. आपली कोंकणी भास आनी कोंकणी संस्कृताय सोडून हाणी मराठी भास आनी मराठी जिवीतसरणी आपणायली.

बहुजन समाजानी ह्या लोकांचे अनुकरण केलें. आनी ह्याच खातीर गोंयचे लोक अक तर पुर्तुगेज संस्कृतीवटेन वो मराठी संस्कृती वटेन ओडले क्रिस्तांव आनी हिंदू समाजांक जोडपी कोंकणी भास आनी कोंकणी संस्कृती पुराय मातभरवण जांवक पावली. आनी ह्याच खातीर दोनय जमाती भितरले वेगळेपण दिसून येवंक लागलें.

तरूय आसतना ह्या दोनय जमाती मदी एकवट आसलो, समजिकाय आसली.

ह्या एकवटाक गिराण लागले गोंय स्वतंत्र जातकीच. स्वतंत्रताये उपरांत ज्यो गोंयांत पयल्योच विधानसभेच्यो वेंचणूको जाल्यो, तातूंत हिंदू आनी क्रिस्तांव जमातीं भितरल्या वेगळेपणाचो लाव घेवपी दोन पक्ष निर्माण जाले. ते म्हणजे महाराष्ट्रवादी गोमंतक पक्ष आनी युनायटेड गोअन्स पक्ष. जर ह्यावेळार स्थानीक पक्षां बदला बळीश्ट राष्ट्रीय पक्षांनी वांटो घेतिल्लो जाल्यार आयज जे चित्र दिसता ते दिसचे नाशिल्ले. ना म्हळ्यार काँग्रेस पक्षांत तेन्ना वेचणूक लडयल्ली. पूण ह्या पक्षाचे स्थानिक फुडारपण अश्या लोकांचे हातांत आसले कि जांका भौसाची गरज वोळखूंक आयली ना. ह्याच खातीर काँग्रेसी सारकी राष्ट्रीय पक्ष १९८० मेरेन गोंयांत जम बसोवंक शकलो नात.

युनायटेड गोअन्स पक्ष म्हळ्यार क्रिस्तांवाचो पक्ष आनी महाराष्ट्रवादी गीमंतक पक्ष म्हळ्यार हिंदूचो पक्ष. अशे समीकरण जालें आनी ही भावना प्रतेक वेंचणूके वेळार उफाळून येताली. गोंयांचेंच अशे भाग निर्माण जाले कि जांचेर हिंदू आनी क्रिस्तांव जमातींत वेगवेगळो प्रभाव आशिल्लो. थोड्या भागांत हिंदू आनी थोडे भाग क्रिस्तांवाचे अशे समीकरण जालें.

हेंच यु. गो. म. गो चे राजकरण हिंदू-क्रिस्तांव एकवटाक बांधीकारक थारले. ह्या दोनय पक्षांनी हिंदू-क्रिस्तांव एकचारवाडीक लावपाक कांयच केले ना.

गोंय स्वतंत्र जातकीच सुमार वीस वर्सा गोंयची सत्ता महाराष्ट्रवादी पक्षाच्या हातांत उल्ली. ह्या वीस वर्सांच्या काळांत पक्षांत कोंकणी भास आनी कोंकणी संस्कृतायेची जातासर वाट लाडली. जळीं मळीं मराठी शाळा उक्त्यो केल्यो आनी हाचेर कळस म्हळ्यार गोंयांक महाराष्ट्रांत घालपाचो प्रयत्न केलो. हें सगळें क्रिस्तांव हिंदू-एकवटाक मारक थारलें. कित्याक तर क्रिस्तांवानो पुर्तुगेज भाशेचे अके रातयान उच्चाटण जातकीच मराठी भास प्रापणायली ना आनी इंग्लेज भाशेक वेंग माळ्ळो. गोंयांत जीं पुर्तुगेज काळार भारतीय संस्कृतीचेर हावळ आयिल्ली तिचेच हे परिणाम त्याकाळार पुर्तुगेज काळार पुर्तुगेज सत्तेन आमचे संस्कृतीचेर घाल्ले घुरयेचेच हे परिणाम आमले. ह्यावेळार जर महाराष्ट्रवादी पक्षान कोंकणी शाळा उक्त्यो केल्ल्यो जाल्यार आमचे क्रिस्तांव भाव इंग्लेजी वटेन ओड नासतना सगळ्या गोंयकारांक समजपी कोंकणी भाशेकडे अर्दीक ओडतले आसले.

ओपीनियन पोलाचे वेळार स्वाभीमान घाण दवरूंक नाशिल्ले सगळे हिंदू-क्रिस्तांव भाव एक जाले आनी गोंयचे वेगळेपण राखून दवरलें.

काँग्रेस पक्षान हिंदू-क्रिस्तांव जमाती भितर एकवट मादपाक जाची खरोच गरज आसली ती कोंकणी भास, हिंका राजभाशेचे दर्जो दिलो, पूण आमचेच मदले कांय लोकांनी मराठी भाशेक सह-राज्यभाशेचो दर्जो दिवपाक आंदोलन केले. आनी परत एकदां हिंदू-क्रिस्तांव जमाती भितर विनूट निर्माण जालें.

हिंदू-क्रिस्तांव जमाती भितर फूट घालपाचें कारस्थान कांय पक्ष तडीक पावौक शकलो ना. तसूय ह्या पक्षांनी हिंदू-क्रिस्तांव जमाती एकमेकांपसून पैसावपाक हातभार लायलो.

आनी आयज कांय लोक आपले राजकी स्वार्थाखातीर 'इंग्लेजीक अनुदान' दिवपाचे नांवान परत एका ह्या दोनूय जमाती मदीं बोक कालयतात. कांय वर्नाफाटीं कोंकणीखातीर झगडपी ते हेच लोक. हांका कोंकणी उलोवक येता, उलोवक उलोवक आयली तरी लज दिसता. मुळावें शिक्षण इंग्लेजीतल्यान जाय हो हट्ट. जल्माक आयला तो देशी संस्कृतायेचो अभिमान नाशिल्यानच हे लोकांचे फुडारपण करपी नेते हांका कमलेच भाशेचे अभिमान ना. हिंदू-क्रिस्तांव जमातींत फूट घालून सत्ता हातासपाचो हो तांचो यत्न

हिंदू-क्रिस्तांव एकवट कसो वाडतलो? गोंयचे. वयरदिल्ले फाटभूंयेंचर आमकां आयज हिंदू-क्रिस्तांव एकवट वाडपाक कितें करपाक जाय हाचेर लक्ष दिवपाची गरज आसा.

पयलीं, जे राजकीय फुडारी आपले स्वार्थाखातीर ह्या दोनय समजीकायेन रावपी जमाती भितर फूट घालतात तांका पैस दवरपाक जाय. भाशा, संस्कृती हांचे नांवात मनशा-मनशां मदीं विनूट निर्माण करून तांचो राजकी फायदो मेळोवपाचे डाव रचपी हे राजकी लोक. हांचेपासून दोनय जमातीतल्या लोकांनी पैस रावपाक जाय.

देख दिवपाची जाल्यार महाराष्ट्रवादी पक्षाचेच दिवपाक जाता. फाटल्या लोकसभेच्या वेंचणूकेक ह्या पक्षान दोन उमेदवार उबे केले. अक दक्षीण गोंयांत आनी अक उत्तर गोंयांत. दोगांचेय जाहिरनामे दोन अक पक्ष आनी दोन जाहिरनामे! उत्तर गोंयांत मराठीवादी हिंदू लोकांचें वर्चस्व म्हणून कोंकणीक जाहिरनाम्यांत स्थान ना. आनी दक्षीण गोंयांत ख्रिस्तांवाचे वर्चस्व म्हणून मराठीक जाहिरनाम्यात स्थान ना. हो राजकी स्वार्थ न्हय तर आनीक कितें? हिंदू-ख्रिस्तांव दोनय जमाती भितरलो फूट मानून घेवन तांचो राजकी स्वार्थ सादोवपाचोच हो यत्न. असले लोकांक पैस दवरूंक जाय.

दुसरे, ह्या दोनय जमातीक जोडपी कोंकणी भास तिका वयर काडूंक जाय. जगांत 'पोटाची भास' म्हण वेगळी ना. जे कोण भाशेच्या आदारान दोनय जमाती भितर फूट घालतात तांका पैस दवरूंक जाय. कित्याक तर हे जे लोक आसात तांचे उद्देश फक्त राजकी. तांका भाशेचे प्रेम ना. तांचे प्रेम वेगडी. ह्या संदीसाधू लोकांक पैस दवरपाक जाय. उदाहरण दितलो जाल्यार काँग्रेस पक्षांतले कांय लोकांचेच दिवपाक जाता. आदी कोंकणी खातीर झगडपी हे लोक आयज 'इंग्लेजी'क अनुदान दिवपाक झगडतात. काँग्रेस पक्षान जाहिरनाम्यात दिरले उतराक ते आज मानतात. हाजे कारणाकून राजकी हिंदू. ख्रिस्तांव जमाती भितर फूट घालून सत्ता हातासपाचो हा अक यत्न. हांचेपासून लोकांनी पैस रावपाक जाय.

तिसरे, एकमेकांचे धर्मिक उत्सव एकमेकांचे आदारान मनोवप. गोंयांत हिंदू-ख्रिस्तांव जमाती भितर खूा उत्सव जातात. चवथ, दिवाळी, ख्रिसमस, फेस्तां ही दानय जमातींनी अकठांय येवन मोठे प्रमाणांत मनयत जाल्यार दोनूय जमातीभितरले विनूट आसा ते पैस जातले. अशी एकमेकांचे आदारान उत्सव मनोवपाची पद्दत गोंयांत आसा. पूण ती आनीकूय वाडपाक जाय.

आनीं निमणे हो निबंद सोडोवचे पयली, जर म्हाका दोनच उतरांनी गोंयांत हिंदू-ख्रिस्तांव एकवट कसा वाडपाक जाय जाल्यार हांव इतलेच म्हणत कि कोंकणी भाशेची उदरगत करून आनी आप-मतलबी राजकी लोकांक पैस दवरून हो एकवट मादपाक येतलो.

-४६-

कोंकणी प्राथमिक शिक्षणांतल्यो गरजो

● आन्तोनैता मास्कारेन्यास

काच्यामड्डी, काकोडें, कुडचडें

मुळाव्या शिक्षणाचे माध्यम आवय-भाशेंत आसचे हो शिक्षणातज्ञांनी मानून घेतिल्लो संवसारीक सिद्धांत. पूण ह्या सिद्धांतांक आमचे गोंय आडवाद आशिल्ले. गोंयकाराची आवयभास कोंकणी आनी पंचाणव टक्के गोंयचो लोक कोंकणी उलयतात. हे मतीत घेतल्यार कोंकणी हीच भास मुळाव्या शिक्षणाचें माध्यम आसूंक जाय आशिल्ले.

गोंयची राजभास कोंकणी १९८७ त जाली आनी ताच्या उपरांत ती अमलांत हाडपाचो यत्न जालो. कोंकणी भाशेची अमलंबजावणी जावंक जाय जाल्यार पयले सुवातेर भुरग्यांचे प्राथमिक शिक्षण तांचे आवयभाशेंत कोंकणींत करपाचे. घरांत ल्हान भुरगें जशें जशें वाडटा तशें तशें ताका आपलो आवय-बापूय भाव भयणी वा भोवतणचो लोक उलयतात ती भास आयकूंक येता आनी ती आयकून ते उजोवंक शिकता.

गोंयांत ल्हानपणासावन भुरग्यांच्या कानार कोंकणी उतरा पडटात. आनी भुरगेय कोंकणी उलयता. देखून त्या भुरग्याक शाळेंत वतकीर तीच भास मेळूंक जाय. घरांत कोंकणी आनी शाळेंत वतकच परदेशी भास आयकतकीच भुरग्याचो घुस्पागोंदळ जाता. शाळेंत ताका वेगळेच भाशेचे वातावरण दिसता आनी हांगाय भुरग्याचे सान तकलेर वेगळोच परिणाम जाता.

फाटली दोन वर्सा गोंयांत प्राथमिक शिक्षण खंयचे भाशेंत आसचे ह्या प्रस्नाचेर चळवळ जावन 'डायोमिजन सोसायटी फॉर एज्युकेशन हे संस्थेन आयल्या निश्चीन विचारांत, धोरणान गोंयचो संस्कृतीक दायज राखपाच हेतान आनी विद्यार्थ्यांचे हिताचे नदरेन आपल्या शाळांतले प्राथमीक शिक्षण इंग्लीशीतल्यान कोंकणींत बदल्लें. आनी विद्यार्थ्यांक कोंकणी भाशेंत शिक्षण दिवचे असो निर्णय घेतलो. विद्यार्थ्यांक न्याय मेळोवन दिलो. हाका लागून गोंयच्या प्राथमिक शिक्षणाच्या मळार नवी उमेद आनी वातावरण निर्माण जालें.

ल्हान भुरग्यांक आपले आवय भाशेंत शिक्षण मेळ्ळ्यार ती ती सट करून समजून शिकपांत फुडें सरतात. ही भास आपल्या निजाची जाल्ल्या कारणान ताका शिक्षक आपलेच भाशेंत उलयता अशें दिसता. मुळावे शिक्षण हे मुळभूत शिक्षण आसा. ताचे यशाचेर फुडल्या शिक्षणाचो विकास अवलंबून आसता. ह्या नदरेन प्राथमिक शिक्षण तयार करप चड गरजेचें.

जायत्या शिक्षकांचें मूळ शिकप हेर भासानी जाल्ले आसा. देखून हे शिक्षक जेन्ना कोंकणी मुळाव्या भुरग्यांक शिकयतात तेन्ना तांचे उच्चार वा शुद्धलेखनांत चुको जावपाची शक्यता

आसता. शिक्षकाचो उच्चार करप चूक आसल्यार तीच भुरग्याचीय जाता. शिक्षकाक ह्या नदरेन प्रशिक्षण दिवप गरजेचें.

शिकप ही भुरग्याची कृती जाल्यार शिकोवप ही शिक्षकाची कृती. शिकोवप वा अध्यापन म्हळ्यार फक्त वाचून दाखोवप न्हय. शिक्षकान कितलें शिकयलें हाजेपरस भुरगी कितली शिकली हाका चड म्हत्व आसता. शिक्षणाची गुणवत्ता वाडोवंक जाय जाल्यार शिक्षकाची गुणवत्ता वाडोवप गरजेचें. शिक्षक हो मित्र आनी मार्गदर्शन आमचो. ताणे आपल्या अध्यापनांत इतले तयार आसचे की आपल्या शिकोवपान भुरग्यांक खोस जावची आनी ताकाय आनंद जावचो शिक्षकाच्या दर्जाचेर शिक्षणाचो दर्जो अवलंबून आसता. शिक्षक हो पुराय शिक्षण पध्दतीचो कणो जावन आसा.

भुरग्यांक शिकयतना शिक्षकान वेगवेगळी सादनां वापरूंक जाय. जातूंत भुरग्याचे लक्ष अभ्यासाकडेन, सहभाग जावपाक शकतले भुरग्यांत भितर बदल करचे आसा. जाल्यार शिक्षकान भुरग्याचे मानसशास्त्र जाणा जावक जाय. ल्हान भुरग्याच्या वागपातलो तरेकवारपणा आनी ताची फोडणी ही शिक्षकाक कळूंक येवंक जाय.

भुरगी हांसतात, खेळटात, रागार जातात हाचेच मूळ कित्यांत आसा हे शिक्षकाक वळखूंक येवंक जाय. हे सगळ्यांचे मूळ म्हळ्यार बालमानसशास्त्र शिक्षकान जाणा जावंक जाय. भुरग्याच्यो गरजो, प्रश्न, वागणूक सहज प्रगृती जाणा जावन घेवपाक बालमानसशास्त्राचें ज्ञान आसप म्हत्वाचें. भुरग्याले व्यक्तिमत्व तांतूतल्यान घडोव येता. हे बालमानसशास्त्र शिकोवपाचो आसपाव शिक्षण प्रशिक्षणांत आसा. प्रशिक्षण हे चड गरजेचें. प्रत्येक शिक्षकाक त्या भाशेले प्रशिक्षण दिवंक जाय.

भाशेचे पुराय ज्ञान आसतकीच शिक्षक भुरग्याक बरे तरेन शिकोवपाक शकता. मुळावें शिक्षण जेन्ना कोंकणी भाशेंत आसता तेन्ना भुरग्याचो फुडें विकास जाता. तांच्यात कल्पनाशक्ती वा विचार शक्ती आसता. भुरग्याचो सर्वांगीण विकास ताची आवयभास करपाक शकता. ती म्हळ्यार कोंकणी खंयच्याय क्षेत्रांत भुरगी फुडें सरता. आयकप, उलोवप, वाचप आनी बरोवप ह्या क्षमतांक वाव मेळटा.

घरांत कोंकणी वातावरण आनी शाळेंत परदेशी भास ताची कल्पनाशक्ती उणी करता. आपले मनांतले भाव तो त्यामनान स्पश्ट सांगूंक शकना. तो आडखळटा. पूण जेन्ना तो आवयभास कोंकणींत उलयता तेन्ना आपले विचार स्पश्ट सांगूंक शकता. आपल्या मनांतले दुसऱ्याच्या मनांत बरेतरेन रिगोवंक शकता. उदाहरण म्हळ्यार जेन्ना भुरग्यांक निबंद बी बरोवंक सांगतात तेन्ना भुरगें त्या विशयाचेर चिंतता. हांगा ताची विचारशक्ती गती घेना आनी आपले पळयले अणभवाच्या आदारान ते बरयता.

‘मावोडेंचें वजें’

सोबित सुंदर मोंय म्हजें
धाडून दिला जशें
मावोडेंच्यान वजें
वज्यांत तुजें म्हजें
अशें कांयच ना
आसा तें फकत
मावोडेंचें

उपाट भरिल्या त्या वज्यांत
चकचकतात लिलकलकतात
हिरें, मोती, भांगर
सजून धजून रावल्यात
तें पाचवेचार दोंगर

त्या वज्यांतलो व्हाळ दर्यो
पळोवन
मन सुखावता
आनी
स्पर्शून वचपी वारो
आंगाक
ओलसाण हाडटा

थंयची झाडांपेडां
सावली...
विसव घेवक दितां
तशेंच शेतां-भाटां
त्या वज्यांतलीं
भांगर उपाट पिकयतां

आनी ह्याचखातीर
सगळेजाण
झोपय त्या वज्याक मारतां
आनी म्हणटात—
‘आनीक कांयच नाका
आतां म्हाकां
मेल्याउपरान्त
होच सर्ग म्हाकां’

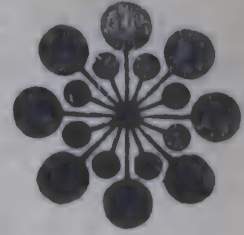
— एकनाथ मंगेशकार

इनाम

हे इनाम
फावा जालां म्हाका
तशें पळोवक गेल्यार
ते कोणा एकल्याक
मेळटलें आसतलें
खरें सागू
इतलें कळयलें
हें सागपांक जालां किदें
हांव तो असो ! म्हजें हें अशें !
हांव किदें बरयता ?
म्हजेंच
म्हजेरूच जाल्लें अन्याय
म्हज्याच पोटाची भूक
म्हजोच वाठार
सगळ्यो यादी एकठांय करून
तुमकां कळयतां
वा ! वा ! फर्स्ट क्लास
खुर्चेर बसोन तुमी म्हुण्टां
तेन्ना लेगीत म्हज्या दोळ्यांत सावन
दुकां गळटा
आमच्या दुकांक
तुमीच फर्स्ट क्लास म्हूण मेकळे जाता
तेन्नाच म्हाकां
ह्या इनामाचो वालोर कळटां
ही दिवली मूं !
तिका तरी ताक आसा
घालपाक उजवाड आमचेर
जेन्ना आमी पेटयतलें तेन्नाच मूं?
तुमी येवचेना
आमचो वाठार भोगपाक
अन्याय आमचो पळोवपाक
पळोवन ते दुकां गळवपाक
दुकां पुसता पुसता फाटीर हात दवरपाक

येतले तुमी ?
येतले तुमी फक्त
भल्लेल्या लोकानुच
वाचताना दुकां आमची
एक कविता करूंक
वा ! वा ! फर्स्ट क्लास
दुकांच्याच कवितेक
वन्स मोअर करीत
ताळयो मारपाक
इनाम अक दिवपाक
एक दिवली... !

— रामानन्द तारी

अंक्शन गीत/तोणयां गीत

काम केलें
सट सट सट
घंटा वाजली
घण घण घण

वेळार शाळेंत
पावलीं पावली

उसरां जीं
धांवली धांवली
चड्डी तांची
मुटली सुटली
कूय कूय कूय
कूय कूय कूय

(बालगीत निकेतनाच्या बरेपणान)

कोंकण टायम्स । दिवाळी अंक । १९९१

चुट्टेचें गिरगिरें

चुट्टेचें गिरगिरें
घेवन धांवलें दावखुरें
बोण्याचें किटकिटें
पळयत रावलें बिटबिटें

दावखुरें बिटबिटें
दोगांय गेली फेस्ताक
गिरगिरें किटकिटें चोवन
अजाप जालें मेस्ताक

सावदाचो खेळ

(चाल : तळ्यांतली दाणय)

रानां रानांत
झाडां घुंवता
झाडां घुंवता
रानांतलो वाग
सावद सोदता
सावद सोदता

रानां रानांत
झाडां घुंवता
झाडां घुंवता
रानांतलो वाग
सावद सोदता
सावद सोदता

बावली

बावले बावले
रडटा कित्याक
सांग म्हज्या
कानांत -

दुदू दितां
खावू दितां
यो म्हज्या
फुड्यांत

पापुडी दितां
पिगी दितां
हांस तुज्या
गालांत

तूं रडटा रडटा
म्हूण पळय
दुकां म्हज्या
दोळ्यांत

बावली लजली

बावली न्हेसली
कापड साडी
कानांत तिच्या
भांगरा वेडी
बावली रे आमची
सोबली रे सोबली

बावलेच्या पायांत
पांयजणां बांदलीं
हातांत तिच्या
मेथी रंगली
बावली रे आमची
नाचली रे नाचली

बावलेन कपलाक
तिकली लायली
माथ्यांत तिणे
फुलां माळली
बावली रे आमची
लजली रे लजली

आकड्यांचो खेळ

एक - खा केक
दोन - तूं कोण
तीन - तव लेन फीन
चार - मार फार
पांच - तूं नाच
स ५ - यो बस ५
भात - धर फाट
आठ - भोबे लाट
णव - तूं मोव
धा - वाजय तिरकीट धा
अकरा - काम करा
बारा - चल घरा

रागीश्ट वानर

एक आसलो वानर
रागाक सामको खर
शेजारच्या म्होंवा मुसार
जालो एकदां रागार

ताणे म्होंवा पोळचार
माल्ले गुणे चार
पोळें जालें काबार
पडले मूस वाच्यार

धांवले मूस सरसर
तोंडाक चाबले खरखर
तोंड जालें काळसर
वानराक पुरो मरसर

दारांत आयलो कल्पवृक्ष

● डॉ. अनंत राम भट

ल्हा

नपणांत हांवें आयकलें सर्गांत कल्पवृक्ष नावांचो एक रुख आसा आनी तो जाय ती वस्त दिता. तुमी मनांत ज्या वस्तुची कल्पना करतात ती वस्त तुमच्या कुड्यांत तयार जाता. आयकून बरे दिसतालें. पूण हो योग केन्नाच आयलो ना. कित्याक म्हळ्यार सर्गांत वचपाची वाटूय खबर नासली, आनी सर्गाचो पत्तोय खबर नासलो. ताका लागून ह्या कल्पवृक्षाचो उपभोग घेवपाचे रावतूच गेलें. आतांय वतलो म्हळ्यार जिणेच्यो जापसालदारक्यो खूप वाडिल्ल्या आसात आनी तो सोडून वतलो म्हळ्यार जिवार येता. पूण देवान जर थारायलें कि, सर्गांतल्या कल्पवृक्षाचो हांवें उपभोग घेवचो तर सांगूं नज. सगळ्यो जापसालदारक्यो सोडून एखादे वचचेंय पडत. कोणाक खबर कितें जायत तें !

आनी एक दीस म्हाका एका गोष्टीचे पुस्तक मेळलें. तांतूत एक गोष्ट आशिल्ली ती म्हाका बरीच आवडली. ती गोष्ट आतां म्हाका सगळी सारकी याद जायना. पूण ती सादारण अशी आसली

‘ एक गरीब मनीस एका कामाक लागून दुसऱ्या गांवांत वचूंक सकाळींच भायर सरलो. दनपार जाता जाता म्हण्टाना तो एका उदकाच्या बोझ्याकडेन पावलो. थंय बरीच झाडां आसलीं आनी थंड वातावरण आसलें. ताणें विश्रांति घेवपाचें थारायलें आनी तो एका झाडा मुळांत वचून बसलो. ताका खूब भूक लागिल्ली. ताच्या मनांत आयलें ह्या वेळार बरे चमचमीत जेवण मेळ्ळ्यार कितलें बरें जातलें आसलें ? इतलो मनांत विचार करता थंयच आसा ताच्या फुड्यांत पंचपक्वान्ना भरिल्लें ताट हाजीर जालें. ताका अजाप जालें. तरीय लेगीत रुचीक जेवण पळावन ताका बरीच खास जाली आनी तो पोटभर जेवलो आनी हात बी धुवन परतो थंय येवन बसलो. इतल्यांत ताका न्हीद येवपाक लागली. ताका दिसलें हांगा एक बरी खाट आनी मोव मोव गादी जर मेळिल्ली तर बरी न्हीद काडूं येताली. इतल्यांत थंय मोव मोव गादी उशें बी आशिल्ली खाट ताका दिसली. ताका खूब आनंद जालो आनी तो त्या खाटीर लवंगडलो. न्हिदल्या थंय ताच्या मनांत आयलें, आतां हांगा एक दासी बी आशिल्ली जाल्यार पाय चेंपून घेवंक येताले. कारण सकाळपासून चलून चलून पाय खुबूच दुखू लागल्यात. इतलें मनांत म्हणसर थंय एक दासी आयली आनी ती ताचें पाय चेंपूंक लागली. हे सगळे पळयतकीच तो खूब भियेलो. ताके दिसलें ही भुताटकी बी नासत मूं ! आनी एखादे भूत बी आयलें जाल्यार ! तो असो

विचार करता थंयच आसा एक अक्राळ विक्राळ भूत ताजे मुखार उबें रावलें. ताका मुखार पळयतकूच हो आनीक चड भियेलो. हें भूत आतां आपल्याक खाले शिवाय सोडचें ना अशें जेन्ना ताका दिसलें तितल्यांत त्या भुतान त्या मनशाक खावन उडयलो. आनी इतल्यांत ही गोष्ट सोंपता. फुडें त्या भुताचें कितें जालें तें ताकाच खबर...

ही गजाल वाचून हांवूय कल्पवृक्षाचो सोद घेवंक लागलों. कितलेशे दीस आनी कितलेशेच म्हयने हांवें फुकट घालयले दिसता. तें झाड आनी दिसना तो रोपो सोडलो ना. प्रत्येक झाडामुळांत आनी रोप्यामुळांत वचून तरेतरेच्या कल्पना करून पळेल्यो पूण, शे ! मनांत आशिल्ली एक तरी इत्सा पुराय जावची आसली (इतलें आमचें आसा खंय भाग्य !) आमच्याच गांवांत न्हय तर ज्या ज्या परकी गांवांनी हांव गेलों थंय थंय हो प्रयोग करून पळेलो. कित्याक उपयोग पडलो ना. पूण हाका लागून खाज-खुजल्यांचो प्रमाद मात एक दीस बरोच मेळ्ळो. आनी तेन्नाच हांवें कल्पवृक्ष सोदपाची नाद सोडली, तो तेन्नाच्यान आता मेरेन परतो आनी हांव ताजें वाटेक गेलो ना.

अशी एक म्हण आमा म्हमद जर पर्वताकडेन वचना जाल्यार पर्वत म्हमदाकडेन येतलो. हे उक्ति परमाण कल्पवृक्षान जर म्हजेकडेन येवपाचें थारायलें आनी तो म्हजेकडेन आयलो, म्हजेर प्रमत्त जालो (इतलें भाग्य ना) जाल्यार हांव मात त्या वयल्या गोश्टींत सांगिल्ली शेवटची घटना केन्नाच विसरचो ना. ती घटना लक्षांत दवरूनच हांव म्हज्यो इत्सा पुराय करून घेतलों. कारण शेवटची घटना आमा भुताची. ती जर म्हज्या मनांत आयली जाल्यार म्हजी धडगत नासतली आनी वयल्या गोश्टींत सांगिल्ल्या-भाशेन म्हजीय गत जांव येता. तरी सुद्दा एक गजाल सांगूं सोदता ती म्हळ्यार जर कल्पवृक्ष म्हाका मेळ्ळो जाल्यार ती वयली गजाल म्हज्या मनांतल्यान कशीच वचची ना आनी शेवट म्हजी अवस्था... हांवें कितलें ना म्हळ्यार लेगीत- त्या मनशाभाशेन जावपाक वेळ लागचो ना.

अशे तरेन सर्गांतलो आनी गोष्टींतलो कल्पवृक्ष म्हजे दृष्टिंत फक्त कल्पनंतलोच आसा आनी ताची फळा सुद्दा कल्पनंतलीच मेळटात. कारण सर्गांतलो कल्पवृक्ष भूंयचेर मेळपाक शकना आनी आमच्या वास्तव दुनियेंत कल्पिल्यो सगळ्यो वस्तू ताबडतोब दिवपी कल्पवृक्ष आमकां केन्नाच मेळचो ना.

पूण आमच्या ह्या धर्तरेचेर एक नवो कल्पवृक्ष उत्पन्न जाला, आनी तो म्हळ्यार 'जायरात'. हो जायरातीचो कल्पवृक्ष तुमकां जे जाय तें दिवंक सोदता. ह्या कल्पवृक्षाकडेन कितेंय मेळचें ना अशें ना. हाजेकडेन तुमकां जाय त्यो वस्ती मेळूंक शकतात. मात तुमी हाजेकडेन संबंद जोडप गरजेचें जावन आसा.

ह्या दोनूय तरेच्या कल्पवृक्षांत साम्य आसा तसो फरक आसा. दोनूय कल्पवृक्ष तुमकां जाय तें दितात आनी तुमकां सुखी, आनंदी करपाचो यत्न करतात. दोनूय कल्पवृक्ष आसात म्हणपाचे वाणभव घेतलेशिवाय कळनात. दोगीय वस्तू दिवपाचें काम करतात. पयलो खंय आसा तो कळना, जाल्यार दुसरो सदांच आमचे मुखार आसता. पयल्याकडल्यान वस्तू मेळोवपाक कांय दिवचें लागना जाल्यार दुसऱ्याकडल्यान वस्तू घेवपाक पैसे दिवचे पडटात. पयलो कल्पवृक्ष आपुण तुमकां अमकें दितां, तमकें दितां म्हणून सांगूंक येता पूण दुसरो कल्पवृक्ष तुमकां जायत्यो वस्ती आपूण जावन दिवंक सोदता. अशे तरेन तो तुमकां आपयता, तुमच्या म्हऱ्यांत येता आनी आपूण कितें कितें दिवंक शकता हाजी बरोच जायरातबाजी करता. तुमचें मन भुलसावन तशेंच तुमकां फुसलावन तुमकां नाकाय जाल्यार ताजेकडेन आशिल्ल्यो ब्रह्मांडांतल्यो सगळ्यो वस्ती तुमकां दिवपाचो यत्न करता. आनी तुमी ह्यो वस्ती आपणायतात. अश्या ह्या दुसऱ्या कल्पवृक्षाच्यो थोड्यो गजाली पळ्यात- हाजी पाळा मुळां इतली घट आनी खोल आसात की हो सदांच नवो कल्पवृक्ष !

तुमकां जेवण रुच ना. तुमी विचारांत पडल्यात आतां कितें करूंया ? इतल्यांत तुमच्या मुखार टी. व्ही. चेर एक जायरात येता. ती जायरात आयतकीच खरेंच तुमच्या तोडाक लाळ सुटतली, तोंडाक रुच येतली. त्या दिसा तुमकां जेवण मात्शें चड वतलें. बायल विचारतली, 'आयज जेवण चडशे कित्याक ? तुमी बेगीन सांगात, आयज तोडांक मात्शी रुच आयली. ती विचारतली, 'अशें कित्याक ?' तुमी सांगात आयज हांवें टी. व्ही. चेर बाटणाह मसाल्याची जायरात पळयली आनी खरेच म्हाका भूक लागली फाल्यां बाजारांत वच आनी त्या मसाल्याचे पाकीट घेवन यो, सदांच ताजें तोंडाक, कालवणाक कर. ह्या कल्पवृक्षाक लागून तुमच्या तोडाक जी रुच नासिल्ली ती तुमकां रुच बरीच मेळटली.

समजा, तुमची बायल सदांच डालडा वनस्पती घालून जेवण करताली (कारण हो कल्पवृक्ष तिका पयलो मेळिल्लो.) मुरवातीक जेन्ना ती हाजो उपेग करूं लागली तेन्ना तिका म्हण, 'किवा आनी कोणाकूय धर, फुडें हो आमकां नसाय जातलो हें समचलेंच ना. हाका लागून चरबी वाडतली, पोट सुटलें, आनी आमची कूड रोगांक आमंत्रण दितली. हें आमकां समजलेंच ना. पूण तेलाचो नवीन कल्पवृक्ष जेन्ना आमचे मुखार आयलो तेन्ना पयलीच्या कल्पवृक्षांतली भुताटकी समजून आयली. इल्लो इल्लो करून तो आमकां कसो मारूंक सोदता हे स्पष्ट दिसून आयले.

बरे तर ! डालडा वनस्पति खावन खावन तुमची, तुमच्या बायलेची आनी भुरग्यां बाळांची जीभ दाट जाल्या. तुमकां कितेंय रुचना अशी तुमची अवस्था जाल्या अशा वेळार एक दीत तुमकां

तुमच्या सुनेचें जेवण बरे लागता. तुमी सुनेची तारीफ करतात. पूण माय कशी सोसतली ? तिणें रागान दोळे मोटे करून मावाक म्हळें, 'वा : वा : शुद्ध घी का स्वाद और बहू की तारीफ ?' पूण सून आज खश आशिल्ली मांवाची तारीफ आयकून ती कशी वोगी रावतली ? तिणें सांगलें हांव शुद्ध तूर वापरना. आपूण वापरता 'रथ' (हाजोय उपेग फटल्या तेला भाशेन जायना जाल्यार पुरो. ह्या वनस्पतिन तरी आमचें आरोग्य वरें उरतलें काय ? फुडलें कोणी पळयलां ?) पूण हो रथ जेन्ना म्हज्या पोटांतल्यान धांवक लागता तेन्ना तर 'धड धड रथ जाले राम जातो वनाला' ह्या ओळीची याद जाता. म्हाका सामको भंय दिसता. म्हज्या पोटांतल्या आंतड्यांतल्यान जेन्ना हो धड धड करून चलूंक लागतलो तेन्ना म्हज्या पोटाची आनी कुडीची कितें अवस्था जातली, ती देवा, तुकाच एकट्याक खबर ! जेन्ना ह्या रथाचे चाक गडगडत वचूंक लागतलें तेन्ना खाल्लें अन्न चुन्या घाणींत घाल्या चुन्या भाशेन पिरगळून बचून आंतड्यो लेगीत तुटून वतल्योशे कांय कितें अशें दिसता.

तुमच्या जिवांत तुमकां कितल्योशोच काळज्यो आसात. तांतूतल्यान तुमा कशेच मुक्त जावचे नात अशी तुमका खात्रीच आसा. पूण तुमी कित्याक भियेतात ? देवान तुमच्या खातीर कित्याक कल्पवृक्ष तयार केला तर ! तुमी तुमच्यो सगळ्यो काळज्यो, चिता, हुस्के ना करपाक एकूच गजाल करपाची, ती म्हळ्यार 'बोल्का पत्थर' घेवप ही वस्त तुमी बरोबर सांबाळली कि तुमी मशेगाद जालेच म्हणून समजुपाचे. तुमकां संवसारातली खंयचीय काळजी सतापीची ना हाजी सामकी गॅरंटी म्हळ्यार तुमी एखाद्रे वेळार हे जग सोडूनय गेल्ले आसत. सांगूं नज. पूण तुमी हुमक्या मेकळे जातले हातूंत दुबाव ना.

आतां तुमचो पैसो गुर्वार जावन विवेवपाक जाय म्हळ्यार तुमच्या पैशांचो कुळ-वंश वाडपाक जाय जाल्यार कितलेशे उपाय आसा. तुमी म्हण्टले उपाय मागीर पळोवयां. पयलें सांगात, पैसो कसो गुर्वार जाता.

'हांव नकळों.'

'नकळों ? कशें तर ?'

'कशें तें हांव सांगू शकना. ते तुमी सायंटिस्टाक विचारा. ते बायलांक दादलो आनी दादल्यांक बायलो करतात खंय !'

पूण आसूं ते. तुमच्या पैशांचो कुळ-वंश वाडपाक बँको तोंड उगडून बसल्यात. त्यो तुमकां धा वर्सांत आसा त्यापरस डबल दितल्यो तुमचो चड जाल्लो हुसको मेकळो करपाक तांणी ही येवजण सात वर्सांची केल्या. हांवूय चड दिसांची दिसता जाल्यार 'राष्ट्रीय वचत प्रमाणपत्र' आसा. आनी हाजेयपरस कमी वर्सांत डबल जावपाची योजना म्हळ्यार 'किसान विकास पत्र', 'इंदिरा विकास पत्र' बी जायती आसात. हाजेय परस एखाद्र्या मोठ्या कंपनीक तुमी तुमचो पैसो निर्धास्तपणान दिलो जाल्यार तीन वर्सांतूय डबल जावं येता. पूण कंपनीन दिवाळें बी काडलें जाल्यार म्हाका विचारूं

नाकात. आनी अशे तरेन तुमच्या पैशांचो कुळवंश वाडत वता. मागीर दुडूच दुडू !

तुमचें केंस कमी जाल्यात ? तुमचे केंस झडटात ? तुमच्या सुंदरकायेक वाधा आयल्या अथवा येता अशी दिसता ? मागीर तुमी सगळो हुस्को सोडात आनी शकुंतला ज्या कल्पवृक्षासकयल बसल्या ताचे सकयल तुमी वचून बसात. पळेल्यात कितें चमत्कार जाता तो. तुमचे केंस टी. व्ही. चेर अथवा बाटलेर आशिल्ल्या चित्रांतल्या केंसांपरमाणे खूब लांब जातले. तुमचो आंबाडो बरो घसघशीत जातलो. एखादे वेळार तुमचे तोंड घसघशीत नासत जाल्यार कोता येता. तुमच्या चपट्या तोंडाक तो घसघशीत आंबाडो चेपून धरतासो दिसलोय जाल्यार ताजी पर्वा करपाची गरज ना. पूण एक गजाल हंव नकळो कि दुष्यंताल्या शकुंतलेचे केंस अशे लांबलचक आशिल्ले काय ना ते ! पूण तिचे केंस लांबलचक आसूंक फाव जाता. ना जाल्यार दुष्यंत- एदो व्हडलो राजा कसो माळत शे तिजेर ? म्हाका दिसता दुष्यंतान माळपासारके तिजें केप आशिल्ले ते ती कदाचित 'कोकोराज' वापरताली जांवये म्हणून कित्याक. म्हळ्यार. कोकोराज ' बरसों से है ।'

एका ल्हानशा भुरग्याक ' कपिल ' जावपाची केदी व्हडली

इत्सा ! पूण ताची इत्सा पुरी जावप मोठे कठीण. काम अशें असून लेगीत एक शक्यता आसा. बुश्ट कंपनीचो पावडर उदकांत घोळोवन, बऱ्योच मिटक्यो मारून, तोंड हालोवन आनी मान वेळावन जर घेत जाल्यार ' कपिल ' जावपाची इत्सा पुरी जांव शकता. मागीर हाचे करता ताका कसलेच प्रयत्न करपाची गरज ना. बुश्ट घेवप आनी कपिल जावप, केदी सादी किमया ! आसा काय ना कल्पवृक्ष, सांगा पळोवया !

तुमचे कपडे स्वच्छ, उजळ जावपाक जाय ? हे करतां कितें जाय तुमकां ? रिन जाय का व्हील जाय ?

तुमी म्हाताऱ्यो जाल्यात ? तुमच्या तोंडाक मिन्यो पडल्यात ? तुमची कात मुखल्या ? तुमची कात मुलायम जावपाक जाय ? हजार प्रश्न. हे सगळे घेयात आनी ह्या जायरातीच्या कल्पवृक्षा- कडेन वचून बसात. तुमचे सगळे प्रश्न चुटकी सरशीं एका खिणांत सुटतले. पूण थोडे पैसे मात बरोबर घेतात जाल्यारूय तुमचे हे हे प्रश्न सुटपाचें आसात. ना जाल्यार मात ना इतलें मतीत दवरचें (पूण तरीय खात्री ना) आनी पैसे होंगडायल्लें, दुख जाले जाल्यार म्हाका मात विचारूं नाकात.

- ❦ -

माप

किदद्याक तू जाता
म्हज्याखातीर खंती
म्हजी वाये वाट
वेगळायल्ली.
लीपादिप जाता.
वता आनी येता.
सोमचेच पटटा
प्रारब्ध हें
फाल्याची चितनां
काळजां आनी मनां
माले अद्रुस्टाचे
कोण जाणा.
अद्वैतशे दिसता
सगलोच भास
सोपत मल्हार
खंच्याय खिणां
मागणें मागतनां

म्हणचे म्हामायेक

मनीसपणां दिवो

पेटचो काळजांत

दिगे समेस्तांक

काळजा मनीसकाय

पेल्या खातीर वेदेय

घेवचे जिवार घाय

आनी मे म्हामाये

म्हज्या मुक्या मड्यार

कोणा खाशे ल्हार

तुवें उटंगारान दिवचें

खंत आनी खोस

म्हजें अकुच मे मा

आतां मार वेगीन उलो

द्वैत फेंक्यांचे

सोपना उतळताप

अॅक्शन बालगीत

शाबी बाबी

ऊठ वेगीन

नाजाल्यार

करतां लगीन

शाबी उठलो

बाबी उठलो

तोंड न धुतां

खाल्लो पोळो

टर टक

टक टक

टर टक

टक टक

- तुकाराम शेट

- शांती प्रभू तेंडुलकार

वेसनांच्या दुष्टचक्रांत मनीसपण शेणलां

● गीता हेदे

म्हा

का ती बायल सदांच बसींत मेळटा. ती एके शाळेंत शिकयता. मेकळो वेळ मेळटा तेन्नां वेसनाच्या दुष्टचक्रांत सांपडिल्ल्यांचें पुनर्वसन करपाक ती वावुरता. एक बरे समाजकार्य करता. पूण बर्मीतल्यो कांय बायलो तिजेकडेन वायट नदरेन पळेतात. 'तिजे असवडीं उणीं-दुणीं उतरां उलोवन तिका हिणसायतात. तिकाय तांच्यो विखारी नदरो तोंपतात तशी ती सुसंस्कृत आनी सभ्य बायल पूण चडशीं जाणां तिका वांकडे नदरेन कित्याक पळेतात तेंच म्हाका कळनाशिल्लें.

एका दिसा तेच बसींत नेमान येतले एके बायलेन म्हाका सांगलें, 'तू तिजेकडेन चड इश्टागत दवरूं नाका, ती बायल बरे चालीची न्हय.'

'किदयाक ? तिणे किदें केलां ?' म्हजी उत्सुकताय.

'आगो, तिका घोवान सोडल्या. सध्या तो आपले चलयेक घेवन एकलीच हांगा रावता. आसतल्यो नसत्यां भानगडी.' थोडे भितर तिणे ते बायलेविशीं सांगलें.

तितले म्हणसर म्हजो स्टॉप आयलो आनी हांव बसींतल्यान देंवलें. त्या दिसासावन ते बायलेविशीं खरेपण जाण जावन घेवपाची म्हाका उमळशीक लागली. जेन्ना म्हाका खरो गजाल समजली तेन्ना ते बायलेच्या धाडसाची म्हाका तोखणाय दिसली, पूण काकुळटय दिसली आनी तिका नांवां दवरतल्या समाजाची तिडक माल्ली.

चार वर्सांआदीं तें बायलेचें एका सुशिक्षित. कर्तबगर भुरग्याकडेन लग्न जाल्लें. लग्नाआदीं तो भुरगो आयच्या चडशा आधुनिक तरणाट्यांभाशेन पाटर्चाक बी गेल्यार 'ड्रीक' घेतालो, मजेचो एक भाग म्हणून ! लग्नाउपरांत एक वर्सभर ती दोगांय सुखान रावलीं. मागीर ल्हवू-ल्हवू ताका सोरो पियेवपाचें वेसन लागलें. घराग्याचें संस्कार, निती-मुल्यां सगळें खुंटाळ्याक लावन तो पियेवपाक लागलो. कांय च तेप बायलेन ताका सगळेतरेन समजावन पळेलें पूण तो कसोच बदलोना. फटीं मारप, घरांतल्यो किमती वस्ती विकप, पियेवन रस्त्यार पडप, अवेळार येवन घरांत गोंदळ घालप. हे ताजे प्रकार चालूच आशिल्ले. लोकलज्जेवातीर बायलेन ताका सांबाळपाचो खूब यत्न केलो. सगलो पयसो सोऱ्यांत उधळिल्ल्यान घरांत जेवणा-खाणाची अडचण उप्रासली. दिशीं-दिशीं तो मनीसपणाच्यो शिमो हुपूंक लागलो. ताज्या आकांतांक लागून ल्हान चलयेच्या

मनाचेर विपरीत परिणाम जावंक लागलो. वापूय घरांत येता म्हळ्यार ताजो आवरो उडूंक लागलो. एके राती सोऱ्याचे नशेत ताणे ते फुलासाक बायलेचेर हात उवाळलो आनी तेन्नाच तिजें सोंशीकपण सोंपलें. तीय स्वतंत्र आशिल्ल्या कारणान तिणे आपली वाट वेगळी करपाचो निर्णय घेतलो.

आतां ती आपले चलयेक घेवन वेगळी रावता. त्या वेळार घेतिल्ल्या कठोर पूण योग्य निर्णयाचें तिका खूब समाधान भोगता. घोवाचे वेसन मात लेगीत उणे जावंक ना. खरेपणी तिणे घोवाक सोडला पूण सगळीं जाणां तिका दुशण दितात. भुरग्याच्या फुडाराचो लोकांक हुस्को ना पूण तिजे कर्तबगारीचेर दोळो. तशी एकाद्री बायल निर्दोश आमत्यारलेगीत बायलेक दुशण दिवपाची परंपरा आजवेरे आमच्या समाजांत चलत आयल्या.

सुरवेक मजा म्हणून घेतिल्ल्या सोऱ्याचेर योग्य नियंत्रण उरूंक नाशिल्ल्यान सोरो जल्माचोच त्या मनशाचो सांगाती जाला. एके वटेन ते बायलेचो संवसार करपला. वेसनां मुवादीन जाल्ल्या मनशापसून सुटका करून घेवन मनस्ताप विरयत जीण जगूं येता हें तिणे समेस्त बायलजातीक दाखोवन दिलां.

सोऱ्यासारक्या भिरांकूळ वेसनांनी कितले संवसार उध्वस्त जाल्यात, कितली आस्पत भूंयभरवण जाल्या, प्रतिश्टेचो कितलो गोबर जाला. हाचो हिशोब करूंक जावचोना. सोऱ्याच्या कोपांत जिवितांतले म्हत्वाचे खीण वगडायतलो मनीस विवेक वगडावन बसता. ताका कसलेंच भान उरना. सोरो ताचे भलायकेचेर वायट परिणाम करताच तेभायर सगलो संवसार सोऱ्याचें धर्मीन हुलपता. दादलाभाशेन बायलांकलेगीत सोऱ्याचें वेसन आसता-प्रतिश्टेच्या बुरख्याखाला जियेतले लोक सोऱ्यांक 'ड्रीक' हें सॉफीस्टीकेटेड नांव दितात. पाटर्चाक 'ड्रीक' घेनाशिल्ल्या मनशाकडेन ते अजापान पळेतात जसो काय तो काय तो मनीस आयल्या समाजांत जगपाक लायकच ना. ल्हान भुरग्याच्या नांवान, ताजे खोशयेखातीर आयोजीत केल्ली वाडदिसांची गर्दी आज सोऱ्याबगर जायना. प्रतिश्टेच्या नावाखाल आज पाटर्चो आज आयोजीत करून 'ड्रीक' पियेवन आनी दुसऱ्याकय पियेवपाक घालून धुमाकूळन घालप हाका आज चड म्हत्व आनी वाडटो प्रतिसाद मेळटा.

गोंय म्हळ्यार सोऱ्याचो झरी आशिल्लें. एक राज्य असो पर्यटकांचो समज जाला, म्हणचेपरस आमीच तो केला. तांची

बालगीत

हास गो बाये ऽ हास ।

उलय आमची ऽ भास ॥

कित्याक रे काक्या ऽ बायेक रडयता ।

तिरशा दोळ्यांनीं ऽ पळयता ॥

कर रे काक्या ऽ काव काव ।

बायेक म्हज्या ऽ जायो एक भाव ॥१॥

हास गो . . .

यो रे बुकी ऽ योरे बुकी ।

बायेची म्हज्या ऽ काड रे थुकी ॥

यो गे चीऊ ऽ योगे चीऊ

बायेक म्हज्या ऽ हाड गे ख ऊ ॥

हास गो . . .

धोल गो बाये ऽ बोल ।

उलय बोवडे ऽ बोल ॥

योरे मामा ऽ योरे मामा ।

बायेक म्हज्या ऽ हाड रे काना ॥

हास गो . . .

— एन्. सुहास

सोन्याची तान भागोवपाखातीर पावलाकणकणो बारीक आनी तावेनीक सोंपेपणी परवाने मेळत आसात. हाकालागून तांचो आंकडो दिशीं दिशीं वाडत आसा. तांचेर आज नियंत्रणच उरूंक ना. जायतेजाण आपल्यो जाणसालदारवयो विमळून सान्याच्या कोपांत स्वर्ग पळोतात. सोन्याचे नशेंत आपलें कर्तव्य विमरतात. श्रीडेभितर सांगपाचें जाल्यार शिक्षण क्षेत्र आसूं, समाजिक क्षेत्र वा राजकी क्षेत्र आसूं ह्या सगल्या क्षेत्रांक सोन्याचें वेसन आफुडलांच. एका तेंपार उच्च तत्वांचो पुरस्कार करतलो आमचो समाज वेसनांच्या विळख्यांत घुस्पूक लागला.

सोरो, मटको, सिगरेटी, अनैतिक संवर्द हे सारकी वेसना आज समाजांत बळावल्यांत. सिगरेटीचें प्रत्य तर दिसान दीस वाडत आसा. पाश्चिमात्य संस्कृतायेचें कुड्डे अनुकरण करून फॅशनीच्या नांवान सिगरेटी ओडपाचें प्रमाण तरणाट्यांमदी चड दिश्टी पडटा. मनशाचें श्रक्तीमत्व खुलून दिसपाक हातांत सिगरेट आमचें गरजेचें अशें आयच्या तरणाट्यांक दिसता. सिगरेट ओडप हो एके तरेचो पुरुषार्थ असो समज जाला. सिगरेटीच्यो तरेकवार जायराती तरणाट्यांची दिशामूल करतात. आनी सिगरेटी ओडपाच्या ताच्या वेसनाक पोसवण दितात. लोकांच्या दोळ्यांक उदक लावंक सिगरेटीच्या पॅकेटाचेर 'सिगरेट ओडप मलायकेक वायट' ही चत्राय बारीक उतरांनी छापिल्ली आसता. हे जायरातीवयल्यान एका प्रसंगाची याद जाली.

त्या दिसा हांव वाटेर म्हज्या एका प्रोफेसराकडेन उलयत आशिल्लें. इतल्यान थंय म्हजो आदलो वर्गमित्र आयलो. कॉलेजांत तो लिपचोरयां सिगरेटी ओडटालो. तो एक बरो कलाकार. नाटकांनी तो बेस बरीं कामां करतालो. सिगरेट ओडलेबगर आपल्याक स्फुर्त येना अशें तो केन्नाय सांगतालो. खूब तेंपान तो त्या दिसा मेळ्ळो तेन्ना ताच्या हातांत सिगरेट आशिल्ली आनी ओंठार कसलें तरी गीत. प्रोफेसराक पळोवन ताणे हातांतली सिगरेट सकयल उडोवन चिड्डली. आनी मागीर 'सभ्यताये'न प्रोफेसराकडेन उलोवंक लागलो. त्या प्रोफेसरान ताका सिगरेटी ओडून जिणेचो गोबर करूं नाका, आंगातली कला फुलोवपाक सिगरेटीच्या मोगांत पडू नाका, अशे जायते उपदेश केले.

प्रोफेसरान ताका विचाल्लें, 'आरे, सिगरेटीच्या पाकिटावयली चत्राय वाचल्या मरे?' हय वाचल्या सर ! पूण सगलेंच पळोवंक गेल्यार कशें जातलें ? तसो हांव मर्यादा राखून सिगरेटी ओडटां. अजूनमेरेन हांव 'चेन स्मोकर' जावं ना. आनी एक सांगतां सर, आमकां थंडी जाल्यार आमी ज्यो गुठयो घेतात त्या गुठयांच्या पाकिटाचेर 'दोतोराच्या सल्ल्यान घेवची अशें बरयल्लें आसता. पूण तसल्यो गुठयो कोण दोतोराक विचारून घेता ? तशें हें !' आपल्या 'पुरुषार्था'चें लटके समर्थन ताणे केले. ताजेमुखार आनी तोंड वाजोवन उपेग ना म्हणून प्रोफेसरान आपल्या कपलार हात माल्लो.

कांय जाण एक फॅशन म्हणून वेसनां आपणायतात. जाल्यार कांय जाण जिणेंतल्यो चिंता सोंसूक जायना म्हणून जाल्यार कांय जाण सत्य परिस्थितीक तोंड दिवपाचे धाड नाशिल्ल्यान वेसनांचे सुवादीन जातात. ह्या वेसनांसत पयशांचो गोबरूतर जाताच, ते भायर सोरो सिगरेटीसारक्या वेसनांपासून कॅन्सरासारकी भिरांकूळ पिडा जाता, भावनात्मक संघर्ष जावन घरांतलें वातावरण तंग जाता, घराचें घरपण सोंपून बायल उबंत पडूं येता. आमच्या देशाचा फुडार आशिल्ल्या कंवळ्या भुरग्यांचेर त्रिपरीत परिणाम जाता. फुडे तीं सोरो-सिगरेटी सारकीं वेसनां आपणावन समाजांत उचांबळाय निर्माण करतात. विकासाचे दिकेन वचपी देशाक अग्रगतीचे वाटेर व्हरून सोडयत.

आयज संवसार जितलो सुदारता तितलो चडच वेसनांच्या दुश्ट चक्रांत घुस्पता. सोन्याच्या कोपांत नाजाल्यार सिगरेटीच्या धुंवरांत मनीस खिणयाळें सुख सोडता. हें खिणयाळें सुख मृगजळाभाशेन आसता. त्या सुखान मनीस केन्नाच तप्त जायना. त्या खिणयाळ्याच्या मुखाच्या दर्यांत पेवपाची ताजी आशा चडच बळावता. वेसनांचे सुवादीन जाल्ल्या मनशाचो मांगात आमकां चड वेळ सोंसना. ताजें खिणयाळें सुख म्हळ्यार ताच्या संवसाराक एक शाप थारता. त्या वेसनांचे श्र्गीत मुखी संवसार हुल्लपतात. वेसनां पयस करपाखातीर आंखिल्ल्यो मोहिमा फक्त कागदाचेरच उरतात. त्यो आमी प्रत्यक्ष कारवायेंत हाडून समाजाक ह्या वेसनांच्या दुश्टचक्रांतल्यान सोडोवप ही काळाची गरज आसा.

चलो

● डॉ. सिताकांत घाणेकार

आ

पल्या बल्कांवाचेर गुणेबाब एकटोच बशिल्लो. शुन्य नजरेंन तो वयर मळबाक पळैतालो.

गुणेबाब म्हणजे गांवचे चैतन्य. सदांच बोवाळार. गावांत कसलेंय कार्य आसूं. पैली पटी गुणेबाबागेर. सगळ्यांत चड व्हड आंकडो ताचो. सत्यनारायणाची पूजा आसूं, सार्वजनिक गणपती आसूं, देऊळ बांदपाचे आसूं, शाळा बांदपाची आसूं गुणेबाब सगळ्यांत फुडें.

आपूण सारख्या खेड्यांत हरशीं कोण पावता? पूण गुणेबाबाच्यो सगळ्याक वळखी. मिनिस्त थंय शाळेंत येवन गेल्लो. थंय डांबरी रस्ते जाल्ले. शेजारच्या गांवांत वीज ना. पूण आडपैत आसा. कारण गुणेबाबाच्यो वळखी. आनी आतां थंय टेलिफोनाचे खांबे घालतात, गुणेबाबागेर फोन जाय म्हण.

आनी जाय कित्यांक आसचोना? गुणेबाबाचो एकटोच चलो. मनोज. अमेरिकेत आसता. तो दोनच म्हय्यांनी गोंयात येवपा आसा. दोतोर तो. मागीर तो आडपैतूच रावतलो. गुणेबाब ताका व्हड ऑस्पीताल काडून दितलो.

एकटोच एक चलो. नवमानी जाल्लो. गुणेबाबागेर भुरगेंच जायानासलें आनी चलो जावचो म्हणून उपाम तपास जाले. गंडे-दोरे जाले, कोंबे माल्ले, बोकडे माल्ले, घाडी खुदले. भाराक विचाल्लें. प्रसाद जाले. सत्यनारायण जाले. पूण शेंवतेमावशेक अकस्मात सकाळीं फुडें ओंकारे येवपाक लागले. रोखडोच रकाद गेलो काँस्त दोतोरानेर. आनी गुणेबाबागेर अपोवणो. आयला म्हणटकर कोस्त दोतोर तसोच धांवलो सायकलीवयल्यान दोतोर कोस्त इतलो अणभवी पूण ताकाय दीयामनोज लागना. म्हणटकच शेंवतेमावशेक पणजे व्हेली. व्हड ऑस्पीतालांत आनी रोखडीच परीक्षा जाली. शेंवतेमावशेच्या पोटांत आडपैच्या कामतीच्या घराण्याचो अंकूर वाडटा म्हणून. घे मागीर बोवाळ. गांवांत कोण तोखणायो केल्यो शेंवतेमावशेच्यो गुणेबाबान. आनी मागीर बरोबर णव म्हकन्यांनी मनोज जालो. भांगरासारखो पोर शिकपांत हुशार,

खेळपांत हुशार, नाटकांत कामां करी, गावपी बरो. अशे अष्टतासाचें व्यक्तीमत्व दीस गेले, म्हयने गेले, वर्सां गेलीं. आनी एक दीस मनोज दोतोर जालो.

गुणेबाबाच्या मनांत त्याचवेळा ताका आडपैत कोंसूलतोर काडून दिवचो आशिल्लो आनी फुडें ताणें थारायल्लें आनी दोन वर्सांनी तांच्याच तोलामोलाच्या राया नायकाल्या नातीबरोबर-मुगंधाबरोबर ताजे लग्न लायतलों आनी आपूण बसतलों बल्कांवाचेर गजाली करीत.

पूण मनोज दूसरेंच चिंतालो. ताका अमेरिकेक वचून सर्जन जांवक जाय आशिल्लो. गुणेबाबान आपलें मन मान्लें आनी चल्याक भायर धाडलो. अशेच दीस, म्हयने, वर्सां वतालीं आनी गुणेबाब मनोजाबद्दल सपनां पळेतालो.

कित्याक पळोचोना? एकटोच एक चलो. नवसांनीं जाल्लो. ऑस्पीतालाक जागो थारायलो. उदक लायटपैलीच गांवांत आयिल्ली. फोन अदर्यार पाविल्लो.

गुणेबाब तेंच येवजोत आयज बल्कांवांचेर बशिल्लो. दोन म्हयन्याभितर फोन पावत मूं हांगा? काय मनोज पैलीं पावतलो?

आनी त्याच वेळार मनोजाचें पत्र आयिल्लें.
प्रिय बाबाक,

नमस्कार

तुमकां बरीक खोशी जाता. हांव दोन म्हयन्यांनी थंय येतलों. पूण म्हाका चड दिस रावूंक मेळचेना. म्हजी बायल गुरवार आसा... तुमकां हांवें हाजेपैलीच बरीक जाय आसलें. हांव एका अमेरिकन चलयेकडेन लग्न...

फुडलें शब्दच गुणेबाबाक दिसना जाले. ताच्या शून्य नजरेक... दिमतालीं ताचीं सोपनां...ताजे पूर्वज, तांचो श्राद्धां आनी म्हाळ...

Road Accidents are one of the greatest cause of death for young people in the age of 15-25 years.

DEAR MOTORIST, YOU CAN AVOID ACCIDENTS

Causes of Accidents

- ✖ Driving a defective Motor Vehicle.
- ✖ Driving under tension or after quarrel.
- ✖ Ignoring rules of the road conditions and traffic regulation signs.
- ✖ Lack of adequate experience of Driving.
- ✖ Driving under influence of liquor.

Measures for avoidance of Accidents.

- ✖ Careful driving.
- ✖ Concentrate on what you do.
- ✖ Make sure that you have a good knowledge of the road conditions and traffic regulations.
- ✖ Keep your vehicle in good running order.
- ✖ Do not drive under tension, and do not be overconfident while driving

Please Remember -

Drinking & Driving Do not mix

Issued in the public interest, by -

**Directorate of Transport
Panaji.**

एक चोर पड्ड्या फाटलो

● सौ. माया खरंगटे

...वि

नय, धा जावपा आयली. केन्ना वतलें बाजारांत, चल पळोवया बेगीन. मागीर नुस्तें सारखें मेळना. ... जाली सुरू मांची किटकीट. भितरले भीतर पुटपुटत विनयान केंसातल्यान फणी फिरयली, विणी घालपाक आनी वेळ वगडायनास्तना केंसाक क्लीप लायलें. चुडीदार काडपाक तें आरमार उगडटा सर विनयाच्या मांचो परत उलो आयलो,—

...बाय विनय, इल्लो कोथंबीरचो पालोय हाड आं, आनी पळे बीट हाडपाक विसर नाका.

...हाडटां गे.

...कोशंबीर केलीना म्हणून तूंच पानार बसून फडफडलें. आतां सामान सांगल्यार उबगूं नाका आनी पळे ..

...हां गे, आतां तोंडान सांगत बस नाका. तुका कितें जाय तें तें बरोवन दी, पळोवया. मागीर हें हाडलेंना तें विसरलें म्हणपा नाका.

विनयाक शिटकावणी दिवन ताची आवय खड्डो बरोवंक गेली.

विनयान सडसडीत चुडिदार घालो. परतय एक फावट हारशामुखार रावन पावडर सारको केलो आनी हॉलांत आयले.

विनयाक धा वरां जावचे पयलीं बाजारांत वचूंक केन्ना आवडना. पूण तें जाणा आमलें घरांत आनी रावल्यार आवयचो खड्डो वाडत वतलो. ताणे आवयक ताकीत केली.

.. मांस ये मां, बेगीन दी गो खड्डो, मागीर बाजार सोंपतलो हां पळे ..

. वा, रे वा, आतां तुका वेळ जाता, हारशामुखार रावतकर मात घड्याळ बंद पडटा तुजें. न्ही ?

.. मां तशें न्ही गो. हांसत, हांसत विनयान म्हळें.

...जाणां हां, जाणां हांव, हो घे खड्डो, बेगीन यो मात.

आवयकडान बास्केट आनी खड्डो घेवन विनय बाजारांत वचूंक भायर सल्लें.

विनय डी. वाय. एस. पी. सदाशिव देसायली धूव. पयलीं दोन भुरगीं मरतकच राधा-सदाशिवगेर दोन जुवळी भुरगीं जालीं. विनय आनी विनित.

जायत्या आंगवण्यानी आनी दोतोरांच्या पराकाश्टेच्या यत्नान जाल्लीं भुरगीं. तांच्या अपुरबायेक शीम मेर नासली. तांचे नस्ते

लाड, अपुरबायो मात बापायन केन्ना चलोवन येतल्यो ना. पोलीस खात्यांतली शीस्त घरांतय आसली. तांका अपुरबाये वांगडाच शिस्तीचें बाळकडू घाल्लें. घरांत मोटार आमुनय तांकां चलूनूच शाळेंत वचचें पडटालें. आपलीं कामां आप गेंच करचीं पडटालीं.

विनय विनीत मुळचींच मोगाळ भुरगीं, तांकां मेळिल्ल्या वळणान तीं गुणेंत जाल्लीं. विनीत इंजिनियरिंगाच्या दुसऱ्या वर्साक आशिल्लो. विनयान बी. कॉम. परिक्षा दिल्ली. पोलीसेंत भर्ती जावपाची ताणे निश्चेव केल्लो. ल्हानपणातल्यान ताची ही आवड पळोवन सदाशीव खोशी जातालो. आवयमात मनांतल्यान खुश नाशिल्ली. आपले चलयेंन पोलीसांची धाकधुकीची जीण आपणावचा न्हय अशें तिका दीस. पूण धुवेच्या इक्ते आड ती वचूंक सोद नासली. दोगांय भुरग्यांक ताणी विचार स्वातंत्र्य दिल्लें.

विनय बाजारांत पावलें आनी ताणें घड्याळ पळेलें.

आवयसू कितले बेगीन पावलें पळे, सवायधाच जातात.

वाट भर इश्टीणींकडेन उलयत वचपाची संवय आशिल्ल्या विनयाक आज मोन्यानी वचपाचो वाज आयिल्लो. आज ताच्या दोगय इश्टीणिनी विणान आनी दिपान थोड्या वेळान बाजारांत येतली म्हूण सांगिल्लें. आज ताणी एक बेट थारायिल्लो, ते खातीर ताका वेळान येवं जाय आसलें. आवयच्या बोवाळान तें बेगीनच भायर सरिल्लें.

ताज्या येवपाचो वेळ तर इकरासाडे इकरा, दिस्त अदीवयर पिशव्यो सोंपतकच. आतां कितें करूं इतलो वेळ ?

तें मनांतल्या मनांत आवयचेर फडफडलें.

बाजार सदावेवरी भरून वाततालो. धा साडेघांचो वेळ म्हणजे चडसो घरांत आशिल्ल्या बायलांची वेळ. बाजार बेगीन घेवन घरा वचून रांदपाची चिंता घेवन आयिल्ल्यो बायलो सडसडीत जाय थंयच वचून वस्तू मोलायताल्यो. मनात कसलीच ताकीत नाशिल्ले लोक दर एकेकडेन घासाधीस करीत फिरताले, घेवपी मनशांच्या गर्देंत भोंवन माल विकपी भुरग्यांचीय बोवाळलतालो. वाहनांचीय गजबज चालूच आसलो.

ह्या कचकचांत मदींच उबें रावन विनयान थोडी वेळ चितलें, ...हां, हां! पयलीं मां लें सामान घेतां, तितलेसर विणा, दिपाय येतलीं, पूण तो मालकिर्याद येवचो ना.

विनय परत विचारांत पडलें

Consumer Be Aware of Your Rights

IN RELATION TO ALL GOODS AND SERVICES

If you have any complaint that—

- As a result of any unfair trade practice adopted by any trader you have suffered loss or damage;
- The goods suffer from one or more defects;
- A trader has charged for the goods price in excess of the price fixed or displayed on the goods or any package containing such goods.
- The services including services connected with Banking, Insurance, Transport, Financing, supply of Electrical or other energy Board or Lodging or both entertainment etc suffer from deficiency in any respect;

You may complain before the Consumer Dispute Redressal Forum— Goa at Pauaji, Ranu Niwas, Rua de Ourem, Porais Panaji for getting your grievances redressed under The Consumer Protection Act, 1986. However if the value of goods or services and compensation if any, claimed exceeds rupees one lakh but not exceeding ten lakhs you should complain before the Consumer Dispute Redressal Commission. C/o Directorate of Civil Supplies and Price Control, Junta House 2nd floor, Panaji-Goa.

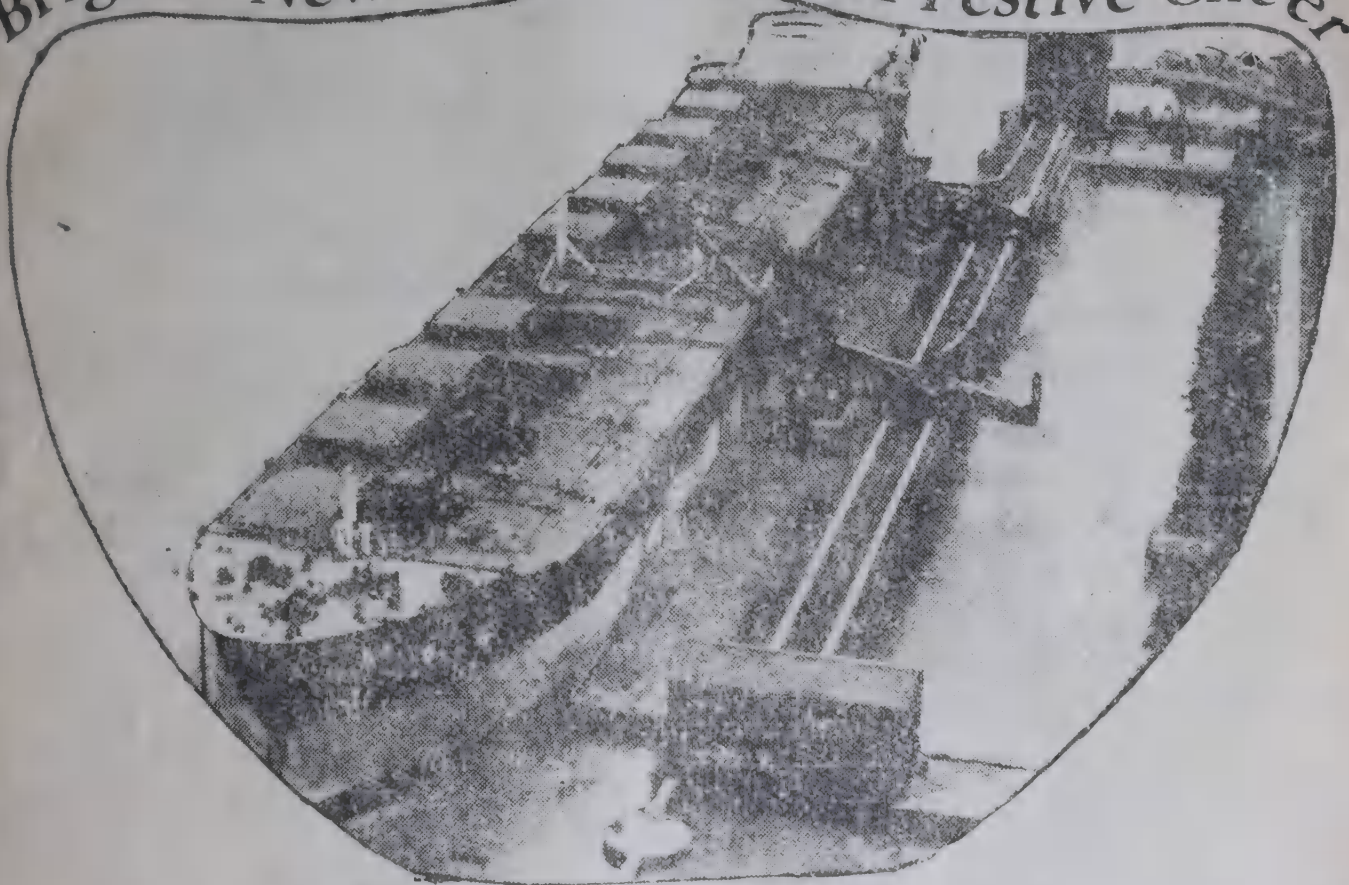
ISSUED BY

Directorate of Civil Supplies and Price Control

PANAJI - GOA.

Issued By :-

Bright New Year Full of Festive Cheer

Happy Diwali

MORMUGAO PORT TRUST

Mormugao, Harbour Gna-403 803 Phone 2911 2916 (6 lines) Telex 019 1219 MGPP IN

GOVERNMENT OF GOA

- a land of sun, fun and music
- an area declared industrially backward
- a growth centre with a package of incentive for industrial growth such as.
- ✱ Built up sheds industrial estates and developed plots with all facilities.
- ✱ Exemption from Income Tax.
- ✱ 15% Price preference on Government purchases.
- ✱ Exemption from Sales Tax for 15 years.
- ✱ Import assistance for raw materials and capital goods
- ✱ Financial Assistance from State Owned Corporation.
- ✱ Subsidy on the cost of feasibility reports.
- ✱ Priorities for 100% export oriented units
- ✱ And various other incentives and facilities.
- ✱ Adequate infrastructure
- ✱ Attractive Incentives for Non - Resident Indians.

Issued by -

**Directorate of
Industries & Mines**

Udyog - Bhavan, PANAJI - GOA.

वतालो.

ताची खबर आयकतकच तिगीय इश्टिणींक राग आयलो.

...आयत्या विळांतलो सोरोप कसो, हीं बाबडीं आड्डन पिशव्यो खपयतात. आनी हो मालकिर्याद ताचे पैशे चोरतात.

विनय फडफडलें.

इतलेमर बरोच वेळ नुस्तेकात्रीमुखार गर्दी जाल्ल्यान तिचें गिरायक आडावळलें. तिणे एक धेंगसो घालो.

...आगो चेडवांनो, नुस्त्या-मार्किटांत येसो जायत्यो चोरियो जाताय. कोण कोणा कॅर मात्ता. वोसाय इंगाची. मुज गिरायक पेडुचार कोन्नाकाय.

तिच्या धेंनशान गर्दी पैसावली. विणान ते चलयेक भायर आपयलें. दिपा आनी विनय ताचे फाटोफाट भायर आयली. भायर येतकच विणान ताका विचारलें-

...आगो, तुमी वळखतात मगो ताका, मागीर सांगनात कित्याक ताच्या आवयबापायक.

...बाय ताका आवय-बापूय ना. तो दादाच्या वांगडा रावता. ताणे सांगलां ताका पैशे हाडूंक.

...व्वा, भुरग्याकडल्यान चोरी करून घेता ? विणान तिडकीन म्हळें.

...तुमी सगळ्यांनी मेळून बोवाळ करूं जाय.

... बोवाळ केल्यार आमचो बापू सोरो पिवून झगडीं करतलो. मागीर दादा थंय रावंक दिवचो ना आमकां. भीत, भीत, ते चलयें सांगले.

... तुमी पैशे लिपोवन दवरात दिपान म्हळें.

... बाय बापू खातीर एक भितर बोलस केलां. तातूंत दवरल्यार बापूक सगळे पैशे दाखोवचे पडटले.

... आगो, बापायकय लिपोंवक जाय पैशे? विनयान अजापान विचारलें.

... तर, ना तर तो सगळे पैशे हांव लिपोन अम्मीक दिता.

तिगीय इश्टिणींक ताची खबर आयकून आजाप जालें तांका ताच्या बापायचो, दादाचो आनी त्या चोरपी भुरग्याचोय राग आयलो. घरा येतना वाटभर ह्याच विशयाचेर उलयत तीं आयली.

...भुरग्यांक जल्म दिल्ल्याचें रीण तो तांचेकडल्यान फारीक करून घेता. कसलो मालकिर्याद पळे.

विणान म्हळें.

...तांचे खातीर कितेंय पूण करपा जाय हां.

विनयाली पोलीसी वृत्ती जागी जाल्ली... त्या चोराक कसोय पूण धरपच...अशें थारावन तीं त्या दीस घरा गेलीं.

आनी आज चार दीस तो तांचें पाळनेर आसात. तो तांका

येतलें जाल्यार अशेंच यो !

येतलें जाल्यार अशेंच यो,

‘अमरपिकें’ हांसत यो

‘आयची गजाल’ आतांच कर,

ओठांतलीं उतरां विसरलें जाल्यार

कोणाक खबर ? फाल्याचो दिस कोणे पळैला !

येतलें जाल्यार अशेंच यो,

बरीशी साडी नेसून यो,

फुलां साज करून यो,

गालाक ‘खळी’ घालून यो,

आयचो दिस असोच गेल्यार

कोणाक खबर ? फाल्याचो दिस कोणे पळैला !

येतलें जाल्यार अशेंच यो,

लाटेभाशेन धोलत यो,

पायात पांयजणां घालून यो

ओठांत म्होंव भरून यो

ओठांतलें ‘गीत’ विसरलें जाल्यार

कोणाक खबर ? फाल्याचो दिस कोणे पळैला !

येतलें जाल्यार अशेंच यो,

आवय बापायक सांगून यो.

सगळ्या जाणांक सोडून यो,

उशीर केल्यार कोणाक खबर ?

फाल्यांचो दिस कोणे पळैला !

— सुरेश कामत सातोस्कार

कसोच मेळना. आज मात ताका कसोच सोडप ना अशें ताणी थारायलें.

आज विनय घरा आयिल्लें तेंच खोश्येन फुलून ताणी पैशे चोरपी त्या भुरग्याक धरिल्लो. घरा पावतकच मात ताजी खोशी खिणयाळी ठरिल्ली.

...आमकां जैत कशे दिशिल्लें ती आमची हारच काय ?
...विनय मुस्कारलें.

इतले दीस वाट पळोवन पळोवन आज ताणी त्या चोरपी भुरग्याक धरिल्लो. सद्दे बरी दिपान पिशवी घेतली आनी पैशे त्या पिशवी विकण्याक दिले. पयशे दिले मात त्याच खिणाक तें सगळे

घडले. विनयान आनी विणान मोटे हुशारेन त्या चोराक धरलो. तेचो विक्रीपेरेर मुरगीं तांका पैसुल्यानच पळेतलीं. तांच्या हांसकुऱ्या तोंडाक पळोवन विनय, विणा आनी दिपाक खोस जाली. ताणी हेर लोकांच्या आदारान ताका पोलीस स्टेशनावर व्हरून दिलो.

घरा येतां येतां विनयान मनांतल्या मनांत थारायलें... पप्पाक सांगप, आतां हांव तुमच्या खात्यांत येवपाक योग्य जालें...

घरा पावतकच मात ताजी उमेद विरघळ्ळी. दारांचा गंगूमावशी आयदनां विकपी घांटीण बसून रडटावी, आनी ताचो आवय तिका फुसलायताली.

.. वोगी वांगी गंगू मावशे, रड नाका, देव आसा दाम्बाव बसून सगळें पळेता. तो भोगमुपार ना ताका.

... देव ? कोणाचो आमचो तो तुमचो अमिरांचो.

... अशें म्हण नाका पापये. देवाचो हिशेब सारखो आसता. आज ताणें तुका नागयल्या, फल्यां ताका

. ना वयनी, फाल्यांची वाट लोक पळोवपी तुमी लोयत आयज आयज जंढून खावपी आमी.

... हय बाये, पूण...

... कांय सांगनाका तूं वयनी. म्हजें पसिन्याचे पैशे ते. लेकरांक कोरडी रोटी दिवन एक केले. आमकां फटोन, आमचें रगत पिवन आपलें पोट भरता तो. गंगूमावशी तिडकीन बडबडत रावली.

गंगूमावशी आयदनांचो वेपारी भाई शिरोडकाराकडच्यान आयदनां घेवन विकताली. ताच्या दुकानाभायर सगळेच ताका देव मनीस म्हण वळखतात. कितल्याच देवळांक, शाळांक, तो पालव दिता. तोंडान साकर पेरपी आनी हातान जाय थंयच सटळ आशिल्लो. भाई सगळ्यांकूच आवडटालो.

ताचें खरें रूप आज गंगूमावशेन विनयाने आवयक दाखयलें. कितल्याच फेरिवाल्याक ता आयदनां उबार दिताला, पारान पारान फिरून ते अशिक्षीत फेरिवाले पोटापुरतें मळताले आनी ताच रीणय फारीक करताले हिशेबा वेळार मात सशंच गडबड जाताली.

अशिक्षीत आसले तरी तांचो तोंडी हिशेब आसता भाईचो हिशेब आनी तांचो हिशेब मात केन्नाच मेळनासलो. ताणी वाद घालतकच हांसकुऱ्या तोंडान भाई म्हणी

— मनशाक फटयत, देवाक न्हंय. तुनीच म्हजे देव तुमच्याच खातीर म्हजो धंदो चलता.

साकरेच्या पाकांत लोळयिल्ल ही उतरां त्या देवमोळ्या मनशांक फटोवक पुरो जाताली.

आज गंगूमावशेक दोन हजार रुपयांक तुट आयिल्लो. ती सगळें कळूनय भाईक पटोवन दिवंक शकनासली. भाईच्या मनशानी बरोवन दिल्लो हिशेब तिचेकडेन आसलो. तिका वाचूंक बरोवक

कळनासलें. तिणे मनात ल्हन धरिल्ल्या हिशेबांत मात दोन हजार रुपयांचो तुट येताली.

गंगूमावशेची निमणी उतरां घरांत भितर सरतल्या विनयान आयकली. ताची उमेद घळतूण गेली. हातांतलें सामान केन्ना सकल पडलें तें ताका कळ्ळेंच ना.

.. आगो अत्ररगती कितें केलें हें ? जड लागत्यार सामान वे म्हणू जायना तोंडाकय पुरो जाल्लें.

विनयाचो आवय कितलो वेळ बडबडटली. सदचेवरी तिका फट करून उत्तर दिवनाक विनय जाग्यार नाशिल्लें. एक चोर धरिल्ल्याची खोशी केन्नाच गळून गेल्ली.

.. असले पड्ड्या फाटले कितलेच चोर उजळ माथ्यान फिरता आ-तना एका इल्लेशा, पोटा खातीर चोरो करपी चोराक धल्ल्यार आमकां इतली खोस जावप ? शी शी ..

बोदोळवो आनंद आतां ताज्यान येवजूनय नज जालो, माक, पप्पाक सांगचे केल्ले ताचे सगळे बेत मनांतल्या मनात दवरून तें तडक कुडोत गेलें.

— ❦ —

● महाराष्ट्र मुद्रण परिषदेची उत्कृष्ट छपाईबद्दल सतत चार वर्षे पारितोषिके मिळविण्याचा बहुमान प्राप्त केलेले

● रौप्यमहोत्सवी वर्षांत यशस्वी पदार्पण करीत असलेले

● आकर्षक व मनपसंत छपाईसाठी प्रसिद्ध रवि मुद्रणालय

मराठी, कन्नड व इंग्रजी पुस्तके, मासिके, लेटरहेड्स, व्हिजिटिंग कार्ड्स, विल बुके आदि सर्व प्रकारची सुत्रक छपाई करून मिळण्याचे विश्वसनीय ठिकाण

रवि मुद्रणालय

कडोलकर गल्ली, बेळगांव

फोन : २३०७९ (कार्यालय)

२४००२ (निवास)

संकल्पाचे लाख लाख दिवे लावण्या गोंय राज्याचे रूप उजळोवण्या

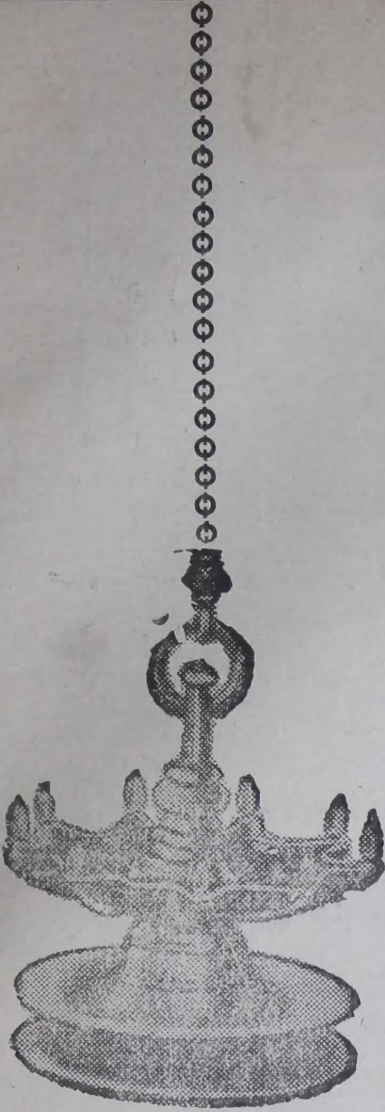
अठ्ठावीस वर्सांच्या परिवर्तना उपरान्त येयल्ली काजळी पयस करून रवी सरकारान गेल्या आठ म्हयन्यांत समाजीक, अर्थीक उदरगतीक नवी गती दिल्या. ते खातीर सामान्य मनशांतली निराशेची धुंवरी पयस जावन लोकांमदी परत उर्बा आनी उमेद शिवशिवता.

मागास वर्गाक आनी दुर्बळ घटकांक समाजीक आनी अर्थीक न्याय हें सरकारचें सूत्र आसा.

कसता ताची जमीन, मुंडकारांक रावता ती घरां, शेतकान्यांक रीण माफ, पुरोगामी दिसवडो आनी उद्देगीक धोरण हे वरवीं घडटा तो बदल सगळ्यांक समजपाक लागला.

सरकारच्या लोककल्याणाच्या ध्येय धोरणान अंदूची दिवाळी लोकांमदी नवी जिद्द आनी उमेद घेवन येता.

उदरगतीच्या रथाची दोन चक्रां- सरकारचे ना थकतां यत्न आनी लोकांचो सांगात.

माहिती आणि प्रसिद्धी संचालनालय,

गोंय सरकार

हांचे वतीन उजवाडायलां

बालगीतांच्यो कॅसेट

वाढदिसानिमतान भुरग्यांक भेटयात.

बालगीतांच्यो आयकुपाच्यो कॅसेटो -

१) गोंयची बालगीतां

नाचगीतां, खेळगीतां (भाग- १)

**(Goan Nursery Songs & Rhymes
Educational Cassette)**

२) कोंकणी बालगीतां

कॅसेटो खातीर

वरयात वा भेटात -

हिरा तुकाराम शेट

बालगीत निकेतन

वाळकेश्वर वाडो

बेती, बार्देश,

गोंय ४०३१०१

कॅसेटो हांगाय मेळतात-

कोंकणी भाशा मंडळ

मडगांव आनी पणजी कचेरी

व्ही. पी. सिनारी

मडगांव आनी पणजी

सकयली पुस्तकां आमचेकडे मेळटात -

धालो (लोकवेद)

माती (कविता झेलो)

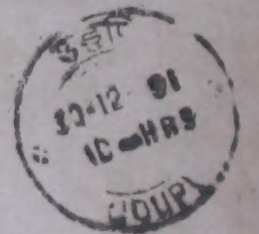
पाखलो (कादंबरी)

भेटात वा वरयात

कोंकण टायम्स प्रकाशन

वाळकेश्वरवाडो

बेती, बार्देश गोंय, ४०३१०१

To: Shri Gokuldas Prabhu
(K. Gokuldas)
Corporation Bank,
Velsi, Chembur,
Mumbai